

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR BAUDŽIAMOJO PROCESO INSTITUTAS**

LAURYNAS JOKŠAS

**KONTRABANDINIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO
METODIKA: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI,
TOBULINIMO KRYPTYS**

(REMIANTIS PAGĖGIŲ RINKTINĖS IKITEISMINIŲ TYRIMŲ MEDŽIAGA)

Magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62401S111

**Recenzentė:
Doc. dr. E. Latauskienė**

**Darbo vadovė:
Doc. dr. Snieguolė Matulienė**

**Atliko
ADTmis1-01 gr. studentas
Laurynas Jokšas**

VILNIUS, 2012

**MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF LAW
INSTITUTE OF CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURE**

LAURYNAS JOKŠAS

**THE METHODOLOGY OF CONTRABAND CRIMES
INVESTIGATION: THEORETICAL AND PRACTICAL
ASPECTS, TRENDS FOR IMPROVEMENT**

(UNDER PAGĖGIAI SQUAD PRE-TRIAL INVESTIGATION CASES STUDY)

Master thesis

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS	4
1. KONTRABANDINIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ CHARAKTERISTIKA	9
1.1. Kontrabandinių nusikalstamų veikų samprata	9
1.2. Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika	16
1.2.1. Kontrabandinių nusikalstamų veikų dalykas	18
1.2.2. Kontrabandinių nusikalstamų veikų subjektas	21
1.2.3. Kontrabandinių nusikalstamų veikų būdas ir situacijos	27
2. KONTRABANDINIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO METODIKOS TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI	33
2.1. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos esminiai bruožai	33
2.2. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo situacijos	35
2.3. Nusikaltimų tyrimo metodikos ypatumai, atliekant kontrabandinių nusikalstamų veikų ikiteisminį tyrimą	40
2.3.1. Įvykio vietos apžiūra	43
2.3.2. Daiktų ir objektų apžiūra	51
2.3.3. Asmens krata ir apžiūra	53
2.3.4. Apklausa	54
2.4. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos vystymosi kryptys	59
IŠVADOS	63
PASIŪLYMAI	66
SANTRAUKA	68
SUMMARY	69
LITERATŪRA	70
PRIEDAI	77

IVADAS

„Nusikalstamumas – tai apibendrinta sąvoka. Ji, kaip ir kiekviena kita apibendrinanti sąvoka, atspindi vienerūšių objektų (šiuo atveju – nusikaltimų) vientisos visumos požymius“¹. Nusikalstamumas - viena iš aktualiausių kompleksinių problemų. Kiekvienos valstybės teisėsaugos institucijų pagrindinis uždavinys – visuomenės saugumo, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimas, nusikalstamumo mažinimas ir baudžiamojo įstatymo uždraustus veiksmus atlikusio asmens nubaudimas (valstybės sankcionuotos prievartos priemonių jo atžvilgiu pritaikymas)². Siekiant užtikrinti greitą nusikaltimų atskleidimą, teisėsaugos institucijos, mokslininkai kriminalistai analizuoja atskirų nusikaltimų padarymo būdus, asmenis, padariusius šias nusikalstamas veikas, pasikėsinimo dalyką arba nukentėjusiuosius, nusikalstamų veikų situacijas ir, apibendrinę tyrimo metu gautus duomenis, ieško naujų, tobulesnių, efektyvesnių, ekonomiškesnių būdų nusikalstamoms veikoms atskleisti. Vėliau minėtų tyrimų pagrindu kuriamos atskirų nusikalstamų veikų tyrimo metodikos.

Kontrabandinių nusikalstamų veikų pavojingumas pasireiškia tuo, kad sudaro kliūtis šalies ekonominės politikos planavimui, muitų surinkimui. Jos yra viena iš priežasčių atsirasti infliacijai, iškreipia ir išbalansuoja rinkos santykius, iš pagrindų griaua valstybės ekonominę sistemą.³ Kontrabandą dažniausiai daro organizuotos nusikalstamos grupuotės.⁴ Šio nusikaltimo specifika - tam tikras profesionalumo lygis. Paprastai organizuotas nusikalstamumas yra siejamas įvairiomis nusikalstamomis veikomis, neapsiribojant viena veiklos sritimi, tuo ir pasireiškia jų itin didelis pavojingumas visuomenei.⁵

Kontrabanda (kaip ir dauguma kitų nusikaltimų), pasižymi latentškumu, apsunkinančiu nusikalstamos veikos atskleidimą, objektyvų šio reiškinio masto nustatymą. „Nusikalstamumo latentškumas – tai nusikalstamumo savybė, rodanti oficialios jo registracijos neišsamumą“⁶. Dažniausiai, darant nusikaltimą, stengiamasi užmaskuoti, paslėpti pėdsakus, viliantis, kad jis nebus atskleistas. Tik speciali, papildoma veikla - informacijos rinkimas, analizė, įvykių registravimas - leidžia dalinai praskleisti nusikaltimo slaptumo šydą. Todėl, remiantis atskleisto,

¹ Bluvšteinas, J. *et al. Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994, p. 27.

² Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 1 str. 1 d. nustatyta, kad “Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.” Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

³ Schwartz R., Johnson T. Problems, policies and politics: A comparative case study of contraband tobacco from the 1990s to the present in the Canadian context. *Journal of Public Health Policy* [interaktyvus]. 2010, 31 (3): 344 [žiūrėta 2012-09-14] <<http://ehis.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=65269166-4f82-429c-b055-9868ae889ae3%40sessionmgr114&vid=10&hid=6>>.

⁴ Matulienė S., Baltrūnienė J., Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. 2011, 7: 77.

⁵ Babachinaitė, G., Kiškis, A., *et. al. Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 522-528.

⁶ *Ibid.*, p. 136.

žinomo nusikalstamumo kokybiniais rodikliais, galima bent iš dalies numatyti ir įvertinti realiai egzistuojančio nusikalstamumo, taip pat ir kontrabandos, mastą, nustatyti bendras jos charakteristikas, kitimo tendencijas bei galimas prevencijos priemones.

Temos aktualumas.

Lietuvoje per metus suaugusieji sunaudoja apie 4,75 milijardo cigarečių. Jei visos suvartojamos cigaretės būtų perkamos sumokant Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus akcizo tarifus, į šalies biudžetą, vien tik iš cigarečių akcizo būtų surenkama apie 1,1 milijardo litų, o taip pat apie 500 milijonų litų pridėtinės vertės mokesčio.⁷ Rinkos tyrimų bendrovės „Nielsen“ 2012 m. antrąjį ketvirtį atlikto tuščių cigarečių pakelių tyrimo duomenimis, 29 proc. cigarečių pakelių buvo nelietuviški (pagaminti ir parduoti ne Lietuvoje). Lietuvoje, pardavus vieną cigarečių paketį, į biudžetą patenka vidutiniškai apie 6 litus akcizo ir pridėtinės vertės mokesčių. Valstybės biudžetas vien dėl kontrabandinių cigarečių vartojimo, netenka daugiau nei 460 milijonų litų pajamų per metus.⁸

Remiantis oficialios statistikos duomenimis, Lietuvos Respublikoje stebima kontrabandinių nusikalstamų veikų augimo tendencija. Tai aiškiai matoma iš 2007 – 2011 m. Lietuvos Respublikoje pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičiaus (žr. 1 Lentelę).

1 lentelė

Kontrabandinių nusikalstamų veikų registravimo duomenys 2007 – 2011 m.⁹

Nusikalstama veika	Užregistruota				
	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.
Kontrabanda	122	108	138	179	228
Neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis	100	69	108	174	161
Muitinės apgaulė	0	1	1	5	8
Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos	1	3	1	14	7

Augant kontrabandos mastams, santykinai mažėja vyriausybės pajamos.¹⁰ Vyriausybės, siekdamas subalansuoti pajamas ir išlaidas, gali išleisti į apyvartą papildomą kiekį pinigų,

⁷ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM, Lietuvos Policijos ir Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos VRM Kriminalinės informacijos analizės centro analitinė pažyma: *Tabako ir jo gaminių kontrabandos ir neteisėtos apvartos situacijos analizė ir grėsmių vertinimas*. 2012-01-31, Nr. 4R-52, p. 12.

⁸ *Lietuvos šešėlinė ekonomika*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2012, 1: 22.

⁹ *Prokuratūros veiklos ataskaita*. [žiūrėta 2012-08-16]

<<http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentai/Veiklosataskaitos/tabid/515/Default.aspx>>.

¹⁰ Pagal paskutinių metų valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymų ataskaitų duomenis, 2009 metais pagal patikslintą planą į valstybės biudžetą vien akcizo mokesčio nesurinkta 10 mln. litų, 2010 metais – 220 mln. litų, o 2011 metais – net 298 mln. litų pajamų. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenys. [žiūrėta 2012-09-14]

griežtinti mokesčių surinkimą, gali būti padidintos papildomos išlaidos, kurios atsiranda pertvarkant mokesčių surinkimą. Kontrabandinių nusikalstamų veikų, šešėlinės ekonomikos plėtra apsunkina vyriausybės galimybę prognozuoti jos priimamų sprendimų pasekmes, nes statistikos institucijos, nesugeba tiksliau apskaičiuoti BVP pokyčių, ko pasekmė – nepagrįstas pajamų mažinimas, biudžeto deficito augimas, neteisinga ekonominių procesų samprata bei klaidingas resursų paskirstymas.¹¹

Kontrabandinių nusikalstamų veikų skaičiaus augimas yra vienas iš problemos indikatorių, kad teisėsaugos institucijos su turimais žmogiškaisiais ir finansiniais ištekliais, neranda veiksmingų priemonių užkirsti kelio kontrabandai. Per 2011 m. Lietuvos teisėsauga sulaikė cigarečių su rusiškais ir baltarusiškais banderolėmis kontrabandos iš viso už 56 mln. Lt.¹² Vertinant bendrame kontekste, 2011 metais sulaikytos kontrabandinės cigaretės nesudaro nei 10 procentų visų Lietuvoje nelegaliai realizuojamų cigarečių kiekio.

Kontrabanda yra nuolat kintantis, prisitaikantis prie besikeičiančių gyvenimo realių reiškinių, todėl ir priemonės, skirtos kovai su šiomis nusikalstamomis veikomis, turi būti lanksčios, įgalios užtikrinti operatyvų ir tinkamą reagavimą į pasikeitusius aplinkos pokyčius. Siekiant efektyviai kovoti su šiuo neigiamu socialiniu reiškiniu, yra būtina jį pažinti, ištirti ir parengti tinkamą, veiksmingą metodiką, skirtą šios kategorijos nusikalstamų veikų atskleidimui, tyrimui. Tuo pačiu yra būtina kompleksiskai spręsti kontrabandos prevencijos valstybėje klausimus.

Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos sąvoka yra glaudžiai susieta su praktine ikiteisminių tyrimo įstaigų veikla užfiksuojant, tiriant, atskleidžiant, šios kategorijos nusikaltimus, išaiškinant, o taip pat ir užkardant kelius, kontrabandinių prekių bei daiktų patekimui į Lietuvos Respublikos teritoriją. Atsižvelgiant į šiomis nusikalstamomis veikomis padaromą didelę žalą valstybės ekonomikai ir verslo tvarkai, yra svarbu identifikuoti, kokia yra šios kategorijos nusikaltimų tyrimo būklė, išaiškinamumas, su kokiais praktiniais sunkumais susiduria pareigūnai, atlikdami ikiteisminį tyrimą bylose. Tam tikslui reikalinga susipažinti su Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM) Pagėgių rinktinės atliktų ikiteisminių tyrimų duomenimis, atlikti anonimines ikiteisminio tyrimo pareigūnų apklausas, atskleisti kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos elementus, bei atlikto tyrimo

<http://www.finmin.lt/web/finmin/auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/valstybes_biudzetas?erp_item=auktualus_duomenys_000150>.

¹¹ Rimkus, V., Kontrabandos ekonominės prielaidos ir pasekmės. *Lietuvos Statistikos darbai*. Vilnius, 2010, 49: 73-74.

¹² 2011 m. Prokuratūros veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-08-16]

<<http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentai/Veiklosataskaitos/tabid/515/Default.aspx>>.

pagrindu, suformuluoti išvadas ir pasiūlymus šios rūšies nusikaltimų tyrimui, kurios galėtų būti gairėmis rengiant kontrabandinių nusikalstamų tyrimų metodiką.

Darbo objektas: Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodika, skirta efektyviam, ekonomiškam nusikalstamų veikų tyrimui ir atskleidimui.

Darbo dalykas: Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės veikloje.

Darbo hipotezė: Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos sukūrimas bei jos naudojimas praktinėje ikiteisminio tyrimo pareigūno veikloje lemtų geresnį tiriamos kategorijos nusikalstamų veikų išaiškinamumą.

Darbo tikslas: Pagrindinis magistro baigiamojo darbo tikslas - remiantis VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės atliktų ikiteisminių tyrimų duomenimis, išanalizuoti kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos taikymo teorinius ir praktinius aspektus, identifikuoti tyrimo metodikos tobulinimo kryptis, suformuluojant pasiūlymus praktiniam taikymui.

Darbo uždaviniai: Siekiant visapusiškai ir išsamiai įgyvendinti nustatytą tyrimo tikslą, baigiamajame darbe buvo iškelti šie uždaviniai:

1. Apibrėžti kontrabandinių nusikalstamų veikų sampratą, rūšis.
2. Identifikuoti kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos esminius bruožus.
3. Įvertinus VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės pareigūnų atliktų ikiteisminių tyrimų bei anoniminės respondentų apklausos duomenis, išanalizuoti kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo praktiką, kurios pagrindu galima išgryninti pagrindinius kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos teorinius aspektus.
4. Nurodyti kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimų metodikos raidos kryptis.

Tyrimo metodai. Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro šie metodai: 1) sisteminė - struktūrinė analizė autoriaus naudota nagrinėjant tyrimo metu surinktus teorinius ir praktinius tyrimo duomenis, atskleidžiant kontrabandinių nusikalstamų veikų charakteristikos bruožus, atskirų jų aspektų sąveiką su aplinkos reiškiniiais; 2) analogijos metodas – taikytas nagrinėjant atskirų nusikalstamų veikų ikiteisminių tyrimų duomenis, juos lyginant tarpusavyje, identifikuojant vienodus ir skirtingus atskirų tiriamų nusikaltimų sudėtinių dalių požymius; 3) dokumentų turinio (content) analizė - taikyta nagrinėjant teisės aktus, mokslinę literatūrą, ikiteisminio tyrimo bylų procesinius bei kitus, tyrimui reikšmingus, dokumentus; 4) loginis – analitinis metodas naudotas iš surinktų duomenų, gautų, naudojant kitus tyrimo metodus, formuluojant baigiamojo darbo tyrimo išvadas ir pasiūlymus.

Tyrimo metu buvo atlikta respondentų anoniminė apklausa, naudotas anketavimo metodas, kurio metu gauti duomenys apdoroti matematinės statistikos analizės metodo pagalba.

Tyrimo šaltiniai. Rengiant magistro darbą, tyrimo šaltiniai buvo Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbai kriminalistikos, kriminologijos, baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės temomis, Lietuvos Respublikos teisės aktai, aktuali Lietuvos Aukščiausiojo teismo bei kitų teismų praktika, VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM atliktų ikiteisminių tyrimų duomenys, Lietuvos Respublikos prokuratūros, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Muitinės departamento, Statistikos departamento duomenys.

Darbo struktūra. Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš įvado, dėstomosios dalies, išvadų ir pasiūlymų. Atskiros darbo dalys suskirstytos į skyrius, poskyrius, atsižvelgiant į nagrinėjamų klausimų pobūdį. Darbo pabaigoje yra pateikiamas tyrimo metu naudotos literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalba, priedai.

Pagrindinės sąvokos (raktiniai žodžiai). Kontrabanda, kontrabandinės nusikalstamos veikos, tyrimo metodika, kriminalistinė charakteristika.

1. KONTRABANDINIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ CHARAKTERISTIKA

1.1. Kontrabandinių nusikalstamų veikų samprata

Terminas „kontrabanda“ kilęs iš italų kalbos žodžio *contrabbando* [it. *contrabbando*, *contra* – prieš + *bando* – taisyklė, vyriausybės įsakas], kurio reikšmė – veikimas nepaisant taisyklių; tai, kas pergabenama slapta, neteisėtai, per valstybės sieną.¹

Kontrabanda dar kitaip suprantama: „1) teisei priešinga veika (slapta atgabenant prekes kitų valstybių, išvengiant privalomų sumokėti mokesčių); 2) socialiai neigiamas reiškinys (kada kalbama apie kontrabandos poveikį valstybės ekonomikai, kitų jos sąlygotų neigiamų socialinių reiškinų, kaip korupcijos, plitimą); 3) kontrabandos objektas (dalykas).“²

Rusų mokslininkai kontrabandą įvardina kaip neteisėtą, nusikalstamą prekių ar kitų daiktų gabenimą per muitinės sieną.³ Dar kontrabanda apibūdinama kaip „tam tikra veiklos rūšis, kurios paskirtis - gauti pajamų, pažeidžiant nustatytas gabenimo taisykles per valstybės sieną gabenant prekes.“⁴

1977 m. birželio 9 d. Nairobio tarptautinės konvencijos „Dėl tarpusavio administracinės pagalbos užkertant kelią muitinės įstatymų pažeidimams, vykdant šių pažeidimų tyrimą ir su jais kovojant“ 1 str. d punkte nustatyta, kad „kontrabanda“ - reiškia muitinės įstatymų pažeidimą, kurį sudaro prekių judėjimas per muitinės sieną bet kokių slapto būdu.⁵

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Lietuvos Respublikos BK) 199 str. ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – Lietuvos Respublikos ATPK) 210 str. nuostatas, kontrabanda laikytini tie veiksmai, kuriais per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabenami privalomi pateikti muitinei daiktai, nepateikiant jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengiant.⁶ Paminėtina, kad kontrabanda laikoma ir tokia veika, kai kontrabandos dalykas yra surandamas Lietuvos Respublikos teritorijoje, muitinio patikrinimo metu (teritorinių muitinių teritorijoje).

Šio tyrimo objektas yra ne tik kontrabanda, bet ir kontrabandinės nusikalstamos veikos.

¹ Bogušienė, V.; Bendorienė, A., *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2008, p. 243.

² Povilauskienė, D., *Teisė ir muitinės veikla*. Vilnius, 2006, p. 58.

³ Филипов А. Г. e. al., *Криминалистика*. Москва: Юрайт, 2010, с. 792.

⁴ *Kontrabandos ekonominių priešasčių tyrimas*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2004, p. 6.

⁵ Įstatymas Dėl tarptautinės konvencijos dėl tarpusavio administracinės pagalbos užkertant kelią muitinės įstatymų pažeidimams, vykdant šių pažeidimų tyrimą ir sujais kovojant (Nairobio konvencija) ir jos I, II, III, IX, X priedų ratifikavimo. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 94-2923.

⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.

Todėl, autoriaus nuomone, yra būtina apibrėžti kontrabandinių nusikalstamų veikų sąvoką.

„Nusikalstama veika laikomas tam tikras veiksmų modelis, kuris yra aprašytas baudžiamojo kodekso atskiruose straipsniuose kaip įstatymų leidėjo baudžiamuoju įstatymu uždrausta veikla. Asmens atliktų veiksmų atitikimas konkrečiam baudžiamojo įstatymo straipsnyje įvardintai nusikaltimo sudedamųjų dalių visumai (nusikaltimo sudėčiai), leidžia daryti prielaidą, jog minėtas asmuo galimai įvykdė nusikalstamą veiką. Norint įrodyti, kad asmuo padarė nusikaltimą, reikia žinoti, iš ko sudaryta nusikalstamos veikos sudėtis bei koks yra jos turinys.“⁷

Autoriaus nuomone, terminas „Kontrabandinės nusikalstamos veikos“ – apima nusikalstamas veikas, numatytas Lietuvos Respublikos BK 199 str., 199¹ str., 199² str., 200 str. (Kontrabanda, muitinės apgaulė, neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis, neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos). Atskirai reiktų paminėtina, jog Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – Lietuvos Respublikos ATPK) 210 str. yra numatytas administracinis teisės pažeidimas – „Kontrabanda“. Kiekvieną iš šių veikų tikslinga aptarti atskirai, atkreipiant dėmesį į baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo klausimus.

Lietuvos Respublikos BK 199 straipsnis „Kontrabanda“ susideda iš trijų dalių. Pirmojoje straipsnio dalyje nurodoma, kad „Tas, kas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabendamas privalomus pateikti muitinei daiktus, kurių vertė viršija 250 MGL⁸ dydžio sumą, nepateikė jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengė, arba, neturėdamas leidimo, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno kilnojamąsias kultūros vertybes ar antikvarinius daiktus, baudžiamas bausme arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų“. Lietuvos Respublikos BK 199 str. 2 d. yra numatyta kvalifikuota kontrabandos sudėtis – „Tas, kas nepateikdamas muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengdamas, arba neturėdamas leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno šaunamuosius ginklus, šaudmenis, sprogmenis, sprogstamąsias, radioaktyvias medžiagas ar kitas strategines prekes, nuodingąsias, stipriai veikiančias, narkotines, psichotropines medžiagas arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakus (prekursorius), baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.“⁹

Lietuvos Respublikos BK 199 str. 3 d. už kontrabandą baudžiamoji atsakomybė numatyta ir juridiniam asmeniui (įsigaliojo nuo 2007-07-21).

Lietuvos Respublikos BK 199¹ straipsnis „Muitinės apgaulė“ susideda iš dviejų dalių. Pirmojoje straipsnio dalyje nustatyta, kad „Tas, kas iš Europos Sąjungos valstybės narės į

⁷ Plačiau: Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 178.

⁸ Minimalus gyvenimo lygis - 130 Lt.

⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.

Lietuvos Respubliką įvežė privalomus pateikti muitinei daiktus, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, ir jų nepateikė Lietuvos Respublikos ar kitos Europos Sąjungos valstybės narės muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengė, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.“ Antroji straipsnio dalis už aukščiau įvardintos nusikalstamos veikos padarymą nustato baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui.

Lietuvos Respublikos BK 199² str. „Neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis“ nustatyta, kad „Tas, kas pažeisdamas nustatytą tvarką įgijo, laikė, gabeno, siuntė, naudojo ar realizavo akcizais apmokestinamas prekes, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki septynerių metų.“ Analogiškai, kaip ir kitų kontrabandinių nusikaltimų straipsnių dispozicijose, atsakomybė už šią veiką, taip pat yra numatyta ir juridiniam asmeniui.

Lietuvos Respublikos BK 200 straipsnis „Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos“ susideda iš dviejų dalių. Pirmojoje straipsnio dalyje nustatyta, kad „Tas, kas neteisėtai neišvežė per Lietuvos Respublikos valstybės sieną prekių ar produkcijos, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą ir kurios pagal tranzito arba eksporto dokumentus turėjo būti išvežtos iš Lietuvos Respublikos, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų“ Antroji straipsnio dalis už aukščiau įvardintos nusikalstamos veikos padarymą nustato baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui.

Šiame darbe kontrabanda yra nagrinėjama priešingos teisei nusikalstamos veikos prasme, todėl yra itin svarbu atriboti baudžiamosios ir administracinės atsakomybės ribas, kurios yra reikšmingos praktikoje, teisingai kvalifikuojant veikas.

Lietuvos Respublikos ATPK 210 str. nustatyta, kad „Prekių, pinigų, meno vertybių ar kitų privalomų pateikti muitinei daiktų, išskyrus kilnojamasias kultūros vertybes ar antikvarinius daiktus, šaunamuosius ginklus, šaudmenis, sprogmenis, sprogstamąsias, radioaktyviąsias medžiagas ar kitas strategines prekes, nuodingąsias ir stipriai veikiančias, psichotropines ar narkotines medžiagas, jų pirmtakus (prekursorius), gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną nepateikiant jų muitinės kontrolei arba kitaip išvengiant šios kontrolės, kai neteisėtai gabenamų prekių, pinigų, meno vertybių ar kitų privalomų pateikti muitinei daiktų vertė neviršija dviejų šimtų penkiasdešimties minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumos, – užtraukia baudą nuo dešimties tūkstančių iki dvidešimties tūkstančių litų su kontrabandos daiktų, taip pat gabenimo ir kitų priemonių, skirtų kontrabandos daiktams per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabenti arba jiems slėpti, konfiskavimu ar be konfiskavimo.“ Kontrabandos nusikaltimas ir administracinio teisės pažeidimas yra padaromi tokiu pačiu būdu, atliekant analogiškus abiem atvejais veiksmus - privalomus pateikti muitinei daiktus gabenant, nepateikiant jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengiant arba neturint leidimo

gabenti jų tiek iš Lietuvos Respublikos teritorijos, tiek į jos teritoriją. „Gabenimas suprantamas kaip bet koks daiktų transportavimas per valstybės sieną, per muitinę arba ją apeinant. Tai gali būti daiktų vežimas bet kokiomis transporto priemonėmis, siuntimas paštu, nešimas pėsčiomis, taip pat jų transportavimas naudojant vamzdynus, elektros linijas, vandentiekius, oro ar vandens sroves ir panašiai“¹⁰. Laikoma, kad buvo padarytas kontrabandos nusikaltimas, numatytas BK 199 straipsnio 1 dalyje, tada, kai gabenamų daiktų vertė viršija 250 MGL, kas šiuo metu sudaro 32 500 Lt. dydžio sumą. Mažesnės vertės daiktų neteisėtas gabenimas yra laikomas administraciniu teisės pažeidimu. Kontrabandos, numatytos BK 199 straipsnio 1 dalyje, dalyko mastas nustatomas pagal gabenamų daiktų vertę, nuo kurios apskaičiuojamas ekvivalentas MGL. Kvalifikuojant veiką, atsižvelgiama į daiktų vertę, fiksuotą nusikaltimo padarymo metu. Kontrabandos dalyko vertė yra nustatoma pagal prekių muitinę vertę, kuri apskaičiuojama pagal Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės, patvirtintas Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. 1B-431.¹¹ Jeigu kontrabandos dalyko vertei nustatyti reikalinga specialių žinių, tai pavedama atlikti specialistui, o prireikus, skiriamos atitinkamos ekspertizės. Dar vienas nusikaltimo ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo aspektas yra Lietuvos Respublikos BK 199 str. įvardintas specialus kontrabandos nusikaltimo dalykas - kilnojamosios kultūros vertybės ar antikvariniai daiktai, šaunamieji ginklai, šaudmenys, sprogmenys, sprogstamosios, radioaktyviosios medžiagos ar kitos strateginės prekės, nuodingosios ir stipriai veikiančios, psichotropinės ar narkotinės medžiagos, jų pirmtakai (prekursoriai). Esant bent vienam iš aukščiau nurodytų kontrabandos dalykų – veika kvalifikuojama kaip nusikaltimas. Specialaus kontrabandos dalyko klausimas bus plačiau nagrinėjamas, aptariant konkrečias kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos sudėtines dalis.

Lyginant kaimyninių valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose ir Lietuvos Respublikos BK esančius kontrabandos, kaip nusikalstamos veikos apibrėžimus, paminėtina, kad kai kurios valstybės išskiria prekių gabenimą ne per valstybės, bet per valstybės „muitinės sieną“.

Pavyzdžiui, Baltarusijos Respublikos BK 228 str. yra numatyta atsakomybė už prekių, vertybių gabenimą per Baltarusijos valstybės muitinės sieną¹². Veiksmas laikomas kontrabanda, jei toks gabenimas yra uždraustas ar apribotas, asmenys vengia muitinės kontrolės, nuo jos slepiasi, nedeklaruoja prekių ir pan. Kitos aptariamo baudžiamojo kodekso straipsnio dalys numato kvalifikuotas kontrabandos sudėtis: daiktų, nesančių civilinėje apyvartoje, iš jos išimtų arba ribotos apyvartos daiktų kontrabandą, grupės iš anksto susitarusių asmenų ar organizuotos

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio mėn. 29 d. nutarimas Nr. 43; "Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje". *Teismų praktika*. Nr. 20. Vilnius, 2004.

¹¹ *Valstybės Žinios*. 2004, Nr. 75

¹² „Таможенную границу“.

grupės padarytą kontrabandą, pareigūnui, piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi padarytą kontrabandą. Pakartotinumai, smurto naudojimas prieš asmenis, atliekančius muitinį patikrinimą, taip pat laikomi kvalifikuotais kontrabandos nusikalstamos veikos požymiais.¹³

Analogiškai kaip Baltarusijos Respublikoje, kontrabanda reglamentuota ir Rusijos Federacijos Baudžiamojo kodekso 188 straipsnyje. Straipsnių konstrukcija skiriasi tik vienu kvalifikuojančiu požymiu, kurio nėra Rusijos Federacijos BK – kontrabanda atlikta grupės iš anksto susitarusių asmenų.¹⁴

Suomijoje Baudžiamojo kodekso 46 sk. 4 d. yra nustatyta, kad dėl kontrabandos padarymo baustinas asmuo, kuris neturėdamas leidimo, ar pažeidžiant taisykles, importuoja ar eksportuoja prekes, arba kėsina tai atlikti, arba atlieka šiuos veiksmus su prekėmis, kurių apyvarta yra uždrausta, arba tam yra būtinas leidimas.¹⁵

Latvijos Respublikos Baudžiamajame kodekse atsakomybė už kontrabandą yra nustatyta 190 str. Kontrabanda apibrėžta, kaip prekių, kitų vertybių gabenimas stambiu mastu per Latvijos Respublikos sieną, apeinant muitinę, paslėpus prekes nuo patikrinimo, panaudojus padirbtus muitinės arba kitokius dokumentus, kitais neteisėtais būdais. Kitos Latvijos Respublikos Baudžiamojo kodekso 190 str. dalys numato kvalifikuojančius kontrabandos požymius – prekių gabenimas iš anksto susitarusių asmenų, organizuotų grupių, išimtų iš civilinės apyvartos ar esančių ribotoje apyvartoje daiktų kontrabanda. Paminėtina, kad Latvijos Respublikos Baudžiamajame kodekse atskirame 190¹ str. yra išskirta kvalifikuota kontrabandos sudėtis, kuri nustato baudžiamąją atsakomybę už narkotinių ar psichotropinių medžiagų, jų prekursorių, o taip pat radioaktyvių, karinės paskirties prekių kontrabandą.¹⁶

„Kontrabanda, kaip reiškinys egzistuoja nuo valstybių sienų atsiradimo laikų, kai pradėta rinkti mokesčius už įvežamas ar išvežamas iš šalies prekes. Nuo XIII amžiaus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje vienu iš pagrindinių uždavinių buvo kontroliuoti muitines, prekių srautus, kad jas įvežant į valstybę, būtų sumokėti muitai ir kitos nustatytos rinkliavos. Prekeiviai privalėjo važiuoti į valstybę, neapvažiuojant muitinių, kurių kontrolė buvo tiesioginė Lietuvos didžiojo kunigaikščio prerogatyva, nes pajamos iš jų plaukdavo tiesiogiai į valdovo iždą. Tačiau iš išlikusių to laikmečio rašytinių šaltinių matosi, jog Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpiu niekas nevykdė kryptingos kontrabandos kontrolės: kontrabanda gabenta ne per muitines, neretai pasipriešinant muitininkams. Didysis kunigaikštis dažnai keisdavo įvežamų prekių muitų mokesčius, jų dydžius bei tarifą, izde trūkstant lėšų, būdavo įvedinėjami nauji

¹³ Уголовный кодекс Республики Беларусь. Минск, 2001.

¹⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва, 2003.

¹⁵ The Penal Code of Finland. [žiūrėta 2012-06-16].

<<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

¹⁶ Criminal Code of the Republic of Latvia. [žiūrėta 2012-06-16].

<<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

multai atskiroms pirklų grupėms. Vietiniai bajorai neretai piktnaudžiaudavo, net padėdavo kontrabandininkams.¹⁷ 1520 m. gegužės 7 d. laišku muitininkai vaivada Vilniuje pranešė, kad „Mūsų pastatyta muitinė Kaune ir keliai į Kauną buvo aplenkti, pirkliai važiavo kitu keliu, vežė druską ir įvairias prekes, visi jie važiavo per Bugę ir Harevą Tėvynėje, mūsų Didžiojoje Kunigaikštystėje Lietuvos, ir mes pastebėjome, kad sumažėjo mokesčių iš Kauno muitinių už tas prekes, kurias vežė per Kauną“¹⁸. „1525 metais Žygimanto I laiške karalienei Bonai rašoma, kad Kauno muitinėje yra nuostolių dėl to, kad svetimšaliai ir vietiniai pirkliai su savo prekėmis aplenkia Kauno muitinę ir pramina naujus neleistinus kelius Žemaitijoje.“¹⁹

Nuo 1827 metų buvo pertvarkyta valstybės sienos apsaugos sistema pagal Rusijos imperijos standartus. „Įsteigta Virbalio muitinės apygarda, kurioje sienos su Prūsija apsaugą užtikrino Tauragės bei Virbalio pasienio tarnybos, atitinkamai aptarnavusios 245 ir 374 km. ilgio sienos ruožus. Abiejose šiose sargybose iš viso tarnavo 4510 eilinių sargybinių. Per Virbalio muitinę būdavo pervežama apie 10 procentų visų Rusijos imperijos importuojamų prekių.“²⁰ „Pagrindinė tais laikais už kontrabandą gresianti bausmė paprastai būdavo prekių konfiskavimas, tačiau palaiptai bausmės griežtėjo. Nuo 1840 m., panaikinus Lietuvos Trečiąjį Statutą, Lietuvos teritorijoje įsigaliojo 1819 metų Rusijos imperijos muitų statutas, kurio 93 straipsnyje buvo nurodyta, jog kontrabanda laikomas neapmokestintų prekių gabenimas per valstybės sieną nedeklaruojant, o taip pat prekių gabenimas slapta, už jas nemokant maito mokesčio“²¹. „Už kontrabandą tekdavo mokėti baudą, penkis kartus didesnę, nei gabenamų prekių vertė. Nuo XIX a. vidurio kontrabanda Lietuvoje tampa labiau organizuota. Iš to laikmečio rašytinių šaltinių yra išlikę duomenų, jog Raseinių apskrityje buvo pastebėtas 70–ties kontrabandininkų būrys, kurio pasieniečiams sulaikyti nepavyko, nes kontrabandininkai buvo ginkluoti ir „visą laiką atsišaudė“, vėliau netoli Stremkaičių kaimo esančiame pasienio kardone, pastebėti trys vežimai ir juos lydėję 70 valstiečių, kurie sumušė pasienio sargybą ir kirto Rusijos – Prūsijos sieną.“²²

„Nuo 1865 m. Rusijos imperijoje uždraudus spausdinti ir importuoti spaudą lotyniškais rašmenimis, atsirado nauja kontrabandininkų rūšis – knygnešiai. 1866–1904 m. laikotarpiu žandarai sulaikė netoli trijų tūkstančių asmenų su uždraustais leidiniais, apie 30 procentų knygų ir laikraščių atgabenta kontrabandiniu keliu.“²³

1918 metais, paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, pradėtos formuoti įvairios valstybinės valdžios institucijos. 1919 metais įsteigtas Maitinių departamentas. Kontrabanda, kaip

¹⁷ Malinauskaitė, J.; Šulija, G.; Šulija, V., *Kontrabanda: Kontrolė ir prevencija Lietuvoje*. Vilnius: Teisės institutas, 2002, p. 14.

¹⁸ *Lietuvos Metrika (1440-1523)*. Knyga Nr. 10. Vilnius, 1997, p. 26.

¹⁹ Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008, p. 4.

²⁰ Malinauskaitė, J.; Šulija, G.; Šulija, V., *supra* note 1, p. 16.

²¹ *Ibid.*

²² Sirutavičius, V., *Nusikaltimai ir visuomenė XIX amžiaus Lietuvoje*. Vilnius, 1995, p. 159.

²³ Malinauskaitė, J.; Šulija, G.; Šulija, V., *supra* note 1, p. 18.

nusikaltimas, buvo įtvirtintas 1924 metų Muitinių įstatų 159 ir 160 straipsniuose. Pagal to meto įstatymus kontrabanda laikyta: „a) prekės, įgabenamos iš užsienio, neatlikus muitinės apeigų; b) išgabenamos prekės arba tos prekės, kurias kėsiniamsi išgabenti iš Lietuvos, neatlikus muitinės apeigų; c) vidaus rinkoje platinamos tokios prekės, kurios yra draudžiamos arba kurios neteisėtai gautos iš muitinės be maito, arba įmokėjus mažesnę kaip reikia muitą“, taip pat „užsienio prekės, saugojamos, pervežamos ir sukrautos sandėliuose, jei: a) kleimuotinos prekės gabenamos arba laikomos prekybos įstaigose be kleimų; b) prekybai skiriamos nekleimuotinos prekės neturi muitinės kvitų ar urmo sandėlių dokumentų“.²⁴ „Kaip atsakomybės priemonės, už kontrabandą buvo numatytas prekių konfiskavimas, o taip pat piniginės baudos (bauda, nuo ketveriopos maito sumos dydžio; 25 Lt. bauta už kiekvieną prekių kilogramą, draudžiamų įvežti prekių atžvilgiu – piniginės baudos lygios dvigubai prekių vertei. Esant svaigiųjų vaistų kontrabandai – piniginė bauta iki 10 000 Lt. arba kalėjimo bausmė paprastajame kalėjime, arba abi bausmės kartu. Be to, tokiam asmeniui įsigaliodavo draudimas vieneriems metams kirsti valstybinę sieną.“²⁵

„1924 iki 1926 metų į Lietuvą buvo įvežta daug kontrabandinio spirito, degtinės, tabako gaminių. Bendra to laikotarpio policijos ir muitininkų sulaikyto kontrabandinio spirito ir degtinės vertė – apie 2 mln. litų.“²⁶

Pagrindinės šio laikotarpio (1919-1940) kontrabandos gabenimo priežastys, pasak J. Malinauskaitės, tai prieškarinio laikais susiformavusios kontrabandos tradicijos (gyventojai buvo laisvai įpratę vykti į Latviją bei Lenkiją); ekonominė pasaulio krizė, kurios metu jautėsi maisto, kitų būtiniausių maisto prekių trūkumas užsienyje.²⁷

Nuo 1940 metų Lietuvoje įsigaliojo 1926 m. Rusijos Federacijos sąjunginių respublikų baudžiamasis kodeksas, kuris galiojo iki 1961 m. Pagal 1961 m. įsigaliojusį Lietuvos Tarybų Sąjunginės Respublikos (toliau – LTSR) baudžiamąjį kodeksą kontrabanda laikyta – „neteisėtas prekių ar kitokių vertybių gabenimas per TSRS valstybinę sieną, jeigu tai daroma, slepiant daiktus specialiose saugyklose, arba apgaulingai panaudojant muitų ir kitokius dokumentus“, už šį nusikaltimą numatytos bausmės – „laisvės atėmimas nuo 3 iki 10 metų su turto konfiskavimu ir su nutrėmimu nuo 2 iki 5 m. ar be nutrėmimo“²⁸

1964 m. įsigaliojus TSRS muitų kodeksui ir nuo 1984 m. LTSR administracinių teisės pažeidimų kodeksui (toliau LTSR ATPK), atsakomybė už kontrabandos administracinius pažeidimus buvo įtvirtinta LTSR ATPK 210 str. glaudžiam sąryšyje su muitų kodekso

²⁴ Muitinių įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 164

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008, p. 5.

²⁷ Malinauskaitė, J.; Šulija, G.; Šulija, V., *Kontrabanda: Kontrolė ir prevencija Lietuvoje*. Vilnius: Teisės institutas. 2002, p. 19.

²⁸ Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1983.

reikalavimais.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, kontrabandinėmis nusikalstamomis veikomis laikytini teisės pažeidimai, nustatyti valstybių baudžiamuosiuose ar muitų įstatymuose, kurie pasireiškia prekių (daiktų) neteisėtu judėjimu per muitinės (valstybės) sieną bet koku slaptu būdu (slapta atgabenant prekes kitų valstybių ar jų neišvežant, jų nedeklaruojant ir pan.), ir taip išvengiant privalomų sumokėti mokesčių. Nagrinėjant Lietuvos Respublikos ir kaimyninių valstybių kontrabandines nusikalstamas veikas reglamentuojančius teisės aktus, išskirtini du pagrindiniai aspektai: vienos valstybės kontrabandą sieja su daiktų gabenimu per valstybės sieną (Lietuva, Suomija), kitos - gabenimu per muitinę sieną („таможенная граница” – Rusija, Baltarusija, Latvija). Kontrabandines veikas kvalifikuojančių požymių turinys (veikos padarymas dalyvaujant organizuotos nusikalstamos grupės veikloje, specialaus dalyko – narkotinių medžiagų, ginkluotės, meno dirbinių – kontrabanda) yra panašus praktiškai visose nagrinėtose valstybėse, skiriasi tik jų įtvirtinimo baudžiamuosiuose įstatymuose forma. Istoriniu aspektu nagrinėjant kontrabandinių veikų raidą Lietuvoje, matome, kad šis reiškinys atsirado Lietuvoje nuo XIII a. pradžios. Nuo XIX a. antros pusės iki šių dienų yra istoriškai nusistovėję ir mažai kinta pagrindiniai kontrabandos dalykai (tabako gaminiai, alkoholis, plataus vartojimo prekės) ir kontrabandos gabenimo kryptys (Rusijos imperijos – Prūsijos; Rusijos federacijos Kaliningrado srities – Lietuvos Respublikos siena).

1.2. Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika

Bet kurio reiškinio sudedamosios dalys, kartu turėdamos bendrumų ir su kitais reiškiniais, turi skirtingų, unikalių, tik joms vienoms būdingų, savybių, pagal kurių visumą, galime atriboti vienus reiškinius nuo kitų. Tokia konkrečiau reiškinio skiriamųjų savybių visuma, kuri perteikia jo esmę bei jį apibūdina, vadinama charakteristika. Terminas „charakteristika“ turi keletą bendrinių reikšmių: „a) apibūdinimas, skiriamųjų savybių, pranašumų, trūkumų nusakymas; b) oficialus dokumentas, apibūdinantis žmogų.“²⁹

Mokslinėje literatūroje yra įvairių kriminalistinės charakteristikos apibrėžimų: „Kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika apima nusikaltimo padarymo bei slėpimo būdą, nusikaltėlio asmenybę, nusikaltimo motyvą, aukos asmenybę, kitas nusikaltimo padarymo aplinkybes (vietą, laiką)“.³⁰ „Nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika – tai informacijos visuma apie nusikalstamų veikų padarymo būdus, asmenis, padariusius šias nusikalstamas veikas, pasikėsinimo dalyką arba nukentėjusiuosius, nusikalstamų veikų

²⁹ *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 1999, p. 205

³⁰ Ищенко, Е. П., *et al.* *Криминалистика*. Москва, 2000, p. 14.

situacijas.³¹ „Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos pagrindas yra nusikalstamos veikos sudėtis, kuri yra išvestinė iš baudžiamajoje teisėje (baudžiamajame kodekse) esančios nusikaltimo sudėties, transformuota kriminalistiniu požiūriu.“³² Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į praktinę nusikaltimo charakteristikos, kaip tyrimo metodikos vieną iš esminių elementų, reikšmę, magistro baigiamajame darbe, kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos bruožai bus nagrinėjami aukščiau įvardintų definicijų rėmuose.

Tiriant kontrabandines nusikalstamas veikas, ikiteisminio tyrimo sėkmė yra pagrįsta esminių nusikaltimo požymių, galinčių nurodyti buvus kontrabandos atvejį, išskyrimu ir nustatymu. Minėtų požymių visuma, kuri tuo pačiu laikytina atskiros nusikalstamos veikos kriminalistine nusikaltimų charakteristika, yra pagrindas, pradinis teorinis modelis ikiteisminio tyrimo pareigūnui, nustačius pirminius nusikaltimo padarymo požymius, pradėti planuoti tolimesnius ikiteisminio tyrimo veiksmus. Atskirų nusikaltimų analize yra pagrįstas mokslinių nusikaltimų tyrimo metodinių rekomendacijų rengimo procesas, kurios, vėlesniame etape, turėtų ženkliai palengvinti Lietuvos teisėsaugos institucijų praktinį darbą. „Kiekvienos nusikaltimų rūšies tyrimo metodikos pagrindinis elementas yra kriminalistinė nusikaltimų charakteristika. Tik gerai išmanydami jos elementus, galime efektyviai, operatyviai ir tiksliai tirti konkretų nusikaltimą, nes priešingu atveju, ši veikla yra ne planingas, mokslinėmis rekomendacijomis pagrįstas tyrimas, bet chaotiškas tarpusavyje nesusijusių veiksmų konglomeratas, skirtas siekti labai miglotai suprantamo tikslo“.³³

„Mokslinio tyrimo logika ir praktiniai poreikiai reikalauja studijuoti ir analizuoti aukštesnio bendrumo lygio sistemą, kurioje kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika yra vienas iš sudedamųjų šios sistemos elementų. Tokia sistema – tarpdisciplininė (sintetinė) atskirų nusikalstamų veikų rūšių charakteristika“.³⁴

Kriminalistinė kontrabandos charakteristika, kriminalistinės kategorijos prasme, išsiskiria šiais bruožais: „1) yra naudojama kontrabandinių nusikalstamų veikų sudėčiai nustatinėti; 2) tiriant nusikaltimus identifikuojamos apibendrintos kontrabandinių nusikalstamų veikų sudėčių charakteristikos; 3) kriminalistinė kontrabandinių veikų charakteristika leidžia baudžiamajoje teisėje (baudžiamajame įstatyme) nustatytą nusikalstamos veikos sudėtį transformuoti į praktinę konkrečios nusikalstamos veikos tyrimą; 4) įgalina identifikuoti konkrečios nusikalstamos kontrabandinės veikos bruožus ir juos teisiškai kvalifikuoti pagal atitinkamą baudžiamojo

³¹ Matulienė, S.; Kažemikaitienė, E., Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – vienas iš kriminalinės justicijos informacinės sistemos modelio kūrimo pagrindų Lietuvoje. *Jurisprudencija*. 2005, 65(57): 47.

³² Kuklianskis, S.; Matulienė, S., Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata. *Jurisprudencija*. 2002, 29(21): 50.

³³ Kurapka, V. E.; Malevski, H., Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai. *Jurisprudencija*. 2003, 43(35): 81.

³⁴ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 11.

įstatymo straipsnį.³⁵

Siekiant atskleisti kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinę charakteristiką, kaip pagrindą, kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos formavimui, yra tikslinga tyrimą pradėti nuo atskirų charakteristikos elementų: *nusikalstamos veikos dalyko, nusikaltimus darančių asmenų (subjektų), veikų padarymo būdų ir kontrabandinių veikų situacijų* analizės.

1.2.1. Kontrabandinių nusikalstamų veikų dalykas

„Kontrabandinių nusikalstamų veikų dalykas, kaip kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementas gali būti išskiriamas iš nusikalstamos veikos sudėties analizės. Tačiau atliekant analizę, nereikia užmiršti, kad kriminalistinė kontrabandinių nusikalstamų veikų dalyko samprata yra skirtinga nuo įtvirtintos baudžiamojoje teisėje. Kriminalistinė prasme, nusikaltimo dalykas, yra tapatus kėsینimosi dalykui.“³⁶

Lietuvos Respublikos BK 199 str. 1 d., dispozicijoje yra nurodyta gana plati kontrabandos dalyko sąvoka – privalomi pateikti muitinei daiktai, o taip pat kilnojamosios kultūros vertybės, antikvariniai daiktai. Analogiškas kontrabandos dalykas (privalomi muitinei pateikti daiktai) yra nurodytas ir šio kodekso 199¹ straipsnyje „Muitinės apgaulė“, skirtumas tarp šių straipsnių, jog pastaruoju atveju prekės yra įvežamos iš kitos Europos Sąjungos šalies narės ir nėra pateikiamos muitinės kontrolei. Muitais apmokestinamų prekių importo ir eksporto tvarka detalai nustatyta Europos Sąjungos Tarybos reglamentu EEB Nr. 2913/92 patvirtintame Bendrijos muitinės kodekse³⁷, o Bendrasis muitų tarifas, tuo pačiu ir muitais apmokestinamos prekės bei jų nomenklatūra patvirtinta Europos komisijos reglamentu (ES) Nr. 1006/2011³⁸

Lietuvos Respublikos BK 199 str. 2 d. papildomai yra išskiriamas kvalifikuotas kontrabandos dalykas – šaunamieji ginklai, šaudmenys, sprogmenys, sprogstamosios, radioaktyviosios medžiagos ar kitos strateginės prekės, nuodingosios, stipriai veikiančios, narkotinės, psichotropinės medžiagos arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakai (prekursoriai). Tai daiktai, išimti arba esantys ribotoje civilinėje apyvartoje, kuriems gabenti reikalingi specialūs leidimai arba juos gali gabenti tik siaurai apibrėžtų subjektų ratas (Lietuvos Respublikos kariuomenė, tam tikros rūšies medikamentus ar vaistinius preparatus turinčios

³⁵ Matulienė, S.; Baltrūnienė, J., Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2011, 7: 83.

³⁶ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 43.

³⁷ Bendrijos muitinės kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta. 2012-08-06]
<http://www.cust.lt/mport/failai/teisine_informacija/teises_aktai/ES_teises_aktai/R2913_1992_20060101_LT.pdf>.

³⁸ Bendrasis muitų tarifas [interaktyvus]. [žiūrėta. 2012-08-06]
<http://www.cust.lt/mport/failai/verslui/tarifinis_reguliavimas/prekiu_klasifikavimas/nomenklatura/Reglamentas_10_06_2011.pdf>.

leidimą importuoti įmonės ir pan.) Tokios paskirties daiktų apyvarta ar gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną yra reglamentuotas atskirais teisės aktais – Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymu³⁹, Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymu⁴⁰ ir pan.

Lietuvos Respublikos BK 199² str. 1 d. nurodytas kontrabandos dalykas – „akcizais apmokestinamos prekės“ – šiuo atveju įstatymų leidėjas mus nukreipia į kitus teisės aktus – Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą⁴¹, kurio trečiajame straipsnyje yra pateikiamas akcizais apmokestinamų prekių sąrašas („nedenatūruotas etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, įskaitant alų; rūkomasis tabakas ir tabako gaminiai; kava, šokoladas, maisto produktai su kakava; bižuterija, aukso ir sidabro dirbiniai, išskyrus dirbtinę bižuteriją ir monetas; variklių benzinas, žibalas, kuras reaktyviniams varikliams, gazolis (dyzelinis kuras), skystasis krosnių kuras, mazutas, orimulsija; prabangūs lengvieji automobiliai; elektros energija, išskyrus, kai ji pagaminta iš biologinės kilmės kuro; erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudiniai; visų rūšių tepalai, išskyrus bioalyvas; cukrus; skysti parfumerijos, kosmetikos, tualetiniai preparatai ir kiti šiame straipsnyje nenurodyti produktai, kurių sudėtyje yra etilo alkoholio ir kurie dėl nedidelės kainos gali būti vartojami kaip alkoholinių gėrimų pakaitalai, tačiau tik tie, kuriuose esanti etilo alkoholio koncentracija viršija Vyriausybės nustatytus minimalius etilo alkoholio koncentracijos dydžius; suskystintos dujos, skirtos automobilių transportui.“).⁴²

Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, baudžiamoji atsakomybė už kontrabandinės nusikalstamos veikos atsiranda, kai neteisėtai gabenamų daiktų vertė viršija 250 MGL (32 500 Lt.) dydžio sumą arba kai gabenami išimti iš civilinės apyvartos arba esantys ribotoje apyvartoje daiktai.

„Kontrabandos norma blanketinė ir sudedamieji kontrabandos dalyko elementai nėra pastovūs. Jeigu pakinta norminė bazė, kuri reglamentuoja kontrabandos dalyko elementus, toks pokytis atitinkamai transformuoja ir šių elementų turinį.“⁴³

Darbo metu yra svarbu žinoti ne vien teorinius duomenis apie kontrabandinių nusikalstamų veikų dalyką, tačiau būtina susipažinti su oficialiais statistiniais duomenimis, kurie atspindi pradėtų ikiteisminių tyrimų dinamiką, kokių prekių gabenama daugiausiai, kokie kontrabandos srautai ir kokia gabenamų per valstybės sieną kontrabandinių prekių tarpusavio koreliacija.

Analizuojant Lietuvos Respublikos muitinės 2010-2011 metais sulaikytų prekių pasiskirstymą ir dinamiką, pagal piniginę kontrabandinių prekių išraišką litais, šioje kategorijoje

³⁹ Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13-46.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 8-161.

⁴¹ Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 30-530.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 22.

ženkliai pirmąją cigaretės ir tabako gaminiai (žr. 2 lentelę).

Lietuvos Respublikos muitinės sulaikytos prekės 2010-2011 m.⁴⁴ (2 lentelė)

Prekės	Sulaikymo atvejai		Kiekis		Preliminari vertė, Lt*	
	2010 m.	2011 m.	2010 m.	2011 m.	2010 m.	2011 m.
Cigaretės ir tabakas	3 691	3 763	211 082 504 vnt. 10 281 kg	111 839 679 vnt. 69 121 kg	69 304 674	64 563 261
Alkoholis	101	91	20 567	664	855 605	7 085
Naftos produktai	22	14	1 195	2 774	3 472	5 357
Narkotinės ir psichotropinės medžiagos**	33	59	14 750 g 7 vnt.	98 384 g 6 075 vnt. 8 ml	-	-
Kitos prekės***	649	521	69 866 kg 125 167 vnt. 7 335 poros 600 m 44 m ³ 27 439 l	212 505 kg 111 453 vnt. 39 poros 31 m ² 32 m ³ 0,6 l 25 900 EUR	5 059 662	2 434 739
Iš viso	4 496	4 448			75 223 413	67 010 442

* cigarečių preliminari vertė 2011 m. skaičiuojama 7 Lt už pakelį.

** ikiteisminių tyrimų duomenys.

*** ginklai, šaudmenys, sprogmenys, grynieji pinigai, metalai, transporto priemonės, technika, cukrus ir jo produktai, maisto produktai, vaistai, chemijos pramonės produktai, plataus vartojimo prekės, saugomi gyvūnai ir augalai, kultūros vertybės ir kitos prekės.

Nagrinėjant ikiteisminių tyrimų duomenis, bendraujant su ikiteisminį tyrimą šiose bylose atlikusiais pareigūnais⁴⁵, galima teigti, kad daugeliu atvejų, kuomet ikiteisminis tyrimas būdavo pradamas pagal Lietuvos Respublikos BK 199² str. dėl neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis, realiai nusikalstamos veikos padarymu įtariamų asmenų veiksmuose galima būdavo įžvelgti nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 199 str. (kontrabandos) požymių (atliekant 64 ikiteisminio tyrimo bylų analizę iš nagrinėtų 22 ikiteisminių tyrimų bylų duomenų, pagal Lietuvos Respublikos BK 199² str., mažiausiai 17 ikiteisminių tyrimų nustatytos panašios aukščiau nurodytoms aplinkybės). Tačiau, dėl įrodymų trūkumo ar kitų objektyvių priežasčių, veikų kvalifikacija būdavo paliekama pagal BK 199² str. Kaip pavyzdį galima paminėti ikiteisminio tyrimo bylą Nr. 05-1-3159-09.

Į Iltakių km., Sudargo sen., Šakių raj. esantį Šilainių mišką iš Tauragės miesto automobiliu „Audi 100 Avant“ atvyko Lietuvos Respublikos piliečiai J.L., D.U., A.Š. bei kiti tyrimo metu nenustatyti asmenys. Atvykus į vietą, vieni asmenys, nuėjo stebėti aplinką, saugoti nusikaltimo vietą, kol kiti bendrininkai nuėję prie Šešupės upės, paėmė ant kranto buvusias atgabentas iš Rusijos Federacijos per Lietuvos Respublikos valstybės sieną 21 dėžę, su 11 000 pakelių cigarečių „Saint George Lights“ (bendra vertė - 51 961 Lt.), pernešė minėtas į automobilį „Audi 100 Avant“. Netrukus, prie šio automobilio J. L., D. U. ir A. Š. ir buvo sulaikyti VSAT pareigūnų. Visiems šiems asmenims buvo pareikšti įtarimai pagal LR BK 199² str. 1 d. dėl neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis ir 2009 m. lapkričio 18 d. baudžiamoji byla su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu perduota Kauno apygardos teismui.

⁴⁴ 2011 m. Lietuvos Respublikos muitinės veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-07-22]

<<http://www.cust.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>>.

⁴⁵ Autorius nuo 2008 m. iki 2012 m. dirbo Šakių rajono apylinkės prokuratūroje, tiesiogiai su VSAT prie LR VRM Pagėgių rinktinės atliekamų ikiteisminių tyrimų bylomis dėl kontrabandinių nusikalstamų, rengė procesinius dokumentus, atlikdavo statistines analizes, veiklos dokumentų projektus, reguliariai dalyvavo bendruose prokuratūros ir VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės koordinaciniuose positarimuose.

Apibendrinant kontrabandos dalyką, pagal autoriaus analizuotų 64 VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės atliktų ikiteisminių tyrimų bylų duomenis, 59 atvejais ikiteisminiai tyrimai buvo pradėti dėl cigarečių kontrabandos ar neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis (tabako gaminiais). Kitais atvejais buvo nustatyta alkoholio, narkotinių medžiagų, valiutos kontrabanda. „Pagrindinės priežastys, kodėl kontrabandos būdu gabenamos cigaretės, yra šių produktų kainų skirtumas Rusijos Federacijoje, Baltarusijoje ir Europos sąjungoje“.⁴⁶ „Kontrabandininkai siekia gauti greitos turtinės naudos, pasienyje gyvenančių asmenų didelis nedarbo lygis, neoperatyvi muitinio tranzito procedūrų kontrolė, muitinės bei kitų teisėsaugos institucijų pareigūnų nepakankama kontrolė, korupcijos apraiškos, nepakankama ūkio subjektų, jų finansinės veiklos kontrolė, nelegalių prekybos vietų atsiradimas, visuomenės tolerancija kontrabandinėms prekėms. Šių veiksnių visuma leidžia vidaus rinkoje netrukdomai realizuoti kontrabandinės cigaretės.“⁴⁷

1.2.2. Kontrabandinių nusikalstamų veikų subjektas

„Duomenys apie kontrabandos subjekto asmenybę tyrėjui yra svarbūs informaciniu požiūriu. Tyrėjas, žinodamas anksčiau analizuotų bylų duomenis, susidūręs su konkrečia tyrimo situacija, gali prognozuoti ir išskelti versijas dėl kontrabandos subjektų. Remdamasis būtent praktikos apibendrinimo duomenimis, gali daryti tam tikras prielaidas apie kontrabandos subjektą.“⁴⁸

„Nusikaltimo asmenybę, kaip nusikaltimo charakteristikos elementą reiktų klasifikuoti pagal: a) socialinius demografinius požymius (vardas, pavardė, lytis, amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, darbo vieta, šeimyninė padėtis); socialines asmens funkcijas (kaip piliečio, šeimos nario, darbo kolektyvo nario); santykius su visuomene (ideologija, požiūris į darbą, šeimą, asmens teisinė sąmonė, požiūris į įstatymus); b) asmenybės ypatumus (bendri fiziniai, anatomiciniai, funkciniai požymiai, ypatingos žymės, apranga, kiti nuolat nešiojami daiktai (žiedai, auskarai, grandinėlės ir pan.); c) psichologines asmens savybes (emociniai, valiniai, intelektiniai gebėjimai, temperamentas, intelektinė būseną); d) asmenybę skatinanti sfera (interesai, poreikiai, motyvai); e) kriminaliniai poreikiai (teistumai, jų skaičius, antvisuomeninio elgesio lygis).“⁴⁹

⁴⁶ Lietuvos šešėlinė ekonomika. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2012, 1:11.

⁴⁷ Matulienė, S.; Baltrūnienė, J., Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2011, 7: 76.

⁴⁸ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 45.

⁴⁹ Matulienė, S.; Kažemikaitienė, E.; Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – vienas iš kriminalinės justicijos informacinės sistemos modelio kūrimo pagrindų Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2005, 65 (57): 48.

Duomenys apie nusikaltėlio amžių, socialinę padėtį, asmenines savybes, įgūdžius (iš jų - profesinius), įpročius, charakterio bruožus padeda išaiškinti įvykio aplinkybes, nusikalstamos veikos priežastis, jos darymo būdo ypatumus ir t.t.

Kontrabandinės nusikalstamos veikos darančio subjekto analizę reiktų pradėti nuo baudžiamosios teisės kontrabandos nusikalstamos sudėties analizės. Nuo 2003 m. gegužės 1 d., įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos Baudžiamajam kodeksui, kontrabandos subjektu yra laikomas, sulaukęs baudžiamojo įstatymo numatyto amžiaus, t.y. 16 metų, pakaltinamas fizinis asmuo. „Fizinio asmens pilietybė nėra svarbi, sprendžiant padarytos kontrabandinės nusikalstamos veikos baudžiamosios atsakomybės klausimus. Vykstant sparčiai technikos pažangai, aštrėjant konkurencijai tarp ūkio subjektų, ieškant naujų būdų ir galimybių įmonių gaunamam pelnui didinti, dalis įmonių pradėjo koncentruotis į pelningas, nelegalias sritis, tame tarpe ir kontrabandinę veiklą. Įstatymų leidėjas, prevenciškai ėmė ieškoti naujų netradicinių kovos su šiais reiškiniiais būdų.“⁵⁰ Nuo 2003 m. gegužės 1 d. Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra numatyta ir juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Tuo pačiu, kontrabandinių nusikalstamų veikų subjektu gali būti ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo (pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.33 straipsnio nuostatas, juridiniu asmeniu laikytina įmonė, įstaiga arba organizacija, kuri savo vardu gali įgyti ir turėti teises ir pareigas, būti ieškovu arba atsakovu teisme). „Paminėtina, jog baudžiamoji atsakomybė negali būti taikoma valstybei, savivaldybėms, valstybės ir savivaldybės institucijoms, įstaigoms, viešosioms tarptautinėms organizacijoms. Atlikus ikiteisminio tyrimo bylų analizę, nenustatyta, kad kontrabandos padarymu būtų kaltinamas juridinis asmuo“⁵¹.

Lietuvos Respublikos BK nėra numatyta muitinės ar VSAT pareigūno, kaip specialaus kontrabandos subjekto, tačiau praktikoje pasitaiko tokių atvejų, kad kontrabandinę nusikalstamą veiką padaro pareigūnas, arba ji yra padaroma pasinaudojant pareigūnų suteikta informacija. Pareigūnų veiksmai dažniausiai tokiose bylose kvalifikuotini kaip padėjimas atlikti kontrabandą (Lietuvos Respublikos BK 24 str. 6 d. ir BK 199 str. 1 d.) arba kaip piktnaudžiavimas tarnyba ar tarnybos pareigų neatlikimas (Lietuvos Respublikos BK 228 str., BK 229 str.). Kaip piktnaudžiavimo tarnyba pavyzdį, galima paminėti ikiteisminio tyrimo bylą Nr. 05-1-1099-09.

Tyrimo metu VSAT prie LR VRM Pagėgių rinktinės pareigūnai nustatė, kad Lazdijų rinktinės Kybartų užkardos sargybų būrio pasienietis Ž. R., vykdydamas Kybartų užkardos budėtojo ir vaizdo stebėjimo operatoriaus funkcijas devynis kartus piktnaudžiavo tarnybine padėtimi - neteisėtai telefonu informavo R. G., ketinantį vykti per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, apie VSAT Lazdijų rinktinės Specialios paskirties būrio, Kauno teritorinės muitinės Kybartų kelio posto pareigūnus arba muitinės mobilios grupės pareigūnus atliekančius pakartotinius transporto priemonių patikrinimus, arba, kad šie pareigūnai nedirba, ir kada galima vykti per valstybės sieną. Šio pasieniečio veiksmai buvo kvalifikuoti pagal Respublikos Baudžiamojo kodekso 228 str. 2 d. (piktnaudžiavimas tarnybos

⁵⁰ Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R., *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonės prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. 2005, p. 9.

⁵¹ *Ibid.*

padėti, siekiant turinės naudos). Analizuojant ikiteisminio tyrimo byloje surinktus duomenis matosi, kad pasinaudojant Ž. R. suteikta informacija, I. R. (kaltinamojo žmona), V. B., J. G. ir R. G., automobiliu „Ford Galaxy“, reguliariai gabeno iš Rusijos Federacijos į Lietuvos Respubliką per Kybartų pasienio kontrolės punktą cigaretes su rusiškais banderolėmis ir be banderolių. Visiems šiems asmenims buvo surašyti administracinio teisės protokolai pagal LR ATPK 210 str. (kontrabanda).

Atliekant konkrečių ikiteisminio tyrimo bylų duomenų analizę, nustatyta, kad kontrabandinės nusikalstamos veikos daugiausia padaro vyriškos lyties asmenys. Autoriaus nagrinėtais atvejais – 98 procentai įtariamųjų ar kaltinamųjų buvo vyriškos lyties. Analogiškus tyrimo duomenis pateikia A.Gorbatkov (99,5 proc. vyrai, 0,5 proc. moterys)⁵² ir S.Matulienė, J.Baltrūnienė (100 procentų vyrai)⁵³. „Pagrindinės priežastys, kodėl šioje nusikalstamoje veikoje dominuoja vyrai – kontrabandinių nusikalstamų veikų specifika, jos padarymo būdai, specialiosios žinios yra prieinamesnės vyriškos lyties asmenims.“⁵⁴ Šios veikos įvykdymas, reikalauja nemažai žinių apie įvairias technines priemones, skirtas nusikaltimui įvykdyti (specialiai kontrabandos gabenimui paruošti automobiliai, greitaeigės valty, įvairių slėptuvių įrengimas transporto priemonių vidinėse ertmėse, ryšio priemonių naudojimas ir t.t.). Moteriškos lyties asmenims daugiau priskirtas padėjėjų, bendrininkių statusas (jų veikla daugiau susijusi su kontrabandininkų informavimu apie VSAT patrulių dislokaciją arba kontrabandinių prekių saugojimas, realizavimas, sandėliavimas). Išnagrinėjus Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011-2012 m. praktiką, kontrabandos bylose, nustatytas vienas atvejis, kada kontrabandos subjektu buvo moteris.

Pilietė V. G. buvo pripažinta kalta padarius nusikalstamą veiką, numatytą Lietuvos Respublikos BK 199 str. 2 d., nes 2010 m. rugsėjo mėn. vykdoma iš Rusijos Federacijos į Lietuvos Respubliką, per Klaipėdos teritorinės muitinės Panemunės kelio postą, esantį Panemunėje, Pagėgių sav., gabeno savo rankinėje 150 tablečių „Fenazepam“, kurių sudėtyje yra 0,150 g. psichotropinės medžiagos – fenazepamo.⁵⁵

Lyginant kontrabandos subjektų amžių, stebima nusikaltėlių jaunėjimo tendencija. A.Gorbatkov nurodo, kad kontrabandos subjektų amžius svyruoja nuo 18 iki 68 metų, o daugiausia atvejų, kad kontrabandinės nusikalstamos veikos padaro 25-45 m. amžiaus asmenys. Pagal autoriaus atliktą tyrimą, daugiausiai, įtarimai dėl kontrabandinių nusikalstamų veikų padarymo yra pareiškiami 21 - 44 metų amžiaus asmenims. Ypač padaugėjo kontrabandinės nusikalstamos veikos darančių nepilnamečių. Ši tendencija pastebima kalbant ir bendrame nepilnamečių nusikalstamumo skaičiaus šalyje augimo kontekste. „Kaip pavyzdį galima paminėti, kad, 2008 m. nepilnamečių nuo 14 iki 18 metų amžiaus padarytų nusikalstamų veikų skaičius sudarė 15,6 procento visų registruotų nusikalstamų veikų skaičiaus Lietuvoje.“⁵⁶

⁵² Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 45.

⁵³ Matulienė, S.; Baltrūnienė, J., *Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai. Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2011, 7: 77.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-382/2012.

⁵⁶ Kiškis, A.; Babachinaitė, G., *et al. Kriminalologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas., 2010, p. 265.

Yra sudėtinga vertinti, kiek realiai į kontrabandos vykdymą yra įtraukiami nepilnamečių, nes šios kategorijos ikiteisminiai tyrimai, jaunesnių, nei 16 metų asmenų atžvilgiu, yra nutraukiami (asmenys nėra sulaukę baudžiamojo įstatymo numatyto amžiaus, nuo kurio atsiranda baudžiamoji atsakomybė). VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės pareigūnai reguliariai gauna informacijos apie Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje ir Lietuvos Respublikos pasienio miestuose verbuojamus asmenis iki 16 metų kontrabandinių cigarečių per valstybės gabenimui, pasieniečių patrulių judėjimo stebėjimui. Kaip pavyzdį galima paminėti ikiteisminio tyrimo bylos Nr. 05-1-3105-07 duomenis.

Nepilnametis A.A., gimęs 1992 m., 2007 m. rugpjūčio 1 d. apie 19 val. 10 min., būdamas 15 metų amžiaus, buvo VSAT prie LR VRM Pagėgių rinktinės pareigūnų sulaikytas Šakių rajone, Sudargo seniūnijoje, Šilaininkų miške netoli automobilio, į kurį bandyta pakrauti 55 vnt. kartoninių dėžių su cigaretėmis „Saint George Lights“ su rusiško pavyzdžio banderolėmis, kurių bendra vertė sudarė 76 450 Lt. Ikiteisminio tyrimo metu A. A. parodė, kad į kontrabandos gabenimo vietą, jį, jo brolių M.A., ir kaimyną K.U. automobiliu „VW Golf“ atgabeno nepažįstamas vyriškis, kuris buvo pažadėjęs pinigų, už tai, kad jie stebės aplinką ir pranešins apie pasieniečių judėjimą. Į automobilį, pas nepažįstamąjį jis atėjo paskui savo brolių, nes taip pat norėjo užsidirbti pinigų.⁵⁷

„Paprastai, sulaikius nepilnamečius, gabenančius kontrabandines cigaretes, nėra galimybės bausti (nesulaukę baudžiamojo įstatymo numatyto amžiaus), arba jiems skiriamos teismų bausmės yra itin švelnios, kurios neturi teigiamo poveikio (taikomas bausmės atidėjimas, nustatomi atskiri įpareigojimai nebendrauti su tam tikrais asmenimis, mokytis, būti namuose nustatytu laiku). Dažniausiai į kontrabandines veikas įtraukiami asmenys iš neturtingų šeimų, gaunantys nedideles pajamas. Iš nusikaltimo gaunama nauda yra vienkartinė. Jei nepilnametis asmuo įkliūna darydamas nusikaltimą, jis yra įrašomas į policijos įskaitą, kaip įstatymą pažeidęs asmuo. Vėliau tai tampa kliūtimi jam pačiam pasirinkti tam tikras profesijas, kur reikalinga nepriekaištinga reputacija (teisėsaugos institucijose, kariuomenėje, valstybės tarnyboje ir t.t.), tai gali tapti kliūtimi dirbti tam tikrą darbą ir tokio nepilnamečio artimiesiems. Taip nepilnamečiams yra užkertamas kelias formuoti normaliems socialiniams įgūdžiams, įsiliejimui į sąžiningai gyvenančios visuomenės gretas, užsitikrinti pastovų pragyvenimo šaltinį.“⁵⁸

Analizuojant kitus kontrabandinių nusikalstamų veikų subjekto kriminalistinės charakteristikos požymius, vieni iš svarbesnių yra gyvenamoji vieta, išsilavinimas, darbo vieta, šeimyninė padėtis. Pagrindiniai kontrabandos subjektai yra miesto gyventojai – apie 80 proc., kaimo gyventojai sudaro tik apie 20 proc. 80 procentų padariusių kontrabandos subjektų yra įgiję vidurinę arba specialųjį vidurinį išsilavinimą, 11 procentų įgiję aukštąjį išsilavinimą⁵⁹, „šiek tiek daugiau nei 8 procentai kontrabandinių nėra baigę vidurinės mokyklos.“⁶⁰ „Pagal šeimyninę padėtį, 69 procentai nuteistų už kontrabandą, turėjo šeimą, 39 proc. – buvo nevedę. 60 procentų

⁵⁷ VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 05-1-3105-07.

⁵⁸ VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM duomenys. *Nusikalstamumo žala žmogui ir visuomenei*. [žiūrėta 2012-05-13] <http://www.pasienis.lt/lit/Nusikalstamumo_zala_zmogui_ir_visuomenei/302>.

⁵⁹ Aut pastaba. Tyrimo metu nebuvo diferencijuota, koks išsilavinimas įgytas – aukštasis universitetinis ar neuniversitetinis.

⁶⁰ Gorbakov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 46.

kontrabandininkų buvo dirbantys, o 40 procentų – bedarbiai. Pastebėtina, jog 91,6 procento iš nuteistųjų, anksčiau teisti nebuvo, visi turėjo pastovią gyvenamąją vietą. Dažniausiai iš seniūnijų, darboviečių ar mokslo įstaigų būdavo gaunamos teigiamos minėtų asmenų charakteristikos⁶¹.

E.P.Iščenko, apibendrinant kontrabandinių nusikalstamų veikų subjekto kriminalistinės charakteristikos bruožus, pagal tyrimo praktiką, išskiria du skirtingus kontrabandininkų tipus: „situacinis“ ir „piktybinis“ („злостный“).⁶²

„Situacinis“ kontrabandininkas charakterizuojamas, kaip asmuo, kuris nusižengia įstatymui, tik pasitaikius palankiai progai, tikėdamasis nesunkiai gauti materialinės naudos arba darydamas kam nors paslaugą. Tuo tarpu „piktybinis“ kontrabandininkas kelia visuomenei daug didesnę grėsmę, nes pas jį yra labai stipriai išvystyta priešinga teisei antivisuomeninė orientacija. Toks asmuo veikia tik tiesiogine tyčia, pagal tiksliai pergaltotą planą, giliai analizuoja ir įvertina objektyvius ir subjektyvius faktorius ir sąlygas pasienyje, siekia iš kontrabandos gauti kiek įmanoma didesnę naudą.⁶³ Pagal kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimų duomenis Rusijos Federacijoje, daugiau nei 75 procentai „piktybinių“ kontrabandininkų padaro nusikaltimus nusikalstamų organizuotų grupių sudėtyje ir veikdami ganėtinai ilgą laikotarpį. Paprastai, tokie kontrabandininkai aktyviai dalyvauja valdžios ir teisėsaugos pareigūnų korupcijoje.⁶⁴

Kad pastaruoju metu išaugo kontrabandininkų organizuotumo lygis, taip pat pažymi ir A.G.Filipov – baudžiamųjų bylų analizė parodo, kad yra susiformavusios atskiros organizuotos struktūros, kurios specializuojasi atskirose kontrabandos srityse: vartojimo prekių ir produktų, energetinių resursų, žaliavų, narkotinių medžiagų, valiutos, ginklų, kultūros vertybių kontrabanda. Šios organizuotos nusikalstamos struktūros turi įvairaus lygmens tarptautinius ryšius, o taip pat ir ginkluotų smogikų, kurie, esant reikalui, gali saugoti gabenamą kontrabandinį krovinį.⁶⁵

Autoriui atlikus anoniminę VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių, Lazdijų, Varėnos, Vilniaus rinktinių ikiteisminio tyrimo skyrių, operatyvinės veiklos skyrių bei šių padalinių vadovybės apklausą, didžiausia dalis respondentų nurodė, jog kontrabandines nusikalstamas veikas dažniausiai daro organizuotos nusikalstamos grupuotės (žr. 1 grafiką).

⁶¹ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 46.

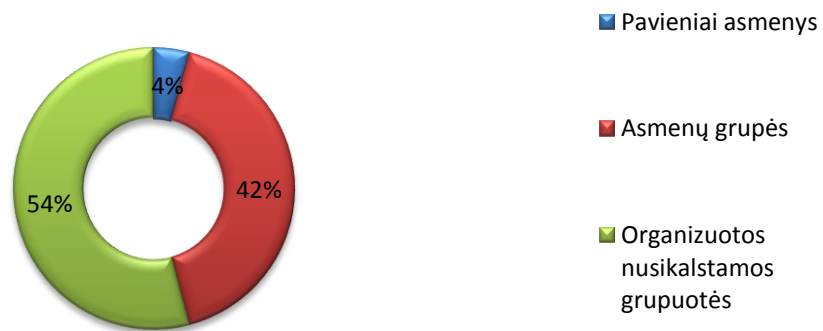
⁶² Ищенко, Е. П., *et al. Криминалистика*. Москва: Инфра-М. 2007, p. 583.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Филипов, А. Г., *et al. Криминалистика*. Москва: Юрайт. 2010, с. 795.

1. Grafikas. Kontrabandinės nusikalstamos veikos dažniausiai daro

Pagrindiniai požymiai, pagal ką galime spręsti, kad kontrabandą padarė organizuota nusikalstama grupuotė: „kontrabandinei nusikalstamai veikai buvo įmanoma pasiruošti tik esant atskiroms grupių narių pastangoms; aiškus vaidmenų tarp grupės narių pasiskirstymas; tam tikri pėdsakai ar išlikę materialūs kontrabandos padariniai, kurie įgalina daryti išvadas apie kontrabandininkų ginkluotę, naudojamas technines priemones (ryšių priemonės, jų lygis, naudoti suklastoti dokumentai, jų kokybė ir pan.); detalai apmąstyta kontrabandos dalyko realizavimo schema; kruopštus kontrabandos pėdsakų slėpimas; „pelningiausių“ kontrabandos sričių pasirinkimas (tabakas, narkotikai, ginklai, naftos produktai, meno vertybės); užtikrintas („įžūlus“) kontrabandininkų elgesys nusikaltimo darymo metu ir po jo; specifinės organizuoto nusikalstamumo gynybinės priemonės (poveikis galimiems liudytojams, įtaka atliekamam tyrimui naudojantis korupciniais ryšiais teisėsaugoje, valdymo institucijose).“⁶⁶

Apibendrinant, kontrabandinių nusikalstamų veikų subjektą galima apibūdinti kaip 21-44 metų amžiaus vyriškos lyties asmenį, miesto gyventoją, vedusį, vidurinio arba spec. vidurinio išsilavinimo, dirbantį, dažniausiai išmanantį techniką, ryšių priemones, turintį kontaktų kriminaliniame pasaulyje Lietuvoje bei užsienyje, darantį nusikaltimus kartu su kitais asmenimis, arba iš anksto susitarusių asmenų grupėje, arba jam pačiam priklausant organizuotai nusikalstamai grupuotei, ieškantį korupcinių ryšių teisėsaugoje, valdymo institucijose. Paskutinis tyrimas dėl kontrabandos subjekto buvo atliktas 2005 metais⁶⁷ (šiam tyrimui duomenys buvo pradėti rinkti nuo 1995 metų). Nagrinėjant konkrečius bylų atvejus, matosi pakitusios kontrabandos subjekto tendencijos, todėl, autoriaus nuomone, tikslinga atlikti papildomą šio klausimo analizę šalies mastu, ypatingą dėmesį atkreipiant į nepilnamečių įtraukimo į kontrabandą problemą.

⁶⁶ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 46.

⁶⁷ Aut. pastaba. Kontrabandos subjektas, kaip kriminalistinės charakteristikos elementas, išsamiau buvo analizuotas A. Gorbatkov daktaro disertacijoje „*Kontrabandos tyrimas*“.

1.2.3. Kontrabandinių nusikalstamų veikų būdai ir situacijos

Analizuojant atskirus nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos elementus, reiktų paminėti, jog dažnai yra painiojamos dvi sąvokos: nusikalstamos veikos būdas ir nusikalstamos veikos padarymo būdas. Pirmoji sąvoka yra platesnė, apimanti antrąją. „Nusikaltimo būdas – tai veiksmų, kuriais rengiamasi padaryti nusikaltimą, kuriais jis padaromas bei slepiamas, sistema.“⁶⁸ Dar kitaip vadinamas „modus operandi“ – kas išvertus iš lotynų kalbos reikštų „veikimo būdas“. Kaip terminas yra vartojamas teisėsaugos institucijų darbe. „Iš nusikalstamos veikos „modus operandi“, galime spręsti apie nusikaltėlio naudotas priemones, atliktus veiksmus, nusikaltimo slėpimo mechanizmą. Žinodami nusikaltimo būdą, galime rasti užuominų į nusikaltėlio psichologiją, nusikaltimo padarymo motyvus, kas dažnai padeda ieškant įtariamųjų arba nustatant nusikaltimų tarpusavio ryšius.“⁶⁹

Atliekant ikiteisminį tyrimą byloje, yra svarbu suprasti, koku tikslu, buvo pasirinktas būtent toks nusikaltimo padarymo būdas. Skirtingi nusikaltimo padarymo būdai įvykio vietoje, ar ant kontrabandos dalyko palieka skirtingus pėdsakus, pagal kuriuos tyrėjas gali spręsti, koku būdu buvo atlikti tam tikri veiksmai. Pagal nusikaltimo būdą, galima spręsti apie kitus objektyvius ir subjektyvius faktorius, turėjusius reikšmės nusikalstamai veikai atlikti, pasiruošti bei padariniams ar pėdsakams slėpti. Nusikaltimo padarymo būdas, tai nusikaltėlio veiksmų visuma, tam tikra jų sistema, kuri sąryšyje su konkrečiu laiku bei erdve yra skirta konkrečiam nusikalstamam tikslui įgyvendinti. „Nusikaltimo būdo turinį sudaro tam tikra elementų sistema (įrankiai ir priemonės, nusikaltimo padarymo stadija, paruošiamųjų veiksmų, atlikimo bei slėpimo būdai ir t.t.), kuri turi kriminalistikai svarbių nusikalstamos veikos atskleidimo ir tyrimo požymių savybių“⁷⁰. Nustačius nusikalstamos veikos padarymo būdą, atsiranda galimybė užkardyti ir kitas, analogišku būdu padaromas nusikalstamas veikas. Tuo pačiu, nusikaltimo būdo nustatymas duoda daug informacijos ir apie nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kas palengvina tokio asmens paiešką. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“ ir šiuo nutarimu patvirtinta „Teismų praktikos, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos, apžvalga“, buvo konstatuota, jog „kontrabanda, tai aktyvūs veiksmai, neteisėtas prekių ar kitų daiktų gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną. Kontrabanda yra padaroma nepateikiant

⁶⁸ Palskys, E.; Kazlauskas, M.; Danisevičius, P., *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis. 1985, p. 264.

⁶⁹ Douglas, J. E.; Burgess, W., Burgess, A. G., *et al. Crime classification manual*. John Wiley & Son. 2006, p.19-21.

⁷⁰ Matulienė, S.; Kažemikaitienė, E.; *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – vienas iš kriminalinės justicijos informacinės sistemos modelio kūrimo pagrindų Lietuvoje. Jurisprudencija*. 2005, 65 (57):48.

privalomų pateikti muitinei daiktų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengiant, arba neturint leidimo, gabenant juos tiek iš Lietuvos Respublikos, tiek į jos teritoriją.⁷¹

Teorijoje išskiriamos kelios kontrabandos būdų klasifikacijos. Pirmoji išskiria dvi kontrabandos gabenimo būdų grupes: „a) kai privalomi pateikti muitinei daiktai yra gabenami per Lietuvos Respublikos sieną, per muitines; b) kai šie daiktai gabenami, ne per muitines“⁷². Kita išskiria: „a) daiktų gabenimą ne per muitinės postus; b) daiktų gabenimą per muitinės postus, tačiau jų nedeklaruojant ir kitaip nepateikiant kontrolei; c) muitinės kontrolės klaidinimą, pateikiant suklastotą deklaraciją ar kitą netikrą dokumentą.“⁷³ Rusų mokslininkai⁷⁴ išskiria ir daugiau kontrabandos gabenimo būdų: a) prekių ir daiktų gabenimas išvengiant muitinės patikrinimo (šalia muitinės postų arba ne muitinės patikrinimo laiku, keičiantis pamainoms); b) prekių ir daiktų gabenimas paslepiant juos nuo muitinio patikrinimo (slėptuvėse, arba kitose vietose, neprieinamose muitiniam patikrinimui); c) prekių ir daiktų gabenimas naudojantis suklastotais dokumentais (dokumentų, esančių pagrindu, atitinkamų prekių ar daiktų įvežimui klastojimas); d) prekių ir daiktų gabenimas, jų nedeklaruojant arba nepilnai deklaruojant (muitiniam patikrinimui pateikiant neteisingus duomenis apie prekes, arba tokių duomenų iš viso nepateikiant).

Remiantis Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros duomenimis, „2011 metais cigaretės buvo gabentos plukdant jas upe iš Rusijos Federacijos, vežant vilkikais ir jūriniais konteneriais per Klaipėdos uostą. 2011 m. didžiausi tabako gaminių kiekiai sulaikyti Baltarusijos pasienyje (41 proc.) ir šalies viduje (37 proc.). Žymiai padidėjo cigarečių, pažymėtų Baltarusijos Respublikos nustatyto pavyzdžio banderolėmis, kurių anksčiau praktiškai nepasitaikydavo, t.y. „Premjer“, „Majak“. 2011 m. apie 10 proc. sulaikytų cigarečių buvo atgabentos jūra iš Kinijos Liaudies Respublikos. Prognozuojama, kad suklastotų tabako gaminių srautai iš Kinijos Liaudies Respublikos ir kitų Azijos šalių ateityje augs“⁷⁵.

Specifiniai ir, ko gero, dažniausi kontrabandos gabenimo būdai yra šie: „1) įvežamų krovinių muitinės dokumentų, nustatytų CMR konvencijoje klastojimas (nurodomos mažesni įvežamų prekių kiekiai, svoris, prekės deklaruotos skirtingais kodais, mažinamos prekių vertės, naudojami suklastoti kiti prekių – krovinių vežimo dokumentai); 2) klastojamos muitinės pažymos, spaudai, plombos; 3) kontrabandiniai kroviniai slepiami tam tikslui įrengtose

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio mėn. 29 d. nutarimas Nr. 43; "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose". *Teismų praktika* Nr. 20. Vilnius, 2004.

⁷² Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (O1S). Vilnius, 2005, p. 35.

⁷³ Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R., *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonės prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. 2005, p. 7.

⁷⁴ Екцарксопуло, А. А.; *Криминалистика в схемах и иллюстрациях*. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, p. 326.

⁷⁵ *Ikiteisminių tyrimų dėl kontrabandos ir kitų nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai organizavimo ir vadovavimo jiems būklės 2011 m. apibendrinimas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra. 2012, Nr. 17.3.-44.

slėptuvėse (naudojami dvigubi automobilių priekabų dugnai, vagonų angos ir pan.), tarp kitų deklaruotų daiktų; 4) kontrabanda būna deklaruota kaip labdara, humanitarinės pagalbos siuntos ir pan.; 5) nurodomas skirtingas prekių ir gabenamų daiktų svoris, nei yra iš tikrųjų; 6) klastojami tranzitinių prekių kelionės dokumentai, į šalį prekės importuojamos su vienais dokumentais, o į kitas šalis išvežamos su suklastotais (nurodomos skirtingos prekės, kiekiai ir t.t.); 7) kontrabanda būna užkrauta muitinės patikrinimą apsunkinančiu kroviniu (mediena, biriom medžiagom, metalo laužu); 8) gabenamos specialiai apdirbtos medžiagos, kurias paveikus, gaunami kiti produktai, nei buvo deklaruota importuojant (spirito kontrabanda, kai spiritas maišomas su kitomis medžiagomis, narkotinių medžiagų kontrabanda); 9) muitininkų ar VSAT pareigūnų papirkimas (muitininkai turi teisę pasirinktinai tikrinti iki 10 procentų visų transporto priemonių, tuo motyvuojama kartais netikrinant plombuotų krovinių automobilių, kuriais gabenama kontrabanda); 10) kontrabanda gabenama ne per muitinės postus (per „žaliąją sieną“⁷⁶).

„Kaip dar vienas naujas kontrabandos gabenimo būdas, pastaruoju metu populiarėja krovinio vagysčių imitacijos. Būna nuplėšiamos nuo vagonų plombos ir kontrabandinės prekės iškraunamos. Apie įvykį iš karto pranešama policijai kaip apie vagystę, o muitinio patikrinimo metu, deklaracijoje realiai nesutampanti prekės yra nurodomos, kaip pavogtos.“⁷⁸

Organizuojant, atliekant bei slepiant tokių kontrabandinių nusikalstamų veikų požymius, visuma kontrabandos gabenimo būdų, reikalauja skirtingų įgūdžių ir pasiruošimo. „Visiems šiems aukščiau išvardintiems būdams, reikalingos skirtingos priemonės – dokumentų blankai suklastotų dokumentų gamybai, įvairūs atspaudų, plombų pavyzdžiai, skirti dokumentų klastojimui, priekabų plombavimui ir pan. Kaip pavyzdį galima paminėti, jog krovinio gabenimo važtaraštyje turi būti uždėtas muitininko, kuris apžiūri krovinį ir išrašo krovinio muitinės deklaraciją spaudas, kuriame yra nurodomas asmeninis konkretaus muitininko numeris, dedamas muitininko parašas ir nurodoma tikrinimo data.“⁷⁹ Tokia pati procedūra yra atliekama kiekviename muitinės poste. Akivaizdu, kad siekiant gabenti kontrabandą stambiu mastu, reikalinga turėti informacijos apie kontrolės postuose dirbančius muitininkus, jų budėjimo grafikus, atspaudų pavyzdžius ir pan. Todėl kontrabandininkai, planuodami gabenti kontrabandines prekes per muitinės kontrolės postus, turi pasirūpinti atitinkamais kontaktais

⁷⁶ „Žalioji siena“ – terminas naudojamas apibrėžti daliai valstybės sienos, esančios tarp pasienio kontrolės punktų. Upių arba krantų linijos, sutampanti su valstybės siena, gali būti vadinamos „mėlynąja siena“.

Перрушу, Р., *Международное миграционное право: глоссарий терминов*. Москва, 2005, p. 74.

⁷⁷ Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R., *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonė prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. 2005, p. 15.

⁷⁸ *Ibid.*

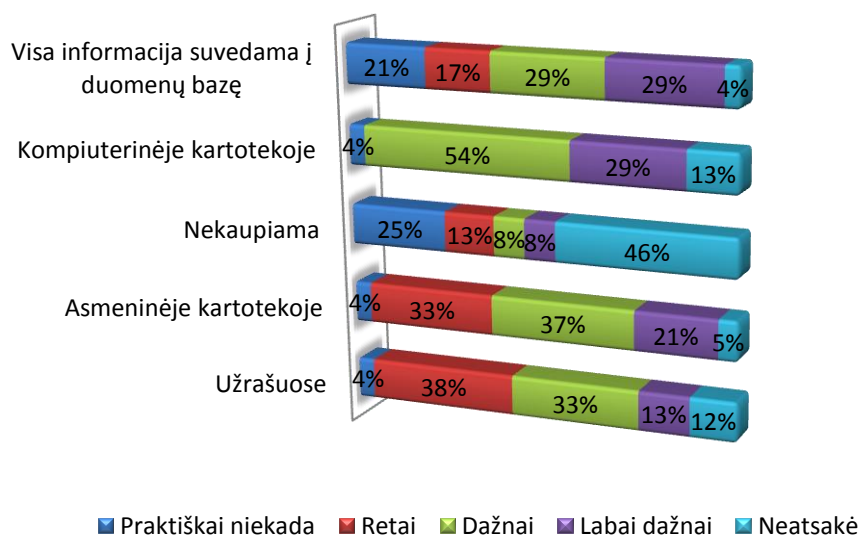
⁷⁹ *Ibid.*

muitinėse ar Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, kad galėtų gauti visą aukščiau nurodytą informaciją bei priemones.

Ikiteisminį tyrimą byloje atliekantis tyrėjas privalo būti susipažinęs su kontrabandos gabenimo būdais, kontrabandininkų naudojamomis specialiomis priemonėmis, įrankiais, ryšių kanalais, kontrabandos pėdsakų slėpimo galimybėmis ir t.t. Tyrimo metu gauta informacija turi būti kaupiama, sisteminama, jos pagrindu sudaromos atitinkamos nusikalstamų veikų charakteristikos, galinčios padėti tyrimui, o iš kitos pusės - įgalinančios naudoti prevencines priemones kontrabandininkų arba rizikos grupės asmenų (muitininkų, pasieniečių) atžvilgiu.

Autoriaus atliktos VSAT pareigūnų anoniminės apklausos metu respondentams buvo užduotas klausimas, kur yra kaupiama tyrimo metu gauta, tačiau nepanaudota ikiteisminiam tyrimui, informacija (galinti padėti atskleisti kitus nusikaltimus). Dalis respondentų atsakė, jog tokią informaciją kaupia užrašuose, asmeninėje kartotekoje, kompiuterinėje kartotekoje ar yra suvedama į duomenų bazę (žr. 2 grafiką). Paminėtina, kad 38 proc. apklaustųjų atsakė, jog tokia informacija yra iš viso nekaupiama arba kaupiama retai.

2 Grafikas. Tyrimo metu gauta, tačiau nepanaudota ikiteisminiam tyrimui, informacija kaupiama

Iš to galima daryti išvadą, jog dalis kontrabandinės nusikalstamos veikos padarymo būdus atspindinčių duomenų neužfiksuojama, nėra panaudojami planuojant tyrimus ar formuojant kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinę charakteristiką.

Autoriaus atlikto tyrimo metu, nustatyta, kad, remiantis nagrinėtų ikiteisminių tyrimų duomenimis, didesnę dalį (82 procentus) VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės ikiteisminių tyrimų dėl kontrabandinių nusikalstamų veikų sudaro tyrimai, kada

kontrabanda gabenama ne per muitinės kontrolės postus (perkeliant per Nemuno, Šešupės upes, pernešant per „žaliąją sieną“ - gabenant miško keliukais ir pan.). Kontrabandinėms cigaretėms pasiekus Lietuvos Respubliką, per kiek įmanoma trumpesnę laiką (10-15 minučių) stengiamasi dėžes pernešti iki specialiai kontrabandai gabenti pritaikytų lengvųjų automobilių (išimtos keleivių sėdynės, sustiprintos važiuoklės, renkamasi kontrabandai tokių modelių automobilius, kurie varomi visais keturiais ratais, padidinto pravažumo – „Subaru“, „Audi“ markės), kuriais kontrabandinės cigaretės yra pervežamos į sandėliavimo vietas, iš kur paskirstomos įvairiais realizavimo kanalais.

Atliekant tokias kontrabandinės veikas, dalyvauja asmenys, kurie, stebėdami aplinką („šukeriuoja“⁸⁰), praneša kontrabandą gabenantiems bendrininkams apie VSAT patrulių judėjimo kryptį. Dalis bendrininkų yra atsakingi už kontrabandinių cigarečių dėžių pernešimą ir pakrovimą. Kiti asmenys yra vairuotojai, jų paskirtis - operatyvus kontrabandos dalyko išvežimas iš pasienio ruožo. Visi veiksmai yra koordinuojami mobilaus ryšio telefonais, naudojantis išankstinio apmokėjimo mobilaus ryšio kortelėmis, kuriose iš anksto būna suvesti reikalingi kitų bendrininkų numeriai. Išankstinio apmokėjimo kortelės yra išdalinamos prieš vykdant kontrabandą ir dažniausiai iš karto išmetamos po nusikaltimo atlikimo.⁸¹

„Nusikalstamos veikos situacija - tai atskirus kriminalistinės charakteristikos elementus į vientisą sistemą jungianti visuma, apibūdinanti aplinką, įvairius veiksnius, kurie apima laikotarpį ruošiantis padaryti nusikalstamą veiką, nusikaltimo atlikimo laiką bei laiką po veikos realizavimo, slepiant įrodymus, o taip pat nusikaltimo tyrimo situaciją.“⁸² Rusų mokslininkų nuomone⁸³, nusikaltimo situacija susideda iš šių sąlygų bei veiksnių: nusikaltimo vietos ir laiko aplinkybių, meteorologinių sąlygų, daiktinių, gamybinių, fizikinių – cheminių, elgesio bei objektyvios aplinkos veiksnių. S. Matulienė, nurodo kad nusikaltimo situacijų kvalifikacijos pagal pobūdį yra: „a) būtiniosios (egzistuojančios visiems nusikaltimams); b) pagrindinės (siejamos atitinkamais ryšiais su nusikaltusiu asmeniu) ir antrarūšės; c) aktyviosios ir pasyviosios; d) sudėtingosios ir paprastosios; e) tipinės ir specifinės.“⁸⁴ Atsižvelgiant iškeltus tiriamojo darbo uždavinius, praktinį darbo pobūdį, analizuojant nusikalstamas kontrabandinės veikas, yra tikslinga apriboti tyrimą, būtinųjų ir tipinių situacijų analize, pagrindinį dėmesį

⁸⁰ Dažnai pačių įtariamųjų kontrabanda naudojamas terminas, reiškiantis veiksnių visumą, kuri pasireiškia pasieniečių patrulio judėjimo pasienio ruože stebėjimu ir jų buvimo vietos pranešimu bendrininkams, gabenantiems per sieną kontrabandą.

⁸¹ Pagal ikiteisminio tyrimo bylų Nr. 05-1-3139-09, 05-1-3115-09, 05-1-3080-08, 05-1-3081-09, 05-1-3127-10, 05-1-3096-10 duomenis, bei autoriaus gautą informaciją iš VSAT prie LR VRM Pagėgių rinktinės pareigūnų, autoriui dirbant Šakių rajono apylinkės prokuratūroje.

⁸² Matulienė, S., *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2004, p. 129.

⁸³ Васильев, А. Н.; Яблоков, Н. П., *Предмет, система и теоретические основы криминалистики*. Москва, 1984, p. 125.

⁸⁴ Matulienė, S., *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2004, p. 136.

skiriant kontrabandos tyrimui, o konkrečiai - tipinėms kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo situacijoms, kurios yra nagrinėjamos magistro baigiamojo darbo antroje dalyje.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, teorijoje išskiriama keletas kontrabandos gabenimo būdų, tačiau, autoriaus nuomone, tikslingiausia gabenimo būdus klasifikuoti pagal kontrabandos dalyko patekimo į valstybės teritoriją kanalus: per muitines ir pasienio kontrolės postus arba per „žaliąją“ ar „mėlynąją“ sienas. Tokia klasifikacija turi aiškią pradinę praktinę tyrimo reikšmę, nes priklausomai nuo kontrabandos patekimo būdo, yra naudojamos skirtingos priemonės ir metodai šios rūšies nusikaltimams tirti. VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės veiklos teritorijoje apie 82 procentai kontrabandinių nusikalstamų veikų yra susiję su kontrabandos dalyko patekimu į valstybės teritoriją ne per pasienio kontrolės postus. Praktinei pareigūnų veiklai, tiriant šiuo būdu padarytas nusikalstamas veikas, ypač svarbus tyrimo metu gautos informacijos apie „modus operandi“ rinkimas, sisteminimas ir analizė.

2. KONTRABANDINIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO METODIKOS TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

2.1. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos esminiai bruožai

Siekiant atkleisti kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos esmę, pirmiausia reiktų išsiaiškinti žodžio „metodika“ reikšmę. Žodis metodika yra kilęs iš graikų kalbos žodžio „methodike“. Tarptautinių žodžių žodynas nurodo tokias šio žodžio reikšmes: „a) visuma būdų bei taisyklių, kokiam nors darbui ar veiksmui atlikti; b) pedagogikos mokslo šaka, tirianti kokio nors dėstomo dalyko mokymo būdus ir tikslus; c) duomenų rinkimo procedūra, nurodanti visas tyrimų sąlygas ir atliekamų tyrimų eigą“⁹⁷. Lietuvos mokslininkai kriminalistai atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodiką apibrėžia kaip „moksliškai pagrįstą metodinių rekomendacijų, taktinių būdų ir techninių priemonių, taikomų išaiškinant ir tiriant atskiras nusikalstamų veikų rūšis, sistemą.“⁹⁸ Atskirų nusikalstamų veikų tyrimo metodika susideda iš šių elementų: „a) kriminalistinės atitinkamų nusikalstamų veikų charakteristikos; b) ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir pirminių tyrimo veiksmų atlikimo, tuo pačiu, mokslinių techninių ir operatyvinių bei paieškos priemonių panaudojimo; c) tyrimo versijos ir tyrimo planavimo; d) tyrimo veiksmų ypatumų tolesniame bylos tyrime.“⁹⁹ Mokslininkai teigia, kad „nusikalstamų veikų tyrimo metodika susideda iš pirminių tyrimo ir tolesnių tyrimo veiksmų.“¹⁰⁰

Išanalizavus Lietuvos autorių mokslinę literatūrą nagrinėjamu klausimu¹⁰¹, galima teigti, jog kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodika Lietuvoje nėra sukurta. Šiame kontekste galima kalbėti tik apie atitinkamus teisės aktų rinkinius, rekomendacijas pareigūnams, tiriantiems kontrabandines nusikalstamas veikas. Šie leidiniai nesudaro vientisos sistemos – yra daugiau orientuoti į siaurą, atskirų teisėsaugos institucijų *ad hoc* poreikių tenkinimą. Autoriaus nuomone, pagrindinės priežastys, lemiančios tokią padėtį, yra tai, kad šiuo klausimu išleista nedaug leidinių, mažais tiražais, siauros specializacijos, kurie skirti apibrėžtam vartotojų ratui (prokurorams, VSAT pareigūnams). Antra priežastis – kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo rekomendacijos koncentruotos į praktinę šių institucijų veiklą (nusikaltėlių sulaikymą, atskirų veiksmų atlikimą, nusikaltimo tyrimo planavimą, vadovavimą ikiteisminiam tyrimui ir

⁹⁷ Vaitkevičiūtė, V., *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2002 p. 679.

⁹⁸ Palskys, E.; Kazlauskas, M.; Danisevičius, P. *Kriminalistika*. Vilnius:Mintis, 1985, p. 260.

⁹⁹ *Ibid.* p. 262.

¹⁰⁰ Burda, R.; Krikščiūnas, R.; Latauskienė, E.; Malevski, H.; Matulienė, S. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius: LTU. 2004, p. 81.

¹⁰¹ *Atsakomybė už kontrabandą*. Teisės aktų rinkinys. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūra, 1997; Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R., *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonė prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. 2005; Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008; Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005.

pan.), todėl nėra aiškiai išreikšti nagrinėjamų elementų tarpusavio ryšiai, nėra atlikta moksliniais tyrimo metodais pagrįsta šių elementų analizė, atskirų tyrimo veiksmų analizės metu gaunami duomenys nesuvedami į vieningą sistemą, situacija nagrinėjama mikro aspektu, fragmentiškai, nepereinant į makrolygmenį.

Kiekvieno mokslinio empirinio tyrimo pagrindas yra objektyviai egzistuojantys tiriamoje aplinkoje objektai, faktai, duomenys. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metu gauta duomenų visuma yra didesnės apimties, nei užfiksuota ikiteisminio tyrimo bylų procesiniuose dokumentuose. Būtinai mokslininkų kriminalistų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimas, siekiant išsamiai atskleisti atskirus kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo struktūrinius elementus ir atlikus jų analizę, mokslinių empirinių tyrimo metodų pagalba, suvesti juos į vieningą sistemą – sukurti kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodiką.

Mokslinis tiriamasis darbas, paremtas vien tik procesinių dokumentų analize ar pasenusiais duomenimis, autoriaus nuomone, yra menkai pritaikomas praktinėje veikloje, nes:

a) neatspindi visų kontrabandinių nusikalstamų veikų charakteristikos, tyrimo ar veiksmų atlikimo sudėtinių elementų;

b) yra atitrūkęs nuo šiuolaikinių konkrečių nusikalstamų veikų padarymo būdų, ikiteisminio tyrimo praktikos, nusikalstamų veikų situacijų, todėl ir netenkina praktinių ikiteisminių tyrimo institucijų poreikių.

Autoriaus nuomone, kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos sudedamosios dalys turėtų būti:

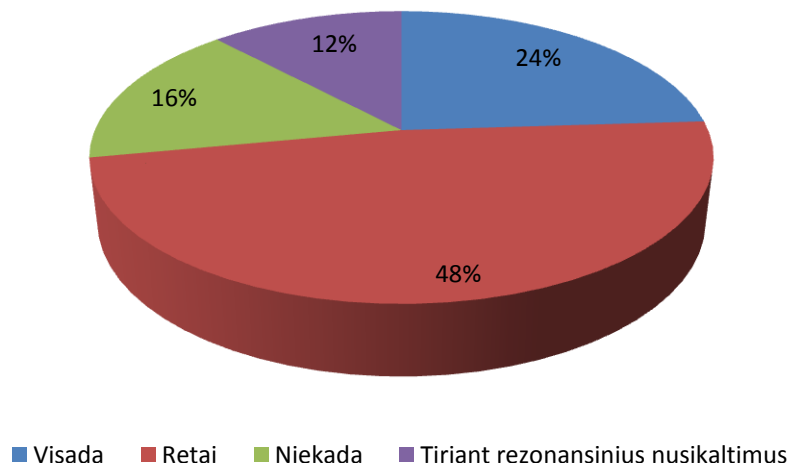
- 1) kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika (dalykas, subjektas, būdas, situacijos);*
- 2) kontrabandinių nusikalstamų veikų tipinės tyrimo situacijos;*
- 3) atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų, atliekant kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimą, planavimo, atlikimo ir įforminimo metodika.*

Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos elementų, tipinių tyrimo situacijų ir tikslų atskirų proceso veiksmų planavimo, atlikimo ir jų procesinio įtvirtinimo perkėlimas į atitinkamas logines schemas ikiteisminio tyrimo pareigūno sąmonėje, įgalintų siekti baudžiamojo proceso nustatytų tikslų, optimaliausiais, operatyviausiais ir ekonomiškiausiai būdais bei priemonėmis.

Autoriaus atliktos anoniminės apklausos metu, VSAT pareigūnams buvo užduotas klausimas, ar tiriant kontrabandines nusikalstamas veikas, jie naudojami nusikalstamų veikų

tyrimo metodinėmis rekomendacijomis.¹⁰² Tik ketvirtadalis respondentų atsakė, jog metodinėmis rekomendacijomis naudojasi visada. (žr. 3 grafiką).

3. Grafikas. Ar tiriant kontrabandines nusikalstamas veikas naudojate metodinėmis rekomendacijomis

VSAT ikiteisminio tyrimo pareigūnai, pokalbių su autoriumi metu, kaip pagrindines priežastis, kodėl retai naudojasi metodine literatūra nurodė: nėra specializuotos literatūros, atitinkančios institucijos poreikius; Generalinės prokuratūros rekomendacijose aptariami tik atskiri tyrimo veiksmai, trūksta konkretumo, sunkiai pritaikomos tyrimo situacijose; yra nusistovėjusi įstaigoje tyrimo praktika ir netikslinga, ką nors keisti.

Apibendrinant, galima teigti, jog, nesant sukurtos Lietuvoje kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos, nėra galimybės išskirti esminių bruožų. Todėl, šiuo laikotarpiu, autoriaus nuomone, tikslinga identifikuoti atskirus metodikos elementus, pagal kurių analizę, vėliau būtų galima formuluoti specifinius esminius metodikos bruožus.

2.2. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo situacijos

Ikiteisminio tyrimo organizavimas yra labai priklausomas nuo ikiteisminio tyrimo pradžioje esančios situacijos. Teorijoje yra išskiriamos trys pagrindinės kontrabandinių veikų tipinės situacijos:

¹⁰² Autoriui paprašius patikslinti, kokias konkrečiai rekomendacijas pareigūnai naudoja, buvo paminėti šie leidiniai ir teisės aktai: Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R., *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonė prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. 2005; Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008; *Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo*. Patvirtintos LR generalinio prokuroro 2011-01-18 įsakymu Nr. I-14; *Rekomendacijos dėl fotografavimo, filmavimo, matavimo, rankų atspaudų ir pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimo tvarkos*. Patvirtintos LR generalinio prokuroro 2003.04.18 įsakymu Nr. I-58; *Rekomendacijos dėl operatyvinės veiklos įstatymo ir baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo*. Patvirtintos LR generalinio prokuroro 2007.10.12 įsakymu Nr. I-134.

- a) yra pakankamai duomenų apie padarytą kontrabandinę nusikalstamą veiką, tačiau nėra informacijos arba jos nepakanka kontrabandą įvykdžiusiems asmenims nustatyti (bešeimininkė kontrabanda);
- b) yra pakankamai duomenų apie padarytą kontrabandinę nusikalstamą veiką ir kontrabandą padariusius asmenis, tačiau jų buvimo vieta nežinoma arba jie yra užsienyje;
- c) yra pakankamai duomenų apie padarytą kontrabandinę nusikalstamą veiką ir kontrabandą padariusius asmenis, jų buvimo vieta žinoma (yra sulaikyti arba buvimo vieta nustatyta).¹⁰³

Pirmosios tipinės situacijos atveju, pagrindinis tyrimo uždavinys – surinkti būtiną informaciją, kuria remiantis būtų galima per trumpiausią terminą nustatyti asmenis, įvykdžiusius nusikalstamą veiką. „Pirmiausia planotini informacijos gavimo šaltiniai: keliamos versijos dėl asmenų, galimai prisidėjusių prie kontrabandos (bendrininkų), taip pat dėl tikėtinų jų buvimo vietų. Kartu gali būti planuojami veiksmai (keliamos versijos) dėl nusikaltimo motyvų ir tikslų bei kitų duomenų, paprastai priskiriamų prie objektyviųjų nusikaltimo aplinkybių (kontrabandos įsigijimo šaltinių, transportavimo ir maskavimo būdų, saugojimo ir realizavimo vietų, nusikaltimo pasekmių). Šiame nusikaltimo tyrimo etape taip pat galima nustatinėti kitų nusikaltimų, susijusių su tirama kontrabandine veika, faktus (produkcijos vagystės, nusikaltimų valstybės tarnybai, kyšininkavimas, kitos korupcinės veikos). Sudarant asmenų, galėjusių prisidėti prie kontrabandos (bendrininkų) sąrašą, ypač reikėtų atkreipti dėmesį į subjektus: a) kurie gali gauti prekių kontrabandai, organizuoti jų pervežimą, realizavimą ir t.t.; b) turi galimybę gauti vertingą informaciją apie muitinės ir kitų kontroliuojančių institucijų veiklos specifiką, technologinį aprūpinimą, darbuotojų kvalifikaciją ir tam tikras galias, kuriomis piktnaudžiaujant galėjo būti įvykdyta kontrabanda; c) kitus asmenis, galinčius būti tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuotais šia nusikalstama veika.“¹⁰⁴

„Aptariamoje tipinėje situacijoje ikiteisminio tyrimo planavimas remiasi duomenimis, gautais apžiūrint įvykio vietą, kontrabandos dalyką bei analizuojant medžiagą, ištyrus oficialaus šeimininko neturinio krovinio lydimočius dokumentus.“¹⁰⁵ Įvykio vietos apžiūra ir kontrabandos dalyko apžiūra yra patys svarbiausi neatidėliotini tyrimo veiksmai. Kaip rodo praktika, jų metu gauta informacija padeda gana operatyviai nustatyti ratą asmenų, kuriame tikslinga ieškoti įtariamųjų.

¹⁰³ Ищенко, Е. П., et al. *Криминалистика*. Москва: Инфра-М. 2007, p. 584. Екцарксопуло, А. А., *Криминалистика в схемах и иллюстрациях*. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс. 2002, p. 327.

¹⁰⁴ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 100.

¹⁰⁵ *Ibid.*

„Atliekant įvykio vietos ir kontrabandos dalyko apžiūrą gali būti pasitelkiami specialistai. Kokios srities specialistai turėtų dalyvauti šiuose tyrimo veiksmuose, pirmiausia nulemia kontrabandos dalykas ir šios veikos padarymo būdas. Klausimų, kuriems spręsti reikia specialiųjų gali būti daug ir įvairiausių. Todėl prieš pradėdamas aptariamus tyrimo veiksmus, tyrėjas turi būti gerai susipažinęs su situacija ir iš anksto numatęs tokias sritis; operatyviai įvertinęs ir suformulavęs klausimus specialistams. Nepaisant šios taisyklės, anksčiau ar vėliau tyrime neišvengiamai atsiranda spragų, kurias užglaistyti reikia žymiai daugiau laiko sąnaudų arba tai padaryti yra sudėtinga.“¹⁰⁶

Jeigu po nusikaltimo padarymo praėjo mažas laiko tarpas, daugiausia dėmesio turi būti skiriama pėdsakams, kurie nurodo nusikaltėlio pasitraukimo iš įvykio vietos kryptį. Šių pėdsakų nustatymas leistų neatidėliotinai įgyvendinti kardomąsias ir paieškos šviežiais pėdsakais priemones. Tokiose situacijose, atliekant įvykio vietos apžiūrą yra tikslingas kinologo su tarnybiniu šunimi panaudojimas.

„Siekiant gauti daugiau informacijos apie nusikalstamą veiką padariusius asmenis, labai svarbu apklausti liudytojus, taip pat muitinės ar VSAT pareigūnus, nustačiusius kontrabandą „be šeimininko“. Ikteisminio tyrimo pradžioje, per apklausą rekomenduotina gauti duomenų apie įtariamųjų asmenybę, individualius požymius ar galimus bendrininkus. Per tokias apklausas tikslinga bandyti nustatyti ir kitus liudytojus. Gauta informacija turi būti nedelsiant perduota pareigūnams, atliekantiems šiame tyrime operatyvines paieškos priemones.

Kita kategorija asmenų, galinčių būti vertingais liudytojais atskleidžiant kontrabandos savininką, yra krovinio siuntėjai ir gavėjai, įforminę kontrabandiniam kroviniui ar kroviniui, kuriame buvo aptikta kontrabanda, muitinės ir kitus dokumentus, taip pat firmų, gaminančių, paskirstančių, tiekiančių produkciją, kuri buvo kontrabandos dalykas, atstovai, meno ir kitų vertybių, neteisėtai išvežtų iš šalies, savininkai ar valdytojai.“¹⁰⁷

„Pagrindinis antrosios tipinės situacijos uždavinys - nustatyti pirminiame tyrimo etape jau žinomo asmens, kuriam turėtų būti pareikštas įtarimas dėl kontrabandos, buvimo vietą. Tyrėjas privalo neatidėliodamas surinkti apie jį duomenis, nustatyti kitus, galimai nusikalstamus ryšius (kontrabandos bendrininkų). Tyrimo pradžioje duomenų apie galimus įtariamuosius gali būti labai nedaug, tačiau bet kokių atveju tyrėjas gali remtis bendraisiais galimo įtariamojo asmenybės ypatumais. Galima bandyti nustatyti, ar tai Lietuvos Respublikos pilietis, ar užsienietis, koks jo amžius, išsilavinimas, profesija, pareigos ir pan. Šiame etape taip pat galima aiškintis nusikalstamos veikos objektyviąją pusę.“¹⁰⁸

¹⁰⁶ Gorbakov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 101.

¹⁰⁷ *Ibid.* p. 103.

¹⁰⁸ *Ibid.* p. 104.

Esant šiai tipinei situacijai, tyrėjas gali atlikti visus galimus tyrimo veiksmus, leidžiamus Lietuvos Respublikos BPK nesant įtariamojo: a) įvykio vietos, kontrabandos dalyko ir kitų daiktinių įrodymų apžiūra; b) liudytojų (taip pat ir bendrininkų, jei tokie yra ir nėra pasislėpę nuo ikiteisminio tyrimo) apklausa; c) kratos darbo, gyvenamosiose ar kitose vietose, kur gali būti daiktiniai įrodymai ar pats ieškomas asmuo; dokumentų, daiktų ir pašto poėmiai; elektroniniais ryšių duomenų kanalais perduodamos informacijos kontrolė, kontrabandos objektų, kitų daiktų ir priemonių (pvz. transporto), taip pat pasislėpusio asmens pagal nuotrauką parodymai atpažinti; d) laikinas nuosavybės teisių apribojimas; e) užduočių dėl objektų tyrimo parengimas ir pateikimas operatyvinėms tarnyboms, specialistams, ekspertams.¹⁰⁹

„Atliekant kratas, poėmius, apžiūrint korespondenciją, apklausiant liudytojus (ypač artimuosius ir gimines), tyrėjas turi išsiaiškinti šias aplinkybes: kur, kada ir kiek gyveno, mokėsi, dirbo, atliko karinę tarnybą, ilsėjosi, buvo komandiruotas ar gydėsi, buvo teistas ar ne, jei taip, ar buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė (kokioje įkalinimo įstaigoje), asmens išorės požymius ir ypatingas žymes.“¹¹⁰

„Atliekant kratas pas įtariamojo gimines ir artimuosius be minėtų duomenų, tikslinga ieškoti apmokėjimo už tarp miestinius ir tarptautinius pokalbius sąskaitų, persiųsti paruoštų ar anksčiau siųstų daiktų kvitų. Visa tai gali liudyti apie santykius su besislapstančiu asmeniu. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į ieškomo asmens daiktus. Jų nesant, kyla pagrindas iškelti versiją dėl šių asmenų bendravimo su ieškomoju. Vertingos informacijos apie įtariamojo draugus ir pažįstamus, galimas jo buvimo vietas galima rasti jo dienoraščiuose, užrašų knygutėse, fotoalbumuose, laiškuose, kompiuteryje bei kompiuterinėse laikmenose, mobilaus ryšio telefonų vidinėje atmintyje.“¹¹¹

„Apklausiant liudytojus, būtina gauti kiek galima išsamesnius duomenis apie ieškomo įtariamojo asmenį, drabužius, kuriais buvo apsirengęs, turėtus su savimi daiktus, apie dokumentus ir kitus daiktus, kurie dingę jam pasislėpus, apie jo sveikatos būklę, charakterio bruožus, įpročius, polinkius, kitus, tik jam būdingus požymius; apie aplinkybes, sąlygas, priemones, kuriomis galėjo pasinaudoti įtariamasis, dingdamas iš nuolatinės gyvenamosios vietos, taip pat kitus duomenis, kurie galėtų palengvinti įtariamojo paiešką.

Siekdamas kuo greičiau nustatyti besislapstančio įtariamojo buvimo vietą, be jau minėtų priemonių, tyrėjas privalo atlikti šiuos tyrimo veiksmus: paskelbti įtariamojo paiešką, išsiųsti paklausimus į institucijas, kurios pagal įstatymus atlieka įvairias piliečių ar jų turto registro funkcijas (oro uosto bilietų kasos, piliečių gyvenamosios vietos registras, autotransporto

¹⁰⁹ Филипов, А. Г., *et al.* *Криминалистика*. Москва: Юрайт. 2010, p. 795.

¹¹⁰ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 102.

¹¹¹ *Ibid.* p. 81.

registas, poliklinikų, ligoninių priimamieji ir pan.) Esant pagrindui ir pagrįstam interesui, išreikalauti iš teismų (archyvų) atitinkamas baudžiamąsias, administracines ar civilines bylas. Atsižvelgiant į gautą informaciją, orientuoti paieškos pareigūnus į galimas ieškomo asmens buvimo vietas, siekti įtraukti į paiešką visuomenę (per spaudą, televiziją, radiją, internetą ir pan.).¹¹²

Trečioji tipinė situacija yra – tyrimo pradžioje gauta pakankamai duomenų apie kontrabandos požymių turinčią veiką ir apie asmenį, prisidėjusį prie šios veikos įvykdymo; žinoma, kur jis šiuo metu yra (įtariamasis sulaikytas arba žinoma jo buvimo vieta).

„Tokia situacija dažniausiai pasitaiko sulaikius kontrabandą muitinės ar pasienio kontrolės postuose arba nustačius konkretaus asmens kontrabandos įvykdymo faktą atliekant ikiteisminį tyrimą dėl kitų nusikalstamų veikų. Tokiais atvejais tyrėjas pradinėje ikiteisminio tyrimo stadijoje sprendžia turimų įrodymų įtvirtinimo, detalizavimo, tikslinimo ir papildymo klausimus, aiškinasi nusikalstamos veikos motyvus, tikslus. Atsižvelgiant į kontrabandos rūšį ir jos įvykdymo būdą, šie klausimai konkretinami išanalizavus ir įvertinus tuos faktus ir aplinkybes, kurie jau yra pirminėje medžiagoje.“¹¹³

Pradėjęs ikiteisminį tyrimą tokiose bylose, ikiteisminio tyrimo tyrėjas atlieka šiuos proceso veiksmus: a) įtariamojo sulaikymą (suėmimą); b) įtariamojo asmens kratą ir apklausą; c) įtariamojo gyvenamosios patalpos ir darbo patalpų kratas; e) įtariamojo asmens ir kitų dokumentų, susijusių su tyrimu, poėmį; f) pašto siuntų, adresuotų įtariamajam ar kartu su juo gyvenantiems šeimos nariams bei kitiems asmenims, gyvenantiems kartu su įtariamoju, poėmį; g) kontrabandos dalyko bei jo aptikimo vietų (slėptuvės, transportavimo priemonės, saugojimo vietos ir pan.) apžiūrą; h) panaudotų kontrabandos maskavimui dokumentų apžiūrą; i) asmenų apžiūrą; j) laikino nuosavybės teisių apribojimo turtui skyrimą; k) daiktų ir dokumentų poėmį iš atitinkamų įstaigų, firmų, visuomeninių organizacijų; l) liudytojų ir nukentėjusiųjų (gali būti ir asmenys, pas kuriuos, kertant muitinės – pasienio kontrolės postą, aptikti neteisėtai gabenti daiktai ar vertybės) apklausas; m) kontrabandos dalyko (esant tikslingumui, įtariamojo) parodymus atpažinti; n) akistatas; o) parengia užduotis dėl objektų tyrimo ar ekspertizių skyrimo ir pateikia jas vykdymui; p) atlieka tyrimo eksperimentus¹¹⁴

„Orientavimasis esant tipinėms situacijoms yra naudingas, nedidelę tyrimo patirtį turintiems tyrėjams, nes dažnai pradinėse tyrimo stadijose kyla klausimai - „nuo ko reikėtų pradėti“¹¹⁵. Pradinių veiksmų tipinės schemos ikiteisminio tyrimo įstaigose yra būtinos, nes

¹¹² Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 104.

¹¹³ *Ibid.* p. 105.

¹¹⁴ Ищенко, Е. П.; *et al.* *Криминалистика*. Москва: Инфра-М, 2007, p. 586.

¹¹⁵ Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R. *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonė prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, 2005, p. 24.

tyrėjas įvykio vietoje turi būti aktyvus, iniciatyvus, formuluoti tyrimo uždavinius, numatydamas galimas tyrimo perspektyvas ir posūkius.

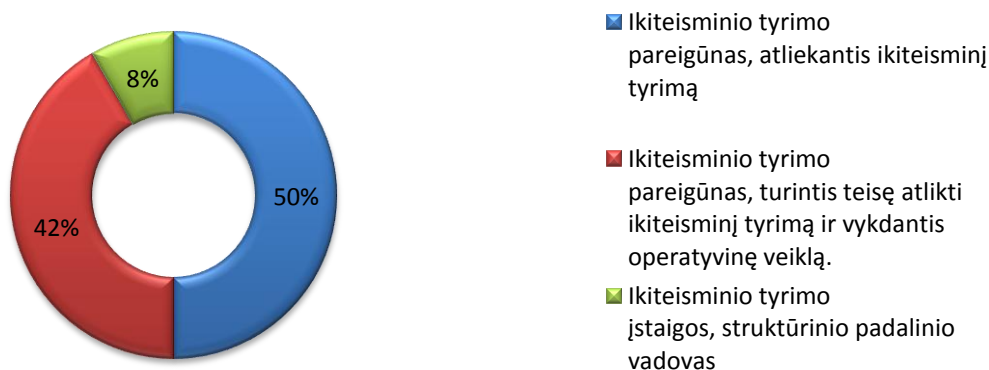
Apibendrinant galima pastebėti, kad tarp atskirų kontrabandinių nusikalstamos veikos kriminalistinės charakteristikos požymių yra glaudūs tarpusavio ryšiai, kurie lemia nusikalstamos veikos pobūdį, pasirinktas priemones, laiką, kėsintis dalyką, įvykio vietoje susiformavusius pėdsakus ir daugelį kitų aplinkybių, turinčių reikšmės ikiteisminiam tyrimui. Asmenims, tiriantiems kontrabandines nusikalstamas veikas, yra būtina susipažinti su atskirais kontrabandos kriminalistinės charakteristikos bruožais, struktūriniais elementais, jų tarpusavio ryšiais ir dėsningumais, tipinėmis situacijomis. Kriminalistinės kontrabandinių nusikalstamų veikų charakteristikos sudedamųjų elementų pažinimas leidžia tinkamai formuluoti tyrimo versijas, organizuoti kryptingą kontrabandinių veikų ikiteisminį tyrimą, taktiškai teisingai numatyti ir atlikti tyrimo veiksmus, surinkti įrodymus bei kitus juos įtvirtinančius duomenis.

2.3. Nusikaltimų tyrimo metodikos ypatumai, atliekant kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimą.

Didžiausia dalis ikiteisminių tyrimų dėl kontrabandinių nusikalstamų veikų Lietuvos Respublikoje yra atliekama Valstybės sienos apsaugos tarnybos atskirų rinktinių ikiteisminio tyrimo skyriuose ir Muitinės kriminalinėje tarnyboje. Ikteisminis tyrimas dėl kontrabandinių nusikalstamų veikų padarytų Pagėgių rinktinės veiklos teritorijos ribose yra atliekamas Pagėgių rinktinės ikiteisminio tyrimo skyriuje.

Pagal apklausos duomenis, iš ikiteisminį tyrimą kontrabandos bylose turinčių teisę atlikti rinktinės pareigūnų didžiausią dalį sudaro tyrėjai, atliekantys ikiteisminį tyrimą ir tyrėjai, atliekantys operatyvinę veiklą (iš viso apklausti 96 respondentai). (žr. 4 grafiką).

4 grafikas. Respondentų pasiskirstymas pagal pareigybes

Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimas Pagėgių rinktinėje paprastai pradamas, išvykus atsakingiems pareigūnams į įvykio vietą, kur, nustačius kontrabandos padarymo požymius, yra priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą. Iš tyrimo metu gautos informacijos galima teigti, jog daugiau negu 90 procentų atvejų į įvykio vietą išvyksta atsakingas ikiteisminio tyrimo pareigūnas, kuris tirs šį nusikaltimą, pasienio užkardų pareigūnai, operatyvinio skyriaus darbuotojai (žr. 1 priedą). Autoriaus nuomone, tai yra teisinga praktika, kad įvykio vietoje dalyvauja pareigūnas, kuris toliau ir atliks ikiteisminį tyrimą byloje. Matant pirminę situaciją yra lengviau pradėti planuoti tyrimo veiksmus.

Net 92 procentai respondentų nurodo, kad įvykio vietose randami pėdsakai ar objektai, turintys reikšmės ikiteisminiam tyrimui. Tai pirštų antspaudai, cigarečių nuorūkos, SIM kortelės, mobilaus ryšio telefonai, kiek rečiau avalynės pėdsakai, transporto priemonių pėdsakai, maisto, gėrimų pakuotės (žr. 1 priedą). Pėdsakų gausą sąlygoja kontrabandos padarymo būdo specifika. Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, kontrabandines nusikalstamas veikas dažniausiai padaro organizuotos nusikalstamos grupės arba asmenų grupės. Iš ikiteisminių tyrimų bylų analizės galima teigti, jog įvykio vietoje arba jos priegose gali būti apie 10-15 asmenų ir daugiau: 4-6 cigarečių nešikai, įvairus skaičius „šucherių“ (asmenų, stebinčių pasieniečių judėjimą pasienio ruože), vairuotojas (ar keli – priklauso nuo gabenamos kontrabandos kiekio), bei kontrabandą atgabenę Rusijos Federacijos piliečiai.

Nors įvykio vietų apžiūrų metu randama gana daug pėdsakų, tačiau pagrindiniai duomenys, pasak apklausos respondentų, būna gaunami taikant Lietuvos Respublikos BPK numatytus proceso veiksmus arba taikant neviešo pobūdžio veiklos metodus (žr. 1 priedą).

Atsižvelgiant į tipines kontrabandos situacijas, tyrimo pradžios taktika gali skirtis, priklausomai nuo to: ar yra sulaikomi kontrabandą padarę asmenys, ar ne; ar yra randamas kontrabandos dalykas; ar randami vien pėdsakai, kad per valstybės sieną buvo pergabenta kontrabanda. Pagal tai yra pasirenkamos atitinkamos tyrimo kryptys ir keliamos tyrimo versijos. Bet kuriuo atveju, norint sėkmingai tirti kontrabandines veikas, autoriaus nuomone, yra būtinas visų tyrimo metu gautų duomenų, atspindinčių konkrečios nusikalstamos veikos kriminalistinės charakteristikos požymius, kaupimas, sisteminimas, analizė ir vėlesnis panaudojimas, atliekant analogišku būdu ir priemonėmis padarytas nusikalstamas veikas. Tyrimo metu, apie 80 procentų apklausos respondentų atsakė, jog visa tyrimo metu gauta informacija yra suvedama į kompiuterinę kartoteką, duomenų bazes ir net 80 procentų nurodė, jog tyrimų analizei ir planavimui naudojasi šia kompiuterine kartoteka. Tačiau 24 procentai paminėjo, jog jei informacija nebuvo panaudota ikiteisminiam tyrimui, tai ji nekaupiami, o 12 procentų nurodė, jog kaupiami retai. Iš to galima teigti, jog apie trečdalis pareigūnų nekaupia papildomos

informacijos, kuri kitais atvejais gali turėti reikšmės atliekant kitus ikiteisminius tyrimus (žr. 1 priedą).

Ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3058-08 buvo nustatyta, kad 2008 m. liepos mėn. naktį, Šakių raj., Kudirkos Naumiesčio miestelio ribose nenustatyti asmenys, arkliai kinkomu vežimu atvyko iki Šešupės upės, ten į vežimą pasikrovė iš Rusijos Federacijos atgabentas kontrabandinių cigarečių dėžes ir iš įvykio vietos pasišalino. VSAT duomenų bazėje, įvedus užklausą, gauti duomenys, kad 2007 m. pas pilietį R.B., gyvenantį Kudirkos Naumiestyje, namuose buvo rasta keletas dėžių cigarečių su Rusijos Federacijos banderolėmis ir jam dėl to buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas. Operatyviais kanalais gauta informacija, jog minėtas pilietis laiko arklį ūkio darbams, bei turi vežimą. Piliečio R.B. namuose atlikus kratą, ūkiniame pastate rasta 13500 vnt. pakelių cigarečių „Jin Ling“ su Rusijos Federacijos banderolėmis, kurių bendra vertė – 53 150 Lt. R.B. ir dar trys asmenys prisipažino padarę kontrabandą

Svarbi tyrimo aplinkybė, jog pirmieji įvykio vietą pasiekia VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės atitinkamų užkardų pareigūnai (pasieniečiai). Nuo jų pirminių veiksmų, taktikos dažnai priklauso, ar bus sulaikyti kontrabandą padarę asmenys, ar pavyks išsaugoti įvykio vietoje susidariusius pėdsakus, ir t.t.

2008 m. Kauno apygardos vyriausiojo prokuroro pavedimu buvo atlikti tiksliniai patikrinimai dėl kontrabandinių nusikalstamų veikų, padarytų Šakių, Lazdijų, Jurbarko rajonuose. Nurodymo įvykdymo pažymoje buvo konstatuota, jog „dėl šiuose rajonuose padarytų nusikalstamų veikų yra nepakankamai gerai atliekamas analitinis darbas. Cigarečių gabenimą per išorines Europos Sąjungos sieną organizuoja ir jai vadovauja nuolatinis asmenų ratas. Kai kuriose ikiteisminio tyrimo bylose minimi tie patys asmenys. Nuo valstybinės sienos pažeidimo iki patrulio atvykimo į pažeidimo vietą praeina tam tikras laiko tarpas (vidutiniškai 13-22 min.). Šio laiko pakanka perkrauti cigarečių dėžes į transporto priemones ir saugiai pasišalinti iš įvykio vietos. Analizuojant pasieniečių veiksmus, pasigendama taktinio brandumo – pasirenkama sulaikymui ne transporto priemonė ir jos vairuotojas ar asmuo, valtimi atgabėjęs cigarečių dėžes, o cigarečių krovikai, kurie nubėga į mišką. Pagal ikiteisminių tyrimų duomenis, asmenų, atvežusių cigarečių dėžes iš Rusijos Federacijos sulaikyti nepavyksta, nes jie per Nemuno ar Šešupės upę sugrįžta į Rusijos Federaciją. Persekiojant nusikalstamų veikų padarymu įtariamus asmenis, nesinaudojama kinologu.“¹¹⁶

Per paskutinius metus, VSAT materialinis aprūpinimas ženkliai pagerėjo: įsigyta nelegalaus sienos perėjimo nustatymui, atpažinimui ir prevencijai skirta įranga, įsigyta specialios įrangos nusikalstamoms veikoms fiksuoti, įsigyta tarnybinių šunų ir kinologinės įrangos, transporto priemonių, nešiojamų termovizorių, įrengtos užkardų sienos stebėjimo sistemos, atnaujintos informacinės sistemos. Nepaisant to, įrangos panaudojimas dėl pareigūnų kvalifikacijos trūkumo yra ribotas, nekoordinuotas, stebėjimo sistemos pilna apimtimi veikia ne visų užkardų teritorijose. Tai atveria kontrabandos koridorius tose zonose, kur yra nepakankama išorės sienos kontrolė. Kontrabanda yra lankstus, prie kintančios aplinkos daug greičiau nei

¹¹⁶ Pažyma apie Kauno apygardos vyriausiojo prokuroro 2008-03-17 nurodymo Nr. N-1 „Dėl nusikalstamų veikų. Įvykdytų Jurbarko, Lazdijų ir šakių rajonuose esančiame pasienio ruože su Rusijos federacija, ikiteisminio tyrimo patikrinimo“ įvykdymą. Kaunas, 2008.08.29.

tarnybos ir pareigūnai, prisitaikantis reiškinys. Kaip pavyzdį galima paminėti 2010 metus – pradėjus veikti VSAT Viešvilės užkardos sienos stebėjimo sistemai, ženkliai sumažėjo kontrabandinių cigarečių srautas šios užkardos veiklos teritorijoje, tačiau greta esančių Šilgalių ir Rociškių užkardos veiklos teritorijose per pirmas dvi rugsėjo savaites buvo užfiksuoti net keturi kontrabandos atvejai, dėl kurių buvo pradėti ikiteisminiai tyrimai. Kaip vieną iš priežasčių, minėtų užkardų vadai įvardina techninių sienos stebėjimo priemonių ir personalo trūkumą (kiekvienoje budinčioje pamainoje trūksta bent dviejų pareigūnų, nepilnai suformuojamas patrulis, mažas transportui skirtas mėnesio ridos limitas ir t.t.).

Šie objektyvūs faktoriai tiesiogiai atsispindi įtariamųjų, bandančių pasišalinti iš įvykio vietos, sulaikymui, kas lemia ikiteisminių tyrimų kokybę, sėkmę. Kokybiškai atliktas nusikaltėlio persekiojimas „karštais pėdsakais“, gali tapti raktu į nusikaltimo atskleidimą. Nuo pasieniečių pradinių veiksmų, priklauso pati nusikaltimo tyrimo situacija. Todėl, autoriaus nuomone, yra būtina, jog pasienio užkardose dirbantys pareigūnai turėtų gerą metodinį – taktinį parengimą, dalyvautų bendruose mokymuose su ikiteisminių tyrimą atliekančiais pareigūnais, turėtų supratimą apie nusikaltimo pėdsakus, jų išsaugojimo būdus, kitas ikiteisminiam tyrimui svarbias aplinkybes. Nuomonę patvirtina ir pareigūnų apklausos metu gauti duomenys - net 50 procentų apklaustųjų teigia, kad organizuojamos bendros darbo priemonės su policija, muitine, prokuratūra, mokslo institucijų atstovais padėtų kontrabandinių nusikalstamų veikų ištyrimui ar jų prevencijai, 30 procentų respondentų pasisako, jog toks bendradarbiavimas iš dalies pagerintų kontrabandos išaiškinamumą (žr. 1 priedą).

2.3.1. Įvykio vietos apžiūra

Įvykio vietos apžiūra yra vienas iš pagrindinių baudžiamojo proceso veiksmų, kurio metu galima surasti nusikalstamai veikai ištirti turinčius reikšmės objektus, atlikti jų apžiūrą, nustatyti tarpusavio ryšius, objektų rūšinius, individualius požymius, savybes.

Atliekant įvykio vietos apžiūrą, išsiaiškinami bendri nusikaltimo bruožai, imamasi veiksmų surasti įrankius, dokumentus, priemones, kurių pagalba buvo padaryta kontrabanda¹¹⁷. Įvykio vietos apžiūra apibūdinama kaip – „ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio metu betarpiškai akivaizdžiai ištiriama ir užfiksuojama įvykio vieta, jos aplinka, surandami, įtvirtinami ir paaimami nusikaltimui ištirti reikalingi objektai.“¹¹⁸

Įvykio vietos apžiūros reikšmė, kaip matosi iš autoriaus atlikto tyrimo, taip pat neabejoja ir anoniminės apklausos metu apklausti pareigūnai – 29 procentai apklaustųjų nurodė, kad tiriant

¹¹⁷ Ищенко, Е. П. *et al. Криминалистика*. Москва: Инфра-М, 2007, p. 595.

¹¹⁸ Palskys, E.; Kazlauskas, M.; Danisevičius, P. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 189.

kontrabandinės nusikalstamos veikos, ikiteisminiame tyrime pagrindiniai duomenys dažniausiai būna gaunami būtent tiriant rastus įvykio vietoje nusikalstamos veikos pėdsakus, kitus objektus (žr. 1 priedą).

Įvykio vietos apžiūra yra neatidėliotinas ikiteisminio tyrimo veiksmas, jis privalo būti atliekamas nepaisant blogų oro sąlygų, prasto apšvietimo ar kitų neigiamų veiksnių, nes praėjus tam tikram laiko tarpui, gali tapti neįmanoma iširti tam tikrus įvykio vietoje atsispindėjusius nusikalstamos veikos pėdsakus.

Tikslumo dėlei, yra būtina apibrėžti sąvokas - įvykio vietos tyrimas ir įvykio vietos apžiūra. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksui, atsirado naujas baudžiamojo proceso institutas – įvykio vietos tyrimas, kuris įtvirtintas kaip procesinis veiksmas Lietuvos Respublikos BPK 205 str. 1 d. „Įvykio vietos tyrimo negalime suprasti, kaip kvalifikuotos įvykio vietos apžiūros ir ekspertizės elementų sumos, tai yra visiškai nauja įvykio vietos tyrimo sistema, su savo vidine struktūra, stadijomis ir elementais.“¹¹⁹ „Įvykio vietos apžiūra, laikytina įvykio vietos tyrimo sudėtine dalimi, su savo atskiromis vidinėmis stadijomis (pasirengimo, apžvalginė, bendrą įvykio vietos apžiūros ir tyrimo užduočių suvokimo ir formulavimo, statinė, dinaminė, apžiūros fiksacijos, apžiūros įvertinimo).“¹²⁰ Įvykio vietos apžiūros ir tyrimo sąvokos neretai yra painiojamos, ar net tapatinamos. Sumaištis įneša ir procesinių dokumentų pavadinimai – visose nagrinėtose ikiteisminio tyrimo bylose egzistuoja tik vieno pavyzdžio dokumentas - įvykio vietos apžiūros protokolas.

Autoriui susipažinus su VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės atliktų ikiteisminių tyrimų duomenimis, galima konstatuoti, jog nei vienu iš nagrinėtų atvejų nebuvo atliktas įvykio vietos tyrimas. Visuose įvykio vietos apžiūrų protokoluose užfiksuoti įvykio vietose rasti atskiri objektai, trumpai apibūdintos jų bendros rūšinės savybės, objektų lokalizacija, tarpusavio ryšiai.

Ikiteisminio tyrimo bylos 05-1-3129-07 įvykio vietos apžiūros protokole trumpai apibūdintas atvykimo į įvykio vietą maršrutas ir įvykio vietoje rastas automobilis „Mercedes Benz 321D“, kuriame buvo 56 dėžės su 28 000 cigarečių pakelių „Jin Ling“. Atliekant apžiūrą, ypatingas dėmesys kreiptas į specialias automobilio žymes (lipdukus ant automobilio šonų, galo, priekinio stiklo; išlaužtą užvedimo spynelę, automobilyje paliktus rūbus, sukrautas cigarečių dėžes). Įvykio vietoje paimti kvapų pavyzdžiai nuo vairuotojo sėdynės, taip pat rankų pėdsakai, nuo automobilio durelių vidinės pusės, nuo vairuotojo sėdynių paimtos mikrodalelės. Toliau, atliekant apžiūrą, buvo sekama automobilio vėžėmis, link sodybos, esančios ant Nemuno upės kranto. Ant takelio, vedančio nuo sodybos, link Nemuno, rastos automobilio padangų žymės, bei daug batų pėdsakų, tačiau konstatuota, jog pėdsakai dengia vieni kitus ir identifikavimui nėra tinkami.

„Kontrabandos gabenimo kanalai eina per „žaliąją sieną“ ir dažniausiai tamsiu paros metu. Valstybės sienos apsauga geriausia pasireiškia naudojant pėsčiuosius, mobiliuosius patrulius, stebint kontrabandininkus iš stebėjimo bokštų, naudojant slapukus bei įvairią šiuolaikinę

¹¹⁹ Malevski, H., *Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 1997, p. 128.

¹²⁰ *Ibid.* p. 133.

stebėjimo techniką (seisminiai judesio davikliai, termovizoriai, naktinio matymo prietaisai).¹²¹ VSAT patrulis yra pirmas žmogus, kuris atsiranda kontrabandos padarymo įvykio vietoje. Minėti autoriai¹²² teigia, kad „jei kontrabandos dalykas nustatytas, įtariamasis asmenys sulaikyti – įvykio vietos apžiūra nereikalinga, tačiau jeigu kontrabanda buvo gabenta per „žaliąją sieną“, o įtariamieji iš įvykio vietos pasišalina, tokiu atveju pasienietis privalo sugebėti savarankiškai užfiksuoti ir tinkamai aptikti kontrabandininkų paliktus pėdsakus, užfiksuoti kuo daugiau įvykio vietos detalių, nesant galimybės laiku į įvykio vietą atvykti tyrėjui, užtikrinti įvykio vietos apsaugą“¹²³. Tinkamai įvykio vietos apžiūrai atlikti yra būtina turėti specialių žinių, patirties, žinoti techninius būdus, kaip apsaugoti įrodymus, suprasti teisinę kiekvieno įvykio vietoje rasto pėdsako ar objekto galimą reikšmę tolimesniam ikiteisminiam tyrimui ar veikos įrodinėjimui teisme.

Šioje vietoje susiduriama su kontrabandinių nusikalstamų veikų specifika – paprastai, įvykio vieta apima labai didelius plotus. Yra sudėtinga užtikrinti jos apsaugą, ypač esant blogoms meteorologinėms sąlygoms. Neretai, apžiūrint įvykio vietą, yra apžiūrimi dideli kelių šimtų kvadratinų metrų plotai.

Remiantis nagrinėtų ikiteisminių tyrimų duomenis, galima suskirstyti įvykio vietą pagal atitinkamas lokalizacijas, turinčias sąsajų su įvykio vietos situacija ir jos vystymosi etapais. Kontrabandos nusikaltimo padarymui būtina sąlyga – kontrabandinių prekių ar daiktų nelegalus pergabenimas per valstybės sieną. Valstybės sienos kirtimo faktas Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų yra fiksuojamas praktiškai visais atvejais. Skiriasi tik pareigūnų reagavimo laikas ir aplinkybės, ar bus sulaikyti pažeidėjai ir kontrabandinės prekės. Pagal tai, ar VSAT pareigūnai pradeda kontrabandinių persekiojimą, ar jiems pavyksta netrukdomai pasišalinti, galima išskirti kelias tipines įvykio vietos situacijas: a) valstybės siena kirsta, gabenant kontrabandines prekes, pažeidėjams pavyksta netrukdomai pasišalinti – dažniausiai randami avalynės pėdsakai, automobilių, keturačių, rogių pėdsakai, galima rasti maisto, gėrimų pakuočių, cigarečių nuorūkų, cigarečių dėžių atspaudų ant žemės paviršiaus ir pan.¹²⁴ Šioje situacijoje dažniausiai paliekama nedaug pėdsakų, leidžiančių identifikuoti nusikalstamą veiką padariusius asmenis, yra tikslinga daryti avalynės, transporto priemonių protektoriaus fotonuotraukas, išliejas, ieškoti DNR, mikrodalelių ant įvykio vietoje rastų objektų, tikrinti sulaikytų netoli įvykio vietos asmenis, atlikti jų kratas, apžiūras imti DNR, mikrodalelių

¹²¹ Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008, p. 34.

¹²² *Ibid.*

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ Ikiteisminio tyrimo byloje 05-1-3002-07 įvykio vietoje Nemuno upės pakratėje rasti žmonių batų pėdsakai, automobilių ratų pėdsakai ir apie dviejų metrų atstume nuo vandens – trys stačiakampio formos įspaudai, panašūs į cigarečių dėžių atspaudus. Ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-1074-07 įvykio vietoje Šilaininkų miške rastas tuščias saulėgrąžų pakelis „Mogyi“, cigarečių „Saint George lights“ nuorūkų 13 vnt., batų pėdsakai.

mėginius, tikrinti jų mobilaus ryšio telefonus, juose esančią informaciją; b) valstybės siena kirsta, tačiau prasidėjus sulaikymui, kontrabandos dalykas yra pametamas, o jį gabenę asmenys pasinaudoję gamtinio reljefo priedanga, pasišalina. Įvykio vietose, be „a“ situacijoje nurodytų objektų, dažniausiai randamas pats kontrabandos dalykas (cigarečių dėžės įpakuotos polietileniniame įpakavime), savadarbiai naščiai, mobilaus ryšio telefonai, kiti daiktai, po persekiojimo pametamos kontrabandai gabenti pritaikytos transporto priemonės (valtys, automobiliai, dviračiai).¹²⁵ Šiuo atveju yra tikslinga koncentruoti dėmesį į tuos objektus, su kuriais betarpiškai turėjo kontaktą kontrabandą padarę asmenys (ieškoma rankų pėdsakų ant kontrabandos dalyko, transporto priemonių, mikrodalelės, kvapų pavyzdžiai, DNR). Autoriaus nuomone, šios kategorijos bylose per mažai dėmesio skiriama mikrodalelių paėmimui ir tyrimui, nebuvo nustatyta atvejų, kada jos būtų paimtos nuo savadarbių naščių. Retai, tik keliuose ikiteisminiuose tyrimuose, buvo paimti netoli įvykio vietos sulaikytų asmenų viršutiniai rūbai ar nuo jų lipnios juostos pagalba rūbų mikrodalelių pavyzdžiai. Ypatingas dėmesys skirtinas mobilaus ryšio priemonių apžiūrai bei jų turiniui, tikslinga kiek įmanoma greičiau organizuoti telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolę, paskutinių adresatų, kuriems buvo skambinta, atžvilgiu; c) yra sulaikomi kontrabandą padarę asmenys, sulaikomas kontrabandos dalykas, jos gabenimo priemonės (valtys, automobiliai ir pan.)¹²⁶. Šiuo atveju yra fiksuojamas akivaizdus kontrabandos faktas, tačiau nereikia, jog nereikia atlikti aukščiau nurodytais atvejais reikalingų atlikti tyrimo veiksmų. Dažniausiai, cigaretės nešantys asmenys ar vairuotojas yra tik vykdytojai, detalus kontrabandos dalyko, transporto priemonės, ryšio priemonių tyrimas bei pėdsakų fiksavimas gali praplėsti įtariamųjų ratą, padėti išsiaiškinti nusikaltimo organizatorius. Šiuo atveju yra itin tikslinga ryšio priemonių operatyvi apžiūra, gautų rezultatų įvertinimas, jų pagrindu atlikta elektroniniais ryšių kanalais perduodamos informacijos kontrolė, kratos sulaikytųjų gyvenamosiose ir kitose jiems ar jų šeimos nariams priklausančiose patalpose.

Visos šios situacijos, lemia atitinkamą įvykio vietos apžiūros eiliškumą, prioritetus ir taktiką. Įvykio vietos apžiūrą atliekantis asmuo, priklausomai nuo metų laiko (žiema, vasara), aplinkos veiksnių (valstybės siena eina upės farvateriu, mišku, laukais), grunto (žvyras, smėlis,

¹²⁵ Ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3155-07 Nemuno upėje rasta 12850 cigarečių supakuotų dėžėse, su RF akciziniais ženklais, už kilometro nuo cigarečių radimo vietos, pakrantėje, rasti žmonių avalynės pėdsakai, jų tekėlis, vedantis šlaitų į viršų, kur rasti dviejų automobilių padangų protektoriaus pėdsakai. Ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3125-07 pastebėti penki asmenys, prie Šešupės upės, kraunantys cigarečių dėžes ant trijų dviračių, prasidėjus sulaikymui, asmenys metė dviračius, dėžes ir pasišalino.

¹²⁶ Ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3115-07 Ramoniškių pasienio kontrolės punkte, papildomai po muitinės kontrolės patikrintas Lietuvos Respublikos piliečio V.K. automobilis, jame rasti nedeklaruoti 11 000 JAV dolerių, 1500 Litų, 400 Rusijos rublių. Ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3068-07 Ramoniškių kaimo ribose sulaikyti trys Rusijos Federacijos piliečiai, kurie gabenė keturiolika dėžių su Rusijos Federacijos banderolėmis, bei jų laukęs automobilis, kuris siekdamas išvengti sulaikymo pavojingai manevravo, bandė partrenkti pasieniečius, panaudojus tarnybinį ginklą, buvo sulaikytas.

molis, juodžemis, miško paklotė, pieva), meteorologinių sąlygų (sausa, lyja, sninga), paros laiko (diena, naktis), turi atkreipti dėmesį, kad susidaro skirtingos situacijos, kurios lemia skirtingų pėdsakų susiformavimą nelegalaus valstybės sienos kirtimo vietoje. Todėl ypač svarbu tiksliai ir operatyviai įvertinti situaciją, neleisti išnykti susidariusiems pėdsakams ar įvykio vietoje paliktiems objektams. Šios kategorijos bylose itin svarbus operatyvumas atvykus į įvykio vietą, nes neretai, yra galimybė persekioti valstybės sienos pažeidėjus „karštais pėdsakais“. Autoriaus nuomone, praktiškai visose įvykio vietų apžiūrose reikalingas kinologas su tarnybiniu šunimi. Apžiūrint didelio ploto teritorijas, tokiu būdu užtikrinamas operatyvesnis pėdsakų lokalizacijos nustatymas, padidėja galimybės sulaikyti valstybės sienos pažeidėjus.

Grįžtant prie įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo, paminėtina Rusijos mokslininkų vienareikšmiška pozicija specialisto dalyvavimo apžiūrose klausimu - atliekant kontrabandos įvykio vietų ar kontrabandos dalykų apžiūras yra būtina kviesti atitinkamos srities specialistus, juos parenkant pagal veikos padarymo būdą arba kontrabandos dalyką (kriminalistus, juvelyrus, inžinierius, muitinės darbuotojus ir pan.).¹²⁷ Remiantis empiriniais tyrimais, galime teigti, jog atliekant įvykio vietos apžiūrą, atskirų sričių specialistai nedalyvauja. 33 procentai apklaustų pareigūnų paminėjo, jog papildomos įvykio vietos apžiūros pasiteisina (žr. 1 priedą). Analizuojant Pagėgių rinktinės ikiteisminių tyrimų duomenis, nustatyta, jog 26 proc. analizuotų baudžiamųjų bylų buvo atliktos papildomos, o 17 proc. – pakartotinos įvykio vietų apžiūros. Autoriaus nuomone, ši aplinkybė leidžia teigti, jog yra nepakankamai detalai atliekamos pirminės įvykio vietų apžiūros, turi būti persvarstytos galimybės pasitelkti įvairių sričių specialistus ar didesnę skaičių dalyvaujančių asmenų, jog būtų galima apžiūrėti didesnius plotus ar atlikti apžiūras detaliau. Esant specialistui, galima kai kuriuos tyrimus atlikti ir įvykio vietoje. Jeigu kontrabandos dalykas buvo gabentas su atitinkama transporto priemone (laivu, valtimi, automobiliu, dviračiu, skraidykle ir pan.), yra rekomenduojama atliekant tokios įvykio vietos apžiūrą kviesti specialių žinių apie tokias transporto priemones turinčius asmenis.

„Pradedant įvykio vietos apžiūrą, reikia suplanuoti pradinis veiksmus, pasirinkti apžiūros būdus, atsižvelgiant į įvykio vietos situaciją, reljefą. Įvykio vietos apžiūrą galima atlikti spiraliniu būdu (iš centro į periferiją - iš periferijos į centrą) arba frontaliuoju (nuo vieno įvykio vietos krašto iki kito). Tokia apžiūra atliekama pagal atitinkamus kvadratus arba sektorius. Apžiūra iš periferijos į centrą yra tikslinga tokiu atveju, kada nėra nustatytas aiškus įvykio vietos centras, arba, kai yra tikimasi surasti galimus įtariamųjų pasišalinimo iš įvykio vietos pėdsakus. Pagėgių rinktinėje, atliekant įvykio vietos apžiūras, tenka apžiūrėti nemažus plotus, todėl rekomenduotina naudoti frontalių apžiūros metodą.“¹²⁸ „Nustačius visų įvykio vietoje

¹²⁷ Ищенко, Е. П., et al. *Криминалистика*. Москва: Инфра-М, 2007, p. 594.

¹²⁸ Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008, p. 35.

esančių pėdsakų dislokaciją, juos pažymėjus, pereinama prie detalios įvykio vietos apžiūros. Ją atliekant būtina nufotografuoti, nufilmuoti, suskaičiuoti, išmatuoti visus objektus, esančius įvykio vietoje, išmatuoti atstumus tarp objektų ir dviejų pastovių nekilnojamųjų orientyrų (valstybės sieną žymintys stulpeliai, kelio ženklai ir pan.).¹²⁹ Šiuo aspektu, nagrinėjant ikiteisminio tyrimo bylų duomenis, buvo pastebėta, jog ne visais atvejais yra laikomasi reikalavimų.¹³⁰ Jei reikia, ir yra fizinės galimybės, visi objektai yra paimami, užantspauduojami ir transportuojami į iš anksto numatytą saugyklą. Esant nepalankioms meteorologinėms sąlygoms, būtina imtis priemonių, kad būtų galima vėliau tinkamai apžiūrėti objektus ir pėdsakus, bei juos užfiksuoti, paimti mėginius tyrimams.

Jei kontrabanda yra gabenama per pasienio kontrolės postus, reikia atsiminti, kad erkmės slėptuvėms transporto priemonėse, esant šiuolaikinėms techninėms priemonėms, yra daromos itin kruopščiai, išsdingai. Atliekant apžiūrą yra tikslinga fiksuoti įvairias kitas įvairias detales - pakuočių plyšimus, pjaustymo, klijavimo, virinimo, dažymo, plovimo, trynimo požymius. Įvykio vietos apžiūros protokole būtina nurodyti, kokie matavimo prietaisai ir kokie matavimo metodai panaudoti apžiūroje.¹³¹ Apžiūros metu nustačius kontrabandos dalyką, tikslinga paimti jo pakuotės ir saugojimo vietos kvapų pavyzdžius. Kontrabandinės nusikalstamos veikos yra padaromos panaudojant transporto priemones, tačiau transporto priemonės vairuotojai gana dažnai pasišalina iš įvykio vietos ir būna sudėtinga juos susieti su padaryta nusikalstama veika. Autoriaus atlikto empirinio tyrimo metu, nustatyta kad įvykio vietos apžiūros metu, mikrodalelės yra paimamos itin retai. Autoriaus nuomone, pasitelkus specialistą, būtų galimybė jas paimti nuo automobilio salono apmušalų, kitų vidaus detalių. Automobilio vidaus apžiūrą tikslinga pradėti nuo vairuotojo pusės durelių, vairo, prietaisų skydelio, pavarų perjungimo svirties, reiktų atkreipti dėmesį į galinio vaizdo veidrodėlį – gali būti likę pirštų pėdsakų. Kitų pėdsakų ir mikrodalelių reikia ieškoti po kilimėliais, sėdyne ir pan.¹³²

Baigiamojoje įvykio vietos apžiūros stadijoje objektai ir užfiksuoti pėdsakai paimami, supakuojami ir užantspauduojami. Atlikus šiuos veiksmus, surašomas protokolas ir jo priedai (schemos, planai). Dėl kontrabandinių nusikalstamų veikų specifikos (įvykio vietos apima didelius plotus), praktiškai prie visų įvykio vietų apžiūros protokolų yra pridedamos iš interneto

¹²⁹ Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008, p. 36.

¹³⁰ Ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3125-07 atliktos įvykio vietos apžiūros metu, aprašytos įvykio vietoje rastos cigarečių dėžės, toliau nuo jų numesti trys vyriški dviračiai, tačiau neišmatuoti atstumai tarp jų, nefiksuota tiksli lokalizacija, nėra "priirišimo" prie pastovių objektų, įvykio vietos schema sudaryta naudojantis iš <www.maps.lt> interneto svetainės paimtu vietovės planu, jame pažymint rastų objektų lokalizaciją, tikslus mastelis nenurodytas.

¹³¹ Ikiteisminio tyrimo bylose Nr. 05-1-3102-07, 05-1-3105-07, 05-1-3125-07 nenurodytos naudotos techninės priemonės, koku eiliškumu buvo atliekama apžiūra, konstatuotas tik rankų atspaudų paėmimo faktas, nenurodant lokalizacijos, iš kur pėdsakai paimti, jų radimo vieta nepažymėta įvykio vietos plane, fotografuojant, nenaudojamos mastelinės liniuotės, daromos tik apžvalginės fotonuotraukos.

¹³² Радаев, В. В.; Фадяева, Н. В.; *Методика расследования преступлений с использованием автотранспортных средств*. Волгоград, 2000, p. 63.

žemėlapių sistemos www.maps.lt atspausdintos įvykio vietos schemas, kuriose pažymėti pagrindiniai įvykio vietos elementai (valstybės sienos kirtimo vieta, kontrabandininkų judėjimo maršrutas, objektų ir pėdsakų radimo vietos, asmenų sulaikymo vietos). Atsižvelgiant į bendras kriminalistines rekomendacijas, įvykio vietos apžiūros protokolas turi būti surašomas įvykio vietoje. Įvykio vietos schemų sudarymui, naudojantis interneto žemėlapių portalų duomenimis, reikalinga speciali įranga (prieiga prie interneto, kompiuteris, spausdintuvas). Reikia vengti įvykio vietų schemų sudarymo po įvykio vietos apžiūros. Protokoliai, kurie surašomi pasikliaujant užrašais blonknote ir atmintimi, gali tapti niekiniais (atliekant parodymų patikrinimo vietoje veiksmus ar papildomas įvykio vietų apžiūras, gali būti užfiksuota ir kita pėdsakų ar objektų lokalizacija, skirtingos įvykio aplinkybės, kas turės įtakos pačios nusikaltimo situacijos modeliavimui, veikos įrodinėjimui teisme). Protokolas turi tiksliai, objektyviai, pilnai ir nuosekliai atspindėti visą padėtį įvykio vietoje. Autoriaus nuomone, fiksuojant tam tikrų objektų ar pėdsakų lokalizaciją, esant didelio ploto teritorijoms, tikslinga naudotis mobiliais GPS prietaisais (jie yra integruoti praktiškai visuose šiuolaikiniuose išmaniuosiuose mobilaus ryšio telefonuose). Tuomet, net ir nesant galimybės fiziškai nubraižyti plano pačioje įvykio vietoje, vėliau būtų sudarytos sąlygos kaip įmanoma tiksliau atvaizduoti atitinkamus objektus įvykio vietos schemose ir planuose. Tikslus koordinacių nustatymas leistų operatyviau atlikti įvykio vietų apžiūras bei tiksliau užfiksuoti atstumus tarp atskirų objektų. Rekomenduotinas lazerinių matavimo prietaisų naudojimas.

Analizuojant ikiteisminio tyrimo bylų duomenis, pastebėta, kad nesant sulaikytų asmenų ar surastų transporto priemonių (pareigūnų vadinamose „tamsiose“ bylose¹³³), nors ir radus kontrabandines prekes, atliekant įvykio vietos apžiūras, šioms byloms skiriamas mažesnis dėmesys. Tokiose bylose retai fiksuojami ar imami rankų pėdsakai (pirštų, delnų atspaudai) nuo rastų cigarečių pakuočių, ar įpakavimo medžiagų, apžiūrint įvykio vietas nepasitelkiami specialistai, nesilaikoma kriminalistikos metodikos fotografuojant pėdsakus. Apžiūrint tokias įvykio vietas, siekiant surasti pėdsakus, „retai naudojamosi kriminalistinės technikos priemonėmis, o, net ir radus transporto priemonių ar avalynės pėdsakus, jų fotografijos būna neinformatyvios, pėdsakai aprašyti aplaidžiai, nenurodomos pėdsakų suradimo, užfiksavimo ir paėmimo būdai, naudotos techninės priemonės, protokoluose konstatuojama, jog įvykio vietoje identifikavimui tinkamų pėdsakų nerasta.“¹³⁴ Autoriui, bendraujant su Pagėgių rinktinės pareigūnais, kaip viena iš priežasčių, nurodomas didelis darbo krūvis, didesnio dėmesio koncentravimas į ikiteisminio tyrimo bylas, kuriose nustatyti įtariamieji ar yra aiškios įvykio

¹³³ Ikiteisminio tyrimo bylos, kuriose nėra nustatyti nusikalstamą veiką padarę asmenys.

¹³⁴ *Pažyma apie Kauno apygardos vyriausiojo prokuroro 2008-03-17 nurodymo Nr. N-1 „Dėl nusikalstamų veikų. Įvykdytų Jurbarko, Lazdijų ir šakių rajonuose esančiame pasienio ruože su Rusijos federacija, ikiteisminio tyrimo patikrinimo“ įvykdytą.* Kaunas, 2008.08.29.

aplinkybės, rasti identifikavimui tinkami pėdsakai. Kaip netinkamą įvykio vietos apžiūros pavyzdį galima nurodyti ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3081-10 įvykio apžiūros metu protokole užfiksuotus duomenis:

„Netoli laiptų vedančių į Rambyno kalną dešinėje pusėje sniege matomos trijų asmenų palikti batų pėdsakai, vedantys link Nemuno upės. Sekant minėtais pėdsakais, prieiname Nemuno upės krantą. Pėdsakai nuo šlaito toliau veda ant Nemuno upės ledo. Paėjus apie 30 m. sniege ant ledo matoma batų ištrypta aikštelė, ties kuria sniege matomi įspausti du stačiakampio formos įspaudai. Pėdsakai baigiasi ties keturačio motociklo apsisukimo vieta. Keturačio motociklo ratų pėdsakai veda aukštyne upe padaro lankstą ir grįžta atgal link Rusijos Federacijos teritorijos kranto. Žvelgiant per žiūronus aiškiai matomi pėdsakai, kad nuo Lietuvos Respublikos teritorijos kranto nenutrūkstamai veda į priešingą Nemuno upės krantą, esantį Rusijos Federacijos teritorijoje. Nuo ant ledo paliktų keturačio motociklo ratų pėdsakų trijų asmenų pėdsakai veda atgal link Rambyno kalno į mišką. Užlipus ant kranto ties pėdsakais sniege matomos tempto daikto žymės.“

Apžiūrint įvykio vietą, dalyvavo kinologas su tarnybiniu šunimi. Atliekant šios įvykio vietos apžiūrą buvo fotografuota, sudarytas įvykio vietos planas, schema. Tačiau, nebuvo nurodytos naudotos techninės priemonės, pėdsakai „nepirinti“ prie aplinkos objektų, neišmatuoti, neprašyti keturačio ratų pėdsakai (nenurodytas ratų plotis, pėdsako gylis, atstumai tarp ratų, lokalizacija), neužfiksuoti savadarbių rogių palikti pėdsakai ir pan.

Kaip dažniausiai įvykio vietose randami objektai, autoriaus atliktos apklausos metu, buvo įvardinti: avalynės pėdsakai (50 proc.); transporto priemonių pėdsakai (50 proc.); mobilaus ryšio telefonai (54 proc.); SIM kortelės (54 proc.); pirštų antspaudai (58 proc.); cigarečių nuorūkos (54 proc.), papildomai buvo nurodyti kvapų pėdsakai, gėrimų, maisto pakuotės, paimti DNR mėginiai (žr. 1 priedą).

„Prieš atliekant šį proceso veiksmą, turi būti nustatoma kiekvieno apžiūroje dalyvaujančio pareigūno užduotis, imamasi visų priemonių, užtikrinančių įvykio vietos ir paimtų daiktų, transporto priemonių, pėdsakų apsaugą. Taip pat tyrėjo pareiga pasirūpinti apžiūroje dalyvaujančių asmenų saugumu, nes tyrimo pradžioje dažniausiai būna neaišku, su kokiais objektais teks susidurti. Tai gali būti narkotinės, psichotropinės ar kitos nuodingosios medžiagos, sprogstamieji ar kiti žmonių gyvybei ir sveikatai pavojingi daiktai. Todėl kviečiamus į kontrabandos dalykų apžiūras specialistus reikėtų perspėti apie atsargumo priemones. Turint duomenų apie nelegaliai gabenamas radioaktyvias medžiagas, būtina pasirūpinti, kad apžiūros metu būtų panaudojami radioaktyvų spinduliavimą fiksuojantys įrenginiai, davikliai, matuokliai. Tuo pačiu būtina imtis priemonių, kad pavojingas kontrabandos dalykas būtų izoliuotas, o pavojingos zonos apsaugotos nuo pašalinių asmenų.“¹³⁵

¹³⁵ Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R., *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonės prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, 2005, p. 24.

2.3.2. Daiktų ir objektų apžiūra

Kontrabandos įvykio vietoje rastų daiktų ir objektų apžiūra yra būtinas baudžiamojo proceso veiksmas, kurio atlikimo tvarka yra nustatyta Lietuvos Respublikos BPK 92 str. ir 207 str. Autoriui, susipažinus su VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės ikiteisminių tyrimų duomenimis, galima išskirti keletą praktinę reikšmę turinčių daiktų ir objektų apžiūros aspektų: daiktų ir objektų apžiūros vieta (apžiūrimi suradimo vietoje arba pergabenus į kitas patalpas¹³⁶); asmenų, turinčių specialių žinių pasitelkimas daikto apžiūrai įvykio vietoje (kvalifikuota apžiūra - objektų tyrimas).

Pagrindinis objektų ir daiktų apžiūros tikslas, yra materialių tiriamojo daikto ar objekto savybių ir ant jo susiformavusių aplinkos ar asmenų, kitų daiktų pėdsakų fiksavimas. Šiuo aspektu, reikia didelį dėmesį skirti kontrabandą padariusio asmens materialiujų pėdsakų (rankų, kojų, dantų, taip pat išskyrų – seilių, prakaito, kvapų) suradimui.¹³⁷ „Atliekant daiktų ir objektų apžiūrą įvykio vietose reikia atsiminti, kad vėlesniame etape, kontrabandos dalyką gali būti tikslinga siųsti apžiūrėti specialistams (ekspertams), todėl su juo būtina elgtis labai atsargiai „žiūrint į ateitį“.¹³⁸

Pagal apžiūros vietą, galima vienareikšmiškai teigti, jog dažniausiai daiktų ir objektų apžiūra yra atliekama tarnybinėse patalpose, įstaigų teritorijoje, sandėliuose ir pan., t.y. daiktus ir objektus pergabenus iš įvykio vietos.

Iš autoriaus nagrinėtų 92 daiktų apžiūros protokolų, nebuvo nustatyto nei vieno atvejo, kada atliekant daikto ar objekto apžiūrą, VSAT tarnybinėse patalpose, būtų dalyvavęs specialistas.

Prieš atitinkamos srities specialistui persiunčiant daiktus ar objektus tyrimo atlikimui, ekspertizei, pagal autoriaus nagrinėtų ikiteisminių tyrimų duomenis, daiktas jau būna kelis kartus „apžiūrėtas“ VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM pasienio patrulių, operatyvinės veiklos skyriaus ar ikiteisminio tyrimo skyriaus darbuotojų.¹³⁹ Todėl, jei yra numatyta objektą siųsti specialistams detalesniam tyrimui, ekspertizei, autoriaus nuomone, paimant daiktą iš įvykio vietos, tai turi būti atžymima įvykio vietos apžiūros protokole, tikslu išsaugoti galimai ant daiktų esančius pėdsakus. Atliktos ikiteisminio tyrimo duomenų analizės metu nei viename įvykio vietos apžiūros protokole tokių atžymų nerasta.

¹³⁶ Pradinė daiktų ir objektų apžiūra atliekama įvykio vietoje, kas yra glaustai pažymima įvykio vietos apžiūros protokole. Apžiūra, kuri atliekama tarnybinėse patalpose, VSAT įstaigos kieme ir pan. yra įforminama atskiru procesiniu dokumentu – daikto apžiūros protokolu.

¹³⁷ Ищенко, Е. П. *et. al. Криминалистика*. Москва: Инфра-М, 2007, p. 595.

¹³⁸ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (O1S). Vilnius, 2005, p. 85.

¹³⁹ Ikitiesminio tyrimo bylos Nr. 05-1-3102-07; Nr. 05-1-1009-07.

Atliekant kontrabandos daiktų apžiūras, kaip fiksuotini elementai, išskirtini: „a) kontrabandos įpakavimas, jo būklė, markiravimas, specialūs požymiai; b) ant kontrabandos dalyko pėdsakų buvimas – nebuvimas, jų rūšinis priklausomumas; c) pačio kontrabandos dalyko rūšinė (grupinė) priklausomybė, būklė, ypatumai, požymiai, paskirtis; d) tikslus kontrabandos dalykų kiekis, svoris, tūris.“¹⁴⁰

Kaip pavyzdį, atspindintį atliekamų apžiūrų eigą, galima paminėti ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3008-08 2009 m. birželio 2 d. atliktą Pagėgių rinktinės sandėlyje saugomų iš įvykio vietos 2007-01-22 paimtų cigarečių „Jin Ling“ ir „Saint George Lights“ apžiūrą. Apžiūros protokole nurodyti kiekvieno pakelio prekės numeriai, banderolių numeriai, taip pat nurodomas bendras atskirų rūšių cigarečių kiekis (atitinkamai 7500 vnt. ir 9980 vnt.), nurodoma, jog cigaretės yra supakuotos į 35 dėžes, kurios detaliau neaprašomos, nenurodomas dėžių įpakavimas, matmenys, ar jos užklijuotos gamykloje, ar ne, neminima, ar ant dėžių yra kokių nors identifikavimui tinkamų pėdsakų, kitų specialių žymių. Nurodoma, kad abu cigarečių pakeliai atidaromi ir juose rasta po dvidešimt cigarečių, pakeliai ir cigaretės yra nufotografuojami, cigaretės sudedamos į pakelį, jis uždaromas. Atliekant apžiūrą, specialistas nedalyvavo.

Praktiškai visose nagrinėtose bylose, yra užfiksuotos analogiškos apžiūros. Autoriaus nuomone, šios konkrečios apžiūros tikslas yra tikslaus kontrabandinių cigarečių kiekio nustatymas, pagal kurį bus nustatinėjama gabentų cigarečių vertė kartu su privalomais sumokėti muitais ir akcizu. Šis vertės nustatymo elementas, kontrabandos tyrime yra vienas iš esminių momentų – nuo jo priklauso veikos, kaip nusikaltimo ar administracinio teisės pažeidimo kvalifikavimas bei atitinkamos teisenos (baudžiamosios ar administracinės) parinkimas.

Kaip pavyzdys, pateikiama dėžių su cigaretėmis „Jin Ling“ su Rusijos Federacijos banderolėmis bei vieno atidaryto cigarečių pakelio, paimtų 2007-10-22 iš įvykio vietos, Pagėgių sav. Sokaičių k., nuotrauka (daiktai buvo apžiūrimi VSAT Pagėgių rinktinės patalpose). Kaip ir buvo minėta, bylose daromos tik apžvalginės ir mazginės nuotraukos (žr. 1 pav.). Detaliosios nuotraukos, darytos su masteline liniuote – itin retos (užfiksuota 5 ikiteisminio tyrimo bylose).

Pav. Nr. 1

¹⁴⁰ Gorbakov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p.85.

Įvykio vietoje, be kontrabandos dalyko ir transporto priemonių, dažniausiai randami: avalynės pėdsakai; transporto priemonių pėdsakai; mobilaus ryšio telefonai; SIM kortelės; pirštų antspaudai; cigarečių nuorūkos; gėrimų, maisto pakuotės, imami kvapų mėginiai, prakaito, seilių mėginiai DNR tyrimui. Ypatingai didelis dėmesys visose bylose skiriamas mobilaus ryšio priemonių apžiūroms.

Kaip pavyzdį galima paminėti ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-1-3049-08 atliktą automobilio „VW Passat“ apžiūrą: nurodoma automobilio markė, spalva, valstybinis numeris, kėbulo numeris, toliau, atidarius vairuotojo dureles, apie automobilio vidų, pasakyta, kad yra „tvarkingas švarus“, po vairuotojo sėdyne randamas maišelis, su keturiais mobilaus ryšio telefonais ir baterija, bagažinėje – pagalvė, rankinis keltuvas, vaistinė, pirštinės, užklotas. Toliau protokole yra pereinama prie keturių rastų mobilaus ryšio telefonų apžiūros. Jie apžiūrimi, nurodant IMEI numerius, telefonų kortelių, baterijų numerius, paminima, kad nuo visų telefonų yra nuplėštos IMEI kortelės, o IMEI kodas nustatomas surinkus atitinkamą kombinaciją telefone. Vienas telefono aparatas turi netikrą IMEI kodą (visi IMEI skaičiai vienodi), telefone rasta Rusijos Federacijos mobilaus ryšio kompanijos „BulauH“ sim kortelė. Pažymėtina, jog kitokių pėdsakų, ar mikrodalelių nei automobilyje, nei ant telefonų neieškota, visi daiktai aprašyti viename daiktų apžiūros protokole, apžiūroje specialistas nedalyvavo, apžiūra truko apie dvi valandas, fotografuota, nuotraukos mazginės, mastelinė liniuotė nenaudota.

Pagal įvykio vietoje rastus objektus ir daiktus, atsižvelgiant į įvykio vietos situacijas, yra formuluojami klausimai specialistams, skiriant užduotis atlikti atitinkamų objektų tyrimą. Po daiktų apžiūrų, yra dažniausiai skiriamos DNR, odorologinės ekspertizės. Fonoskopinės ekspertizės skiriamos, elektroniniais ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės metu užfiksuotų įtariamųjų pokalbių įrašų bei konkrečių asmenų identifikavimo tikslais. Autoriaus nuomone, atliekant mobilaus ryšio telefonų apžiūras, per mažai dėmesio skiriama, arba visai neskiriama, ant šių prietaisų galimai likusių asmenų pėdsakų fiksavimui ir ištyrimui. Siekiant tyrimo operatyvumo, dažnai užmirštama tinkamai apsaugoti ant objektų likusias asmenų seiles, prakaitą, pirštų atspaudus, mikrodaleles ir pan. Autoriaus darbo praktikoje yra pasitaikę atvejų, kada baudžiamosios bylose teismo nagrinėjimo metu kaltinamieji keisdavo parodymus, duodus ikiteisminio tyrimo metu - neigdavo savo ryšį su įvykio vietoje rasta daiktais. Todėl, pačioje pradinėje tyrimo stadijoje, apžiūrint daiktus, yra itin svarbu tinkamai užfiksuoti visus įtariamųjų paliktus pėdsakus, kad būtų palengvintas nusikaltimo įrodinėjimas teisme.

2.3.3. Asmens krata ir apžiūra

Kitas svarbus kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo aspektas – įvykio vietoje ar netoli jos sulaikytų asmenų krata, pas juos rastų daiktų, rūbų, sulaikytųjų kūnų apžiūra. Asmens apžiūra, krata ir pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos BPK 143 str., 144 str., 146 str., kaip kitos procesinės prievartos priemonės, kurios, nesant savanoriškam sulaikyto asmens sutikimui, gali būti atliekamos tyrėjo ar prokuroro priimto nutarimo pagrindu. Šie veiksmai, autoriaus nuomone, yra nagrinėtini neatsiejamai nuo objektų apžiūros, nes būtent pagrindiniai įrodymai baudžiamosiose bylose ir yra sietini su įvykio vietoje rasta objektais ir jų sąveikos su sulaikytais asmenimis nustatymu. Nurodyti proceso veiksmai

tikslingi, esant pakankamam pagrindui manyti, kad bus aptikti vertingi duomenys, padėsiantys atskleisti nusikalstamą veiką. Tyrimo veiksmas gali būti naudingas ir tuo atveju, jei asmuo atsisako atskleisti savo tapatybę (tikėtina, rasti asmens dokumentus ar kokius nors daiktus, ypatingas asmens žymes, palengvinančias asmenybės identifikavimą). Proceso veiksmas dar yra veiksmingas, kai ant apieškomo asmens kūno siekiama aptikti pėdsakų, mikro dalelių, likusių po kontakto su kontrabandos dalyku, gali suteikti informacijos apie kontrabandai gabenti naudotas priemones – diržus, virves, lipnios juostos liekanas. Paprastai iš tokių medžiagų būna pagaminti savadarbiai naščiai, skirti kontrabandinių cigarečių dėžių pernešimui. Apžiūrintis asmuo turi turėti priemonių mikrodalelių, DNR paėmimui.

Kaip pavyzdį galima paminėti ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 05-3081-07 atliekant netoli įvykio vietos sulaikyto piliečio A. M. kratą, buvo paimtas jo galimai nusikaltimo padarymo metu vilkėtas džemperis, taip pat, iš įvykio vietoje rasto automobilio „Audi 100“, be valstybinių numerių, nuo vairuotojo sėdynės buvo nuimtos mikrodalelės. Dėl minėtų objektų buvo paskirta užduotis atlikti cheminę biologinę (mikrodalelių) ekspertizę. Gauta specialistų išvada, jog mikrodalelės paimtos iš automobilio „Audi 100“ atitinka cheminę biologinę sudėtį tyrimui atsiųsto A.M. vilkėto džemperio.¹⁴¹

Pagal konkrečių ikiteisminių tyrimų duomenis, autoriui išnagrinėjus 53 asmens kratų protokolus, dažniausiai pas asmenis yra randami mobilaus ryšio telefonai, sim kortelės, telefonų baterijos (44 atvejais), pinigai (39 atvejais), papuošalai (19 atvejų), rečiau - asmens dokumentai (8 atvejai), kiti daiktai. Todėl šios kategorijos ikiteisminiuose tyrimuose, mobilaus ryšio telefonų apžiūros sudaro daugiau nei pusę visų apžiūrimų daiktų ir objektų.

„Reikia atsiminti, jog asmenys kontrabandą gali gabenti ir ant savo kūno ar kitose vietose. Esant tokiam įtarimui, jog asmuo savo kūno ertmėse (skrandyje, lytiniuose organuose, išeinamojoje angoje) gali gabenti kontrabandą (tai dažnai pasitaiko pervežant narkotines medžiagas, brangakmenius), būtina atlikti tokio asmens rentgenogramą ar ištirti ultragarsu. Šią asmens apžiūrą atlieka tik gydytojas. Paminėtina, jog aukščiau nurodytais būdais kontrabanda gali būti gabenama ir pervežamų gyvūnų kūnų ertmėse.“¹⁴²

2.2.4 Apklausa

„Apklausa - tai yra ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio metu tyrėjas iš apklausiamojo asmens gauna ir užfiksuoja žinias, turinčias reikšmės bylai“¹⁴³. Apklausa, kaip proceso veiksmas yra reglamentuota Lietuvos Respublikos BPK 182-189 str.

Vienas iš svarbesnių faktorių, apklausos veiksmingumui, yra pačio „tyrėjo asmens, jo intelektinių savybių, žinių багаžo, sugebėjimų, apklausos taktikos žinojimo visuma.“¹⁴⁴

¹⁴¹ Paminėtina, jog šio ikiteisminio tyrimo metu keliose kontrabandos sandėliavimo vietose buvo rasta ir paimta 221 dėžė su 110 500 pakelių cigarečių „Saint George Lights“ su Rusijos Federacijos banderolėmis, kurios buvo perplukdytos iš Rusijos Federacijos Kaliningrado per Nemuno upę.

¹⁴² Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008, p. 38.

¹⁴³ Palskys, E.; Kazlauskas, M.; Danisevičius, P., *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 225.

Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo specifika yra tame, kad bylose atliekama nemažai apklausų. Apklausiami kontrabandą galimai padarę asmenys, įvykio vietoje dalyvavę pasieniečiai. Nagrinėjant ikiteisminio tyrimo bylų duomenis, buvo rasta nemažai ir papildomų specialistų apklausų, jei tikslinami įtarimai – neretai surašomos kelios įtariamųjų apklausos.

Teorijoje išskiriamos kelios apklausiamų liudytojų grupės: „a) liudytojai, kurie yra tiesiogiai susiję su kontrabandos suradimu arba nusikalstamos veikos nustatymu; b) liudytojai, kurie siejami su kontrabandos dalyko forminimu, dokumentų tvarkymu; c) liudytojai, kurie yra susiję arba gali turėti informacijos apie kontrabandos dalyko įsigijimą, laikymą, perkėlimą, išsiuntimą, gavimą, sandėliavimą, realizavimą; d) įtariamojo artimi asmenys (šeimos nariai, kaimynai, kolegos, pažįstami); kiti liudytojai, galintys suteikti tyrimui reikšmingos informacijos.“¹⁴⁵ Tokia liudytojų išskirstymo schema, autoriaus nuomone, turi loginę prasmę ir, tyrimo taktikos prasme, yra teisinga. Apklausiant „a“ grupės liudytojus (VSAT pareigūnus, muitininkus bei kitus asmenis, betarpiškai dalyvavusius surandant kontrabandą), tyrėjas turėtų koncentruotis į sekančius klausimus: „kada, kur, pas ką, kokiomis aplinkybėmis, kam dalyvaujant buvo surastas kontrabandos dalykas; kokios kontrabandos dalyko požymiai, ypatumai, buvo paslėptas, ar ne, ar buvo gabenamas, ar ne, jei gabentas, tai su kokia transporto priemone. Reikia paprašyti apibūdinti kontrabandą gabenusius asmenis, kokie jų išskirtiniai bruožai, apranga, kuria kryptimi judėjo ir pan. Kitas klausimų blokas gali būti apie kontrabandos dalyko apžiūros, matavimo, svėrimo, mėginių paėmimo, pakavimo ypatybes.“¹⁴⁶

Analizuojant Pagėgių rinktinės ikiteisminių tyrimų duomenis,¹⁴⁷ nustatyta neigiama praktika. Jei sulaukiant kontrabandininkus ar surandant kontrabandos dalyką, operacijoje dalyvauja daugiau nei vienas pareigūnas, praktiškai visose bylose šių pasieniečių, kaip liudytojų, apklausos protokoluose yra užfiksuoti identiški parodymai (t.y. atitinka žodis į žodį). Analogiška situacija ir su minėtų pareigūnų tarnybiniais pranešimais. Akivaizdu, kad yra surašoma tik vieno pareigūno apklausa ar tarnybinis pranešimas, o kiti procesiniai dokumentai yra padauginami ir pasirašomi pakeitus anketinius duomenis. Vertinant tai, kad kiekvieno asmens parodymai ir atmintis yra unikali, autoriaus nuomone, vengiant papildomo darbo, yra prarandama nemaža dalis naudingos informacijos, kuri galėtų padėti tyrimui.

Antros tyrimo grupės liudytojų (muitinės tarpininkai, muitinės darbuotojai, verslininkai ir pan.) apklausų metu spręstini šie klausimai: „kas, kada, koku būdu, kaip, kokiomis aplinkybėmis tvarkė kontrabandos dalyko dokumentus; kas, kiek ir koku būdu sumokėjo už dokumentų tvarkymą, kokie konkrečiai dokumentai buvo tvarkomi, ar buvo sudaryti kokie nors

¹⁴⁴ Burda, R.; Kuklianskis, S., *Apklausa ikiteisminio tyrimo metu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p.9.

¹⁴⁵ Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p.98.

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ Ikteisminio tyrimo bylos Nr. 05-1-3051-11, 05-1-3058-09, 05-1-3105-09, 05-1-3090-08, 05-1-3116-09, 05-1-3148-09, 05-1-3090-08, 05-1-3056-07.

sandoriai dėl kontrabandos dalyko, kokie dokumentai buvo pateikti forminti muitinei ir pan. Koks yra liudytojų santykis su įtariamaisiais.¹⁴⁸

Atliekant trečiosios tyrimo grupės liudytojų (kurie susiję su kontrabandos gabenimu, išsiuntimu, realizavimu) apklausas, reikia išsiaiškinti: „kas, kur, kada, ir kokiomis aplinkybėmis krovė, perkrovė kontrabandą, kas organizavo darbus, užsakinėjo transportą, vadovavo, koks buvo apmokėjimas, grynais, pavedimu, ar organizavo pirmą kartą, kur sandėliuotas, kokiais būdais vyko gabenimas, ar buvo apsauga, jei taip, kas konkrečiai, kokios naudotos ryšių priemonės, ar buvo palyda, jei taip, su kokia transporto priemone, kaip atrodė visi šie aukščiau įvardinti asmenys, koks jų elgesys.“¹⁴⁹

„Apklausiant įtariamojo artimuosius, reikėtų išsiaiškinti aplinkybes apie įtariamojo ankstesnes gyvenamąsias, mokslo, darbo vietas, ar buvo teistas, jei taip, kur kalėjo, jei buvo įkalintas, kur tarnavo kariuomenėje, su kuo dažniausiai bendraudavo, palaikydavo santykius. Jei įtariamasis pasislėpęs nuo ikiteisminio tyrimo, tikslinga išsiaiškinti išorinius jo požymius, ypatingas žymes, kokius nešiojo drabužius, papuošalus, kokie jo įpročiai, polinkiai, sveikatos būklė, ar dažnai būna užsienyje, kur dažniausiai keliauja, koku maršrutu, kokiais reikalais, kada paskutinį kartą jį matė, ar sakė, kur išvyksta, kada planuoja grįžti, kas lankydavosi įtariamojo namuose, darbe, ar po kelionių į užsienį, pas įtariamąjį neatsirasdavo naujų daiktų, pinigų, kokie apklausiamojo santykiai su įtariamuoju.“¹⁵⁰ Baudžiamosiose bylose įtarimai dėl nusikalstamos veikos padarymo dažniausiai yra pateikiami, remiantis liudytojų, įtariamųjų apklausų metu gautais duomenimis (žr. 3 lentelę).

Analizuojant ikiteisminių tyrimų bylų duomenis, pastebėjome, kad „įtariamąjį apklausti tikslinga iš karto po sulaikymo ir asmens kratos atlikimo. Tokia apklausa turi šiokių tokių pranašumų. Net ir neprisipažįstantis įtariamasis negali pilnai apgalvoti gynybinės versijos, jo parodymai neretai būna prieštaringi.“¹⁵¹ Priklausomai nuo to, ar kontrabandinę nusikalstamą veiką padarė vienas asmuo, ar organizuota grupė - skiriasi apklausų taktika. Jei kontrabandą padaro grupė asmenų, tikslinga organizatorių apklausą atlikti po to, kada bus apklausti visi kiti grupės nariai¹⁵². Įtariamojo apklausų metu gali susidaryti kelios situacijos, kada įtariamasis prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, duoda teisingus parodymus (nekonfliktinė) ir kada įtariamasis neprisipažįsta padaręs nusikaltimą ir duoda melagingus parodymus arba parodymus duoti atsisako (konfliktinė).

¹⁴⁸ Gorbakov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 2005, p. 99.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ *Ibid.* p. 81

¹⁵¹ Ancelis, P., *et al.* *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 93.

¹⁵² Быков, Б. М., *Особенности расследования групповых преступлений*. Ташкент, 1980, p. 27.

Kokiais duomenimis remdamesi pateikiate įtarimus asmeniui, įvykdžiusiam kontrabandą

	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Pokalbiais telefonu	13%	17%	45%	25%	-
Naudojant procesinių prievartos priemonių atlikimo metu pagal Lietuvos Respublikos BPK (laikinas sulaikymas, krata, poėmis, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, slaptas sekimas) gautais duomenimis	-	29%	38%	29%	4%
Liudytojų, įtariamųjų apklausų metu gautais duomenimis	-	4%	46%	50%	-
Mikrodalelių tyrimo išvada	8%	58%	13%	4%	17%
Fonoskopinės (balso) tyrimo išvada	-	33%	54%	12%	-
DNR ekspertizės aktu	-	38%	37%	21%	4 %
Daktiloskopinės (pirštų atspaudų) tyrimo išvada	-	17%	58%	21%	4%
Atpažinimo protokolo pagrindu	13%	50%	37%	-	-

Autoriaus darbo praktikoje pastebėta, kad, jei įtariamasis tyrimo pradžioje prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką ir duoda parodymus – rekomenduotina nedelsiant atlikti įtariamąjo apklausą pas ikiteisminio tyrimo teisėją (Lietuvos Respublikos BPK 187-189 str.). Praktikoje pasitaikė ne vienas atvejis, kada vėliau, teismo nagrinėjimo metu, įtariamasis atsisako ikiteisminio tyrimo metu duotų parodymų.

Pirmosios įtariamąjo apklausos metu rekomenduotina išsiaiškinti visas aplinkybes apie kontrabandos dalyko suradimą, jo gavimo būdus ir kanalus, kitus nusikalstamos veikos bendrininkus, kontrabandos tolimesnės realizacijos kanalus, įtariamąjo kontaktus su pareigūnais, kitais asmenimis, kuriems galimai padedant buvo įvykdyta kontrabanda. Apklausos metu būtina patikslinti aplinkybes, koku būdu pas įtariamąjį atsirado kontrabandos dalykas, kodėl jis neteisingai užpildė tam tikrus dokumentus, ar juos suklastojo ir panašias aplinkybes.¹⁵³

„Pradžioje įtariamajam leidžiama laisvai pasakoti savo įvykio versiją, toliau gali būti pateikiami su kontrabandine veika ar kontrabandos dalyku susiję dokumentai ar nurodomos faktinės aplinkybės, siekiant įtariamąjo pasakojimą pakreipti reikiama linkme. Reikia stengtis atkurti apklausos metu įvykius, laikantis chronologinės sekos, loginio ir taktinio nuoseklumo. Turi būti išsiaiškinamos vienu ar kitu įvykiu ar veiksniu priežastys, po to tik pasekmės. Leidžiama įtariamajam „išibėgėti“, pirmiausia apklausiamas apie tas aplinkybes, apie kurias jis kalba noriai,

¹⁵³ Ищенко, Е. П., et al, *Криминалистика*. Москва: Инфра-М, 2007, р. 599.

tik po to pokalbis kreipiamas reikiama tyrėjui linkme¹⁵⁴. Reikia stengtis atlikti kuo detalesnes apklausas, kiekvienos apklausos metu siekiant išsiaiškinti tyrimui reikšmingas aplinkybes.

Nagrinėjant ikiteisminio tyrimo bylų duomenis, buvo pastebėta, jog praktiškai visose ikiteisminio tyrimo bylose, papildomai perkvalifikuojant įtarimus kontrabandinių nusikalstamų veikų padarymu įtariamiesiems asmenims, apsiribojama konstatavimu, jog įtariamasis lieka prie savo ankstesnėje apklausoje duotų parodymų. VSAT pareigūnai, apklausiami liudytojais, apie pabėgusius vairuotojus bei krovėjus, nenurodo asmens išorės aprašymo požymių, jų apklausos paprastai yra nukopijuotos viena nuo kitos. Pažymėtina, kad, atliekant VSAT pareigūnų apklausas, neturėtų būti klausiama apie valstybės sienos apsaugai naudojamų techninių priemonių veikimo principus.¹⁵⁵

Apibendrinant, pažymėtina, kad yra itin svarbus pirmųjų į kontrabandos padarymo vietą atvykusių VSAT pareigūnų tinkamas taktinis ir techninis parengimas, sugebėjimas vertinti situaciją ir operatyviai priimti taktiškai brandžius sprendimus. Labai pozityviai vertintinas kinologo su tarnybiniu šunimi naudojimas įvykio vietos apžiūrų metu, ypač, esant poreikiui apžiūrėti didelį plotą ar persekioti kontrabandininkus „karštais pėdsakais“. Vertinant tai, kad kontrabandines nusikalstamas veikas dažniausiai daro tas pats asmenų ratas, kuris naudojami panašiomis priemonėmis, gabenimo būdais, turi pastovius gabenimo kanalus, tikslinga, šią informaciją suvesti į informacines sistemas, kas įgalintų analizuoti atskirus kontrabandinių nusikalstamų veikų charakteristikos elementus, ieškoti struktūrinių tarpusavio ryšių bei modeliuoti tyrimo situacijas, jas naudoti praktikoje. Neretai atliekamos pakartotinės įvykio vietos apžiūros rodo, kad pirminių įvykio vietų apžiūrų metu nebūna pilnai joms pasiruošta, nesurandami visi pėdsakai ir objektai, turintys reikšmės tyrimui. Atsižvelgiant į kontrabandinių veikų specifiką (apžiūrimos didelės teritorijos), teigiamai vertintinas internetinių žemėlapių programų naudojimas, sudarant įvykio vietų schemas. Autoriaus nuomone, įvykio vietoje, fiksuojant pėdsakų lokalizaciją, būtų tikslinga naudoti mobilius GPS įrenginius (gali būti ir išmanieji mobilus ryšio telefonai su specialia programine įranga), lazerinius matavimo prietaisus.

Išanalizavus VSAT Pagėgių rinktinės ikiteisminio tyrimo bylas, atliekant daiktų ar objektų apžiūras, pasigendama specialisto dalyvavimo. Apsiribojama akivaizdžiai matomų daikto savybių fiksavimu, daugiau objektų stengiamasi paimti iš įvykio vietos. Planuojant daiktą ar objektą siųsti specialistui apžiūra ar ekspertizei, ne visada adekvačiai įvertinama situacija – pasitaiko perteklinio „apžiūrinėjimo“. Tiriant mobilus ryšio telefonus, koncentruojamasi į telefono vidinėje atmintyje, SIM kortelėse esančią informaciją. Nagrinėjant ikiteisminio tyrimo

¹⁵⁴ Palskys, E.; Kazlauskas, M.; Danisevičius, P., *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 230.

¹⁵⁵ Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 05-1-1320-06

bylas nebuvo nustatytas nei vieno atvejo, kada nuo įvykio vietoje rasto mobilaus ryšio telefono būtų imami DNR mėginiai, pirštų atspaudai mikrodalelės.

Sulaikius asmenis įvykio vietoje, ar netoli jos, yra tikslinga atlikti asmens kratas, paimti jų pirštų atspaudus, viršutinius rūbus ar jų mikrodalelių mėginius, cheminei biologinei ekspertizei atlikti, DNR mėginius, esant įtarimui, galima kūno ertmių apžiūra.

2.4. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos vystymo kryptys

"Ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ir teismas turi imtis visų įstatymo nustatytų priemonių ir būdų, kad nusikalstama veika būtų tiriama bei nagrinėjama kuo trumpiau, kad procesas būtų intensyvus, kad kiekvienas asmuo, kurio atžvilgiu vyksta baudžiamasis procesas, būtų apsaugotas nuo ilgo nežinojimo apie savo likimą".¹⁵⁶ Pažangių mokslinių nusikaltimų tyrimo metodų ir priemonių pritaikymas praktikoje - tiesiausias kelias baudžiamojo proceso operatyvumo ir išsamumo principų įgyvendinimui.

H. Malevski daktaro disertacijoje „Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis“, analizuodamas įvykio vietos apžiūros problemas, jau prieš penkiolika metų nubrėžė modernios nusikalstamų veikų tyrimo metodikos raidos tendencijas. Profesorius teigė, jog „šiuolaikinėje kriminalistikoje yra linkstama link vis siauresnės specializacijos, aprašomos vis siauresnės metodinės kryptys, rengiamos smulkiausios rekomendacijos atskirų veikų tyrimui. Tačiau tokia kryptis praktikai gali būti naudinga tada, kai informacija bus suvesta į kompiuterį ir ja galės pasinaudoti kiekvienas pareigūnas, kaip savotišku algoritmu.“¹⁵⁷

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos nare, Valstybės sienos apsaugos tarnyba pradėjo saugoti išorinę Europos sieną su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi bei Baltarusija, o nuo 2007 m. gruodžio 21 d. Lietuva yra pilnateisė Šengeno zonos narė. Todėl VSAT tenka išskirtinis dėmesys ir pareiga užtikrinti aukščiausius ES sienos apsaugai keliamus saugumo reikalavimus, tame tarpe ir sėkmingai užkardyti ir kovoti su kontrabandinių prekių ir daiktų patekimu į Europos Sąjungos erdvę. Pagėgių rinktinės saugomas 178 km. ilgio valstybės sienos ruožas su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi yra viena sudėtingiausių išorinės Europos Sąjungos sienos atkarpų, už kurią atsakinga Lietuva. Čia itin daug pasikėsinimų neteisėtai kirsti sieną (dažniausiai kontrabandos tikslais). Nuo pat narystės Europos Sąjungoje pradžios naudojantis Išorės sienų fondo lėšomis į valstybės sienos apsaugos

¹⁵⁶ Ažubalytė, R.; Jurka, R.; Gušauskienė, M.; Panomariovas, A.; *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009, p. 189.

¹⁵⁷ Malevski, H., *Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius, 1997, p. 88.

sistemą buvo įdiegta daug naujovių: įsigyta nelegalaus sienos perėjimo nustatymui, atpažinimui ir prevencijai skirta įranga, įsigyta speciali įranga nusikalstamosioms veikoms fiksuoti, įsigyta tarnybinių šunų ir kinologinės įrangos, įsigyta transporto priemonių, atnaujinta pasienio pareigūnams skirta aparatinė ir programinė įranga, įsigyta nešiojamų termovizorių, įrengtos Bardinų, Viešvilės užkardos sienos stebėjimo sistemos, įgyvendinta FADO¹⁵⁸ sistemos nacionalinio posistemio plėtra, modernizuota valstybės sienos apsaugos informacinė sistema VSATIS ir t.t. Šių priemonių visuma yra ženklus proveržis valstybės sienos apsaugos sistemoje. Tačiau, vien duomenų bazių sukūrimas nesudaro prielaidų formuotiis kryptingai, vieningai, paremtai mokslininkų kriminalistų parengtomis metodinėmis rekomendacijomis, nusikalstamų veikų tyrimo sistemai.

Pagėgių rinktinės veikloje ikiteisminių tyrimų metu gauta informacija apie kontrabandines nusikalstamas veikas, jas padariusius asmenis yra suvedama į vidines informacines tarnybos sistemas (duomenų bazes) (žr. 1 priedą). Autoriui atlikus pareigūnų apklausą, į klausimą, ar tirdami kontrabandines nusikalstamas veikas, jie naudojami nusikalstamų veikų tyrimo metodinėmis rekomendacijomis, 25 proc. atsakė, kad visada, 50 proc. – retai ir tiriant rezonansinius nusikaltimus - 12 proc. Niekada metodine literatūra nesinaudoja – 17 proc. (žr. 2 priedą). Nors dalis pareigūnų teigia, kad metodine medžiaga naudojami, tačiau išanalizavus Pagėgių rinktinės atliktų ikiteisminių tyrimo bylų procesinių dokumentų duomenis rasta nemažai trūkumų, kai kuriais atvejais – esminių¹⁵⁹. Nagrinėtose ikiteisminio tyrimo bylose atlikti kai kurie ikiteisminio tyrimo veiksmai neatitinka Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijomis¹⁶⁰ ir Lietuvos mokslininkų kriminalistų suformuluotų teorinių nusikaltimų tyrimo priemonių ir būdų.

Analizuojant Lietuvos mokslininkų parengtą metodinę medžiagą dėl kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo, buvo nustatyta, jog šiuo metu Lietuvoje nėra sukurta kontrabandinių nusikalstamų veikų, kaip atskiros nusikaltimų veikų rūšies tyrimo metodika¹⁶¹. Keletas teisėsaugos institucijų ankstesniais metais rengtų aptariamų veikų tyrimo rekomendacijų turi būti revizuotos, dėl vykstančio spartaus informacinių ir ryšių technologijų progreso ir nuolat evoliucionuojančių kontrabandos kriminalistinės charakteristikos bruožų.

¹⁵⁸ angl. False and Authentic Documents On-line – šiuolaikinė efektyvi elektroninė Europos originalių ir klastotų dokumentų tikrinimo sistema.

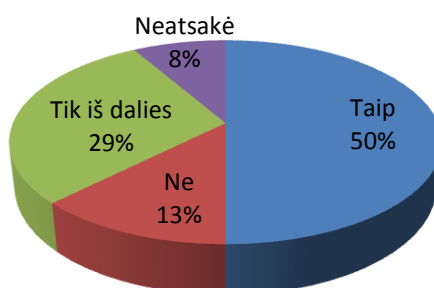
¹⁵⁹ plačiau apie tai, žr. 2.3 psk.

¹⁶⁰ *Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo*. Patvirtintos LR generalinio prokuroro 2011-01-18 įsakymu Nr. I-14; *Rekomendacijos dėl fotografavimo, filmavimo, matavimo, rankų atspaudų ir pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimo tvarkos*. Patvirtintos LR generalinio prokuroro 2003.04.18 įsakymu Nr. I-58; *Rekomendacijos dėl operatyvinės veiklos įstatymo ir baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo*. Patvirtintos LR generalinio prokuroro 2007.10.12 įsakymu Nr. I-134.

¹⁶¹ plačiau žr. 1 sk. ir 2.1 psk.

Atlikus VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM pareigūnų apklausą, apie 50 procentų respondentų atsakė, kad organizuojamos bendros darbo priemonės su policija, muitine, prokuratūra bei mokslo institucijų atstovais, jų nuomone, padėtų kontrabandinių nusikalstamų veikų ištyrimui ar jų prevencijai (žr. 6 grafiką). Iš to galima daryti išvadą, jog bendram tikslui yra būtinas glaudesnis visų institucijų bendradarbiavimas. Turi būti užtikrintas grįžtamasis mokslo ir praktinės veiklos tarpusavio ryšys, dalinantis informacija, rengiant priemones ir metodus efektyvesnei kovai su nusikalstamumu.

6 grafikas. Ar bendros darbo priemonės su policija, prokuratūra, mokslo institucijų atstovais, padėtų kontrabandinių veikų tyrimui ir prevencijai

Autoriui bendraujant su ikiteisminių tyrimų šios kategorijos bylose atliekančiais pareigūnais, pagrindine priežastimi dėl menko metodinės literatūros naudojimo lygio, yra įvardinamas detalių, aiškių ir kiekvienam tyrėjui patogiai prieinamos kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos trūkumas.

Nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą pradžios, yra sparčiai kuriamos įvairios teisėsaugos ir teisėtvarkos reikmėms skirtos universalios informacinės sistemos. Be aukščiau įvardintų VRM ir VSAT informacinių sistemų, nuo 2008 m. sparčiai plėtojama Informacinė prokuratūros sistema (IPS), kuri jau šiais metais buvo integruota su Lietuvos teismų informacinė sistema, pradėti integravimo su Nusikalstamų veikų žinybiniu registru darbai. Vėlesniame etape numatoma integracija su Kalėjimų departamento duomenų bazėmis ir informacinė sistema. Elektroninės bylos projekto finansavimui Europos Komisija skyrė apie 6 mln. litų. Pagal šį projektą, Elektroninė byla automatiškai sugeneruos baudžiamųjų bylų struktūrą, procesinių dokumentų blankus, statistines korteles, bus fiksuojama visų konkrečiame tyrime dalyvaujančių

pareigūnų veiksmai ir informacija, susijusi su nusikalstamos veikos tyrimu, pradedant nuo jo užregistravimo iki nuosprendžio byloje paskelbimo ar bausmės įvykdymo.¹⁶²

„Informacinės sistemos yra pritaikytos plačiam vartotojų būriui, tačiau gali būti ir individualių posistemių, skirtų konkrečioms tyrėjų poreikiams. Tiriant nusikalstamas veikas labai svarbus informacinis aprūpinimas, kurio tinkamas užtikrinimas tiesiogiai daro įtaką nusikalstamų veikų atskleidimui ir išsamiam tyrimui“¹⁶³. Autoriaus nuomone, Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos plėtra turi būti siejama su ikiteisminio tyrimo pareigūnams aktualių metodinių tyrimo rekomendacijų struktūrizavimu, tipinių tyrimo situacijų schemų sudarymu ir šios informacijos perkėlimu prieinama forma į informacines teisėsaugos institucijų sistemas, pritaikant praktiniam naudojimui.

¹⁶²Lietuvos ryto ir ELTA informacija. Elektroninė byla – spartesnis ir skaidresnis baudžiamasis procesas. *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. Vilnius, 2010-11-04 [žiūrėta 2012-09-11].

<<http://www.lrytas.lt/-12888693371288423968-elektronin%C4%97-byla-spartesnis-ir-skaidresnis-baud%C5%BElamasis-procesas.htm>>; Vidaus reikalų ministerijos informacija. Ministras R. Palaitis pasirašė e.bylos finansavimo sutartį. *Teisės forumas*. [interaktyvus]. Vilnius, 2010-10-28 [žiūrėta 2012-09-11]. <<http://www.teisesforumas.lt/index.php/idomybes-ir-naudinga-informacija/1511-ministras-r-palaitis-pasira-ebulos-projekto-finansavimo-sutart.html>> .

¹⁶³ Matulienė, S.; Kažemikaitienė, E.; Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – vienas iš kriminalinės justicijos informacinės sistemos modelio kūrimo pagrindų Lietuvoje. *Jurisprudencija*. 2005, 65(57): 44.

IŠVADOS

Atsižvelgiant į magistro baigiamajame darbe atlikto mokslinio tyrimo metu išanalizuotų duomenų visumą (mokslo specialiosios literatūros, oficialios statistikos, aktualios Lietuvos Aukščiausiojo teismo bei kitų Lietuvos Respublikos teismų nagrinėtų baudžiamųjų bylų, užsienio valstybių galiojančių teisės aktų, tarptautinių sutarčių, teisėsaugos institucijų ataskaitų, pažymų, apibendrinimų, nagrinėjamu klausimu, VSAT pareigūnų anoniminių apklausų, kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos struktūrinių elementų, atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų remiantis VSAT prie LR VRM Pagėgių rinktinės ikiteisminių tyrimų duomenų analize), konstatuotina, jog autoriaus iškelta tyrimo hipotezė, kad *kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos sukūrimas bei jos naudojimas praktinėje ikiteisminio tyrimo pareigūno veikloje, lemtų geresnę tiriamos kategorijos nusikalstamų veikų išaiškinamumą*, pasitvirtino.

Atlikus tyrimą, pagal magistro baigiamojo darbo tikslu nustatytų tyrimo uždavinių analizę, gautos šios išvados:

1. Kontrabandinės nusikalstamos veikos - teisės pažeidimai, nustatyti valstybių baudžiamuosiuose ar muitų įstatymuose, kurie pasireiškia prekių (daiktų) neteisėtu gabenimu per valstybės (muitinės) sieną bet koku slaptu būdu (slapta atgabenant prekes iš kitų valstybių ar jų neišvežant, jų nedeklaruojant ir pan.), išvengiant privalomų sumokėti mokesčių. Lietuvos Respublikoje kontrabandinės veikos yra įtvirtintos keturiuose Lietuvos Respublikos BK straipsniuose (199 str. „Kontrabanda“, 199¹ str. „Muitinės apgaulė“, 199² str. „Neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis“, 200 str. „Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos“), kurie nuo administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyto pažeidimo (Lietuvos Respublikos ATPK 210 str. „Kontrabanda“) atribojami pagal kontrabandos dalyko vertę arba specialųjį dalyką. Lyginamuoju aspektu analizuojant kontrabandinių veikų reglamentavimą kaimyninėse valstybėse, veikos kvalifikuojančių požymių turinys (veikos padarymas dalyvaujant organizuotos nusikalstamos grupės veikloje, specialaus dalyko – narkotinių medžiagų, ginkluotės, meno dirbinių – kontrabanda) yra panašus praktiškai visose nagrinėtose valstybėse, skiriasi tik jų įtvirtinimo baudžiamuosiuose įstatymuose forma. Istoriniu aspektu nagrinėjant kontrabandinių veikų raidą Lietuvoje, matome, kad šis reiškinys atsirado Lietuvoje nuo XIII a. pradžios. Nuo XIX a. antros pusės iki šių dienų yra istoriškai nusistovėję ir mažai kinta pagrindiniai kontrabandos dalykai (tabako gaminiai, alkoholis, plataus vartojimo prekės) ir kontrabandos gabenimo kryptys (Rusijos imperijos – Prūsijos; Rusijos federacijos Kaliningrado srities – Lietuvos

- Respublikos siena).
2. Nusikalstamos veikos kriminalistinė charakteristika susideda iš keturių struktūrinių elementų: nusikalstamos veikos dalyko, subjekto, būdo ir situacijos. Remiantis atlikta VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės ikiteisminių tyrimų bylų duomenų analize, pagrindinių kontrabandos dalyku šios rinktinės veiklos teritorijoje yra akcizais apmokestinamos prekės - tabako gaminiai, cigaretės (92 procentai nagrinėtų ikiteisminių tyrimų). Kontrabandinių nusikalstamų veikų subjektas statistiškai gali būti apibūdintas kaip vidutinio amžiaus 21-44 metų vyriškos lyties asmuo, miesto gyventojas, vedęs, vidurinio arba spec. vidurinio išsilavinimo, dirbantis, išmanantis techniką, ryšių priemones, turintis kontaktų kriminaliniame pasaulyje Lietuvoje bei užsienyje, linkęs daryti ir korupcines veikas. Tikslinga atlikti platesnę kontrabandos subjekto analizę šalies mastu, nes, atsižvelgiant į nagrinėtų ikiteisminių tyrimų duomenis, stebimas augantis nepilnamečių įtraukimas į šios kategorijos nusikalstamą veiklą. Autoriaus nuomone, nusikalstamos veikos padarymo būdus tikslingiausia klasifikuoti pagal kontrabandos dalyko patekimo valstybės teritoriją kanalų: per muitines ir pasienio kontrolės postus arba per „žaliąją“ ar „mėlynąją“ sienas. Tokia klasifikacija turi aiškia pradinę praktinę tyrimo reikšmę, nes, priklausomai nuo kontrabandos patekimo būdo, yra naudojamos skirtingos priemonės ir metodai šios rūšies nusikaltimams tirti. VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės veiklos teritorijoje apie 82 procentai kontrabandinių nusikalstamų veikų yra susiję su kontrabandos dalyko patekimu į valstybės teritoriją ne per pasienio kontrolės postus. Praktinei pareigūnų veiklai, tiriant šiuo būdu padarytas nusikalstamas veikas, ypač svarbus tyrimo metu gautos informacijos apie „modus operandi“ rinkimas, sisteminimas ir analizė.
 3. Remiantis autoriaus atliktos mokslinės literatūros baigiamojo magistro darbo tema analize¹⁶⁴, VSAT ikiteisminio tyrimo pareigūnų apklausos duomenimis¹⁶⁵, išnagrinėjus Pagėgių rinktinės baudžiamųjų bylų duomenis¹⁶⁶, buvo konstatuota, jog šiuo metu Lietuvoje nėra sukurtos kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos. Dėl nenuoseklios vidinės loginės struktūros, kuri nėra paremta ir patikrinta mokslinių tyrimo metodų pagalba, teisėsaugos institucijų (VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM, Generalinės prokuratūros) parengtos rekomendacijos¹⁶⁷ kontrabandinių veikų tyrimo klausimais, laikytinos metodinėmis priemonėmis, atskiriems tyrimo veiksams atlikti. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo teorinių ir praktinių aspektų atsietumas, lemia

¹⁶⁴ Plačiau žr. 2.1. sk.

¹⁶⁵ Žr. priedai Nr. 1, Nr. 2.

¹⁶⁶ Plačiau žr. 2.3, 2.2 sk.

¹⁶⁷ Plačiau žr. 2.1 sk, 2.3 sk.

lietuvių mokslininkų ir ikiteisminio tyrimo institucijų koncentravimąsi ties makro arba mikro tyrimo objekto lygmenimis, kas suponuoja skirtingos apimties ir gylio situacijos analizę ir yra kliūtis praktiniam kontrabandinių nusikalstamų veikų metodikos problemos sprendimui. Autoriaus nuomone, kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos sudėtinės dalys yra: 1) *kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika (kontrabandinių nusikalstamų veikų dalykas, subjektas, būdas, situacijos)*; 2) *kontrabandinių nusikalstamų veikų tipinės tyrimo situacijos*; 3) *atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų, atliekant kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimą, planavimo, atlikimo ir įforminimo metodika*. Visų trijų metodikos elementų tarpusavio sąveika, informacijos mainai ir sintezė – būtina prielaida kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos sukūrimui ir plėtrai.

4. Atsižvelgiant į augančius kontrabandos mastus¹⁶⁸, kontrabandinių nusikalstamų veikų metodikos sukūrimas, turi būti vienas iš artimiausių uždavinių Lietuvos mokslininkams kriminalistams ir teisėsaugos institucijoms. Sparti informacinių technologijų plėtra, įgalina suteikti ikiteisminio tyrimo pareigūnams pažangių, inovatyvių kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo priemonių, būdų ir metodų. Informacinių sistemų diegimas teisėsaugos institucijų darbe leidžia operatyviai keistis informacija, atlikti paieškas, modeliuoti tyrimo situacijas. Atsižvelgiant į Lietuvos mokslininkų kriminalistų nubrėžtas nusikaltimų tyrimo metodikos raidos gaires¹⁶⁹, kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos plėtros aspektu, žvelgiant į perspektyvą, autoriaus nuomone, yra siektini šie uždaviniai (plėtros kryptys): a) detalios, aiškios, patogios naudojimui kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos ir jos pagrindų parengtų metodinių tyrimo rekomendacijų sukūrimas; b) sukurtų nusikaltimų tyrimo metodikų struktūrizavimas, sisteminimas ir talpinimas į naujai kuriamų unifikuotų teisėsaugos institucijų informacinių sistemų posistemas, sudarant galimybę ikiteisminį tyrimą bylose atliekantiems tyrėjams, prokurorams, specializuotų mokslo institucijų darbuotojams bet kuriuo metu turėti prieigą prie šios informacijos; c) reguliari kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos analizė, auditas ir atnaujinimas, atsižvelgiant į naujausius kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos pokyčius, užfiksuotus konkrečių ikiteisminių tyrimų metu.

¹⁶⁸ Plačiau žr. 1 sk.

¹⁶⁹ Plačiau žr. 2.4 sk.

PASIŪLYMAI

1. Atlikti detalią kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo būklės Lietuvos Respublikoje analizę, išnagrinėjant visų VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM rinktinių, Muitinės kriminalinės tarnybos, Lietuvos Respublikos prokuratūros, kitų teisėsaugos institucijų, atliekančių šios kategorijos nusikalstamų veikų ikiteisminį tyrimą, veiklą ir, atlikto tyrimo pagrindu, suformuoti kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodiką.
2. Siūlyti spartinti VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM, Muitinės kriminalinės tarnybos, Prokuratūros, kitų teisėsaugos institucijų informacinių sistemų integraciją, įdiegiant bendras visoms sistemoms posistemas, kuriose būtų kaupiami, apdorojami, sisteminami duomenys, atspindintys konkrečiuose ikiteisminiuose tyrimuose užfiksuotus kontrabandinių nusikalstamų veikų charakteristikos požymius.
3. Siūlyti Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM, Muitinės kriminalinei tarnybai, Mykolo Romerio universiteto Baudžiamosios teisės ir Baudžiamojo proceso institutui sudaryti bendrą darbo grupę, kuri, sukurtos kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos pagrindu, atsižvelgiant į moderniausias teisėsaugos pareigūnų naudojamas nusikaltimų tyrimo, objektų, pėdsakų fiksavimo priemones ir būdus, parengtų kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo rekomendacijas teisėsaugos institucijoms.
4. Atsižvelgiant į tipines kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo situacijas, sudaryti standartizuotas nusikaltimo tyrimo schemas ikiteisminio tyrimo pareigūnams, kuriose būtų nurodyti pagrindiniai būtini atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmai, tyrimo kryptys, konkrečiais atvejais aiškintinos aplinkybės, kita informacija, pagal tyrimo situacijos specifiką. Ši informacija privalo būti patalpinta į integruotas teisėsaugos institucijų informacines sistemas, prie kurių suteikta prieiga kiekvienam kontrabandines nusikalstamas veikas tiriančiam pareigūnui.
5. Siūlyti VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės veiklos teritorijoje esančių savivaldybių administracijoms, kartu su teisėsaugos institucijomis ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba kompleksiskai spręsti nepilnamečių įtraukimo į kontrabandą problemą. Siūloma svarstyti draudimo nepilnamečiams lankytis pasienio ruože tamsiu paros metu galimybę.
6. Siūlyti VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM vadovybei organizuoti papildomus mokymus VSAT ikiteisminio tyrimo pareigūnams, pasienio patruliams dėl įvykio vietų apžiūrų taktikos, daiktų ir objektų apžiūrų, procesinio šių ikiteisminio tyrimo veiksmų įtvirtinimo kokybės gerinimo.

7. Siūlyti specializuotiems prokurorams ir kontrabandinės nusikalstamos veikos tiriantiems VSAT pareigūnams nuolat kelti kvalifikaciją, domėtis technikos naujovėmis, naujų tyrimo metodų panaudojimo galimybėmis ikiteisminio tyrimo metu.

Laurynas Jokšas
2012-11-25

El. p.: laurynas_joksas@yahoo.co.uk

KONTRABANDINIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO METODIKA: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI, TOBULINIMO KRYPTYS (REMIANTIS PAGĖGIŲ RINKTINĖS IKITEISMINIŲ TYRIMŲ MEDŽIAGA)

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: Kontrabanda, kontrabandinės nusikalstamos veikos, tyrimo metodika, kriminalistinė charakteristika.

Šio magistro baigiamojo darbo paskirtis - kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos teorinių ir praktinių aspektų analizė, esamų tyrimų problemų identifikavimas, metodikos tobulinimo kryptų nustatymas. Pagrindiniai empirinio tyrimo duomenys buvo gauti atlikus VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės atliktų ikiteisminių duomenų analizę bei anoniminę VSAT ikiteisminio tyrimo pareigūnų apklausą.

Kontrabanda yra didelė problema kiekvienai valstybei. Apytiksliais skaičiavimais, jei visos Lietuvoje surūkomos cigaretės būtų nupirktos, sumokant Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus mokesčius, vien tik iš cigarečių akcizo į valstybės biudžetą surinktume apie 1,1 milijardo litų, o taip pat apie 500 milijonų litų pridėtinės vertės mokesčio. Kontrabanda sudaro kliūtis šalies ekonominės politikos planavimui, muitų surinkimui, yra viena iš priežasčių atsirasti infliacijai, iškreipia ir išbalansuoja rinkos santykius, iš pagrindų griaua valstybės ekonominę sistemą.

Kontrabandinės nusikalstamos veikos dažniausiai siejamos su organizuotu nusikalstamumu, nes atsižvelgiant į veikų specifiką, yra reikalingas atitinkamas profesionalumo, organizuotumo lygis. Kontrabandinės nusikalstamos veikos yra taip pat yra susijusios su korupciniais nusikaltimais, piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi.

Susipažinus su moksliniais leidiniais nagrinėjamu klausimu bei baudžiamųjų bylų duomenimis, buvo nustatyta, jog kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimas yra atliekamas remiantis atskirų nusikalstamų veikų rūšių bei bendraisiais kriminalistikos mokslo tyrimo metodais. Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodika Lietuvoje dar nėra susiformavusi. Autoriaus nuomone, tokia praktika yra ydinga, nes kontrabandinės nusikalstamos veikos nuo kitų nusikaltimų rūšių išsiskiria savo specifika ir kitiems nusikaltimams tirti naudojami tyrimo metodai yra neveiksmingi keliamų baudžiamojo proceso tikslų atžvilgiu.

Atlikto empirinio tyrimo metu, ikiteisminių tyrimo bylų, mokslinės literatūros analizės pagrindu ir remiantis autoriaus darbo patirtimi Šakių rajono apylinkės prokuratūroje, buvo išskirti pagrindiniai kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos bruožai, identifiкуotos pagrindinės galimos tyrimo tipinės situacijos, trumpai aptariant jų ikiteisminio tyrimo planavimo, atlikimo veiksmus. Atsižvelgiant į kontrabandinių nusikalstamų veikų specifiką, atlikta atskirų baudžiamojo proceso veiksmų analizė. Per minėtų institutų analizę suformuluota kontrabandinių nusikalstamų veikų samprata, atskleistas jos turinys, įvardintos šių nusikalstamų veikų metodikos plėtros kryptys.

Remiantis autoriaus atlikto empirinio tyrimo analize, suformuluoti pasiūlymai teisėsaugos institucijoms, mokslo įstaigoms bei valstybės institucijoms, kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos plėtros ir kontrabandos prevencijos klausimais.

**THE METHODOLOGY OF CONTRABAND CRIMES INVESTIGATION:
THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS, TRENDS FOR
IMPROVEMENT
(UNDER PAGĖGIAI SQUAD PRE-TRIAL INVESTIGATION CASES STUDY)**

SUMMARY

Key words: *Contraband, contraband offenses, investigation methodology, forensic characteristic.*

The main aim of the master's thesis – the analysis of contraband crimes investigation methodology, the identification of theoretical and practical aspects of the pre-trial investigation, trends for development and improvement. The empirical data was obtained from the Lithuanian State Border Guard Service of the Republic Ministry of the Interior Pagėgiai squad pre-trial investigations cases data analysis and an anonymous VSAT officers survey (interview).

Smuggling is a serious problem for each country. Statistically, if all cigarettes smoked in Lithuania were bought by paying the Republic of Lithuania statutory fees, income only from excise duties to the state budget would be around 1.1 billion litas, as well as about 500 million litas value added taxes. Contraband is a heavy burden for the country's economic policy planning, collection of customs duties, one of the reasons, which leads to inflation, distorts the market and creates an unbalanced relationship, fundamentally undermines the economic system.

Contraband, as a criminal activity is often associated with organized crime, since, the specifics of the crime requires relevant level of expertise and organization. Contraband offenses are closely related to other crimes, such as corruption.

After studies of the scientific publications on the subject, as well as criminal cases, it was found that the contraband offenses are investigated on the basis of the general types of forensic science methods, not the specific ones. Contraband offenses investigative techniques in Lithuania are still underdeveloped. According to the author, the practice is flawed because the contraband crime from other crime types is distinguished by its specificity and other crimes investigation methods are ineffective when we speak about smuggling.

An empirical investigation of the criminal cases, scientific literature, author's professional work experience, was the key to distinguish the features of the contraband offenses forensic characteristic, identifying the main potential typical investigation situations, the pre-trial investigation planning and execution activities. Given the specificity of contraband offenses was investigated in separate criminal action analysis. During the analysis of the institute, the concept of the contraband offenses was formulated, also the contents of the named offenses methodology and trends for the development were revealed.

In the final part of the study, based on the author's empirical research analysis, there were formulated certain propositions for law enforcement institutions, research institutions and public authorities, related to the contraband offenses investigative methodology development and smuggling prevention.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 30-530.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr.89-2741.
4. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13-46.
5. Lietuvos Respublikos Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 8-161.
6. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.
7. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1983.
8. Europos komisijos reglamentas (ES) Nr. 1006/201. Bendrasis muitų tarifas. [žiūrėta. 2012-08-06].
<http://www.cust.lt/mport/failai/verslui/tarifinis_reguliavimas/prekiu_klasifikavimas/nomenklatura/Reglamentas_1006_2011.pdf>.
9. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas EEB Nr. 2913/92. Bendrijos muitinės kodeksas. [žr. 2012-08-06].
<http://www.cust.lt/mport/failai/teisine_informacija/teises_aktai/ES_teises_aktai/R2913_1992_20060101_LT.pdf>.
10. Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 1B-431. *Valstybės Žinios*, 2004, Nr. 75.
11. Įstatymas „Dėl tarptautinės konvencijos dėl tarpusavio administracinės pagalbos užkertant kelią muitinės įstatymų pažeidimams, vykdant šių pažeidimų tyrimą ir sujais kovojant (Nairobi konvencija) ir jos I, II, III, IX, X priedų ratifikavimo“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 94-2923.
12. Muitinių įstatymai. *Vyriausybės žinios*, 1924, Nr. 164.
13. Criminal Code of the Republic of Latvia. [žr. 2012-06-16].
<<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
14. The Penal Code of Finland. [interaktyvus] [žr. 2012-06-16].
<<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

Specialioji literatūra:

1. Ancelis, P., *et al. Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
2. *Atsakomybė už kontrabandą*. Teisės aktų rinkinys. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūra, 1997.
3. Ažubalytė, R.; Jurka, R.; Gušauskienė, M.; Panomariovas, A.; *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009.
4. Babachinaitė, G., Kiškis, A., *et al. Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
5. Bluvšteinas, J. *et al. Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994.
6. Bogušienė, V.; Bendorienė, A., *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2008.
7. Burda, R.; Krikščiūnas, R.; Latauskienė, E.; Malevski, H.; Matulienė, S. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius: LTU. 2004.
8. Burda, R.; Kuklianskis, S., *Apklausa ikiteisminio tyrimo metu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
9. Douglas, J. E.; Burgess, W., Burgess, A. G., *et al. Crime classification manual*. John Wiley & Son. 2006.
10. Drigotienė, V.; Vaitekūnas, E.; Grockis, R., *Kontrabandos ir muitinės apgaulės ikiteisminis tyrimas*. Metodinė priemonės prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, 2005.
11. Gorbatkov, A., *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (O1S). Vilnius, 2005, p. 11.
12. *Ikiteisminių tyrimų dėl kontrabandos ir kitų nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai organizavimo ir vadovavimo jiems būklės 2011 m. apibendrinimas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra. 2012, Nr. 17.3.-44.
13. Kiškis, A.; Babachinaitė, G., *et al. Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas., 2010.
14. *Kontrabandos ekonominių priešasčių tyrimas*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2004.
15. Kuklianskis, S.; Matulienė, S., Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata. *Jurisprudencija*. 2002, 29 (21).
16. Kurapka, V. E.; Malevski, H., Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai. *Jurisprudencija*. 2003, 43(35).

17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio mėn. 29 d. nutarimas Nr. 43; "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose". *Teismų praktika*. Nr. 20. Vilnius, 2004.
18. *Lietuvos Metrika (1440-1523)*. Knyga Nr. 10. Vilnius, 1997.
19. Lietuvos ryto ir ELTA informacija. Elektroninė byla – spartesnis ir skaidresnis baudžiamasis procesas. *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. Vilnius, 2010-11-04 [žr. 2012-09-11]. <<http://www.lrytas.lt/-12888693371288423968-elektronin%C4%97-byla-spartesnis-ir-skaidresnis-baud%C5%BEiamasis-procesas.htm>>;
20. *Lietuvos šešėlinė ekonomika*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2012, 1: 22.
21. Malevski, H., *Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (O1S). Vilnius, 1997.
22. Malinauskaitė, J.; Šulija, G.; Šulija, V., *Kontrabanda: Kontrolė ir prevencija Lietuvoje*. Vilnius: Teisės institutas. 2002.
23. Matulienė S., Baltrūnienė J., Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. 2011, 7.
24. Matulienė, S., *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (O1S). Vilnius, 2004.
25. Matulienė, S.; Baltrūnienė, J., Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2011, 7.
26. Matulienė, S.; Kazemikaitienė, E.; Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – vienas iš kriminalinės justicijos informacinės sistemos modelio kūrimo pagrindų Lietuvoje. *Jurisprudencija*. 2005, 65 (57).
27. Mickus, J.; Cilindz, V.; Marcinkus, A., *Kontrabandos bylų tyrimas*. Vilnius: Ciklonas, 2008.
28. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM, Lietuvos Policijos ir Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos VRM Kriminalinės informacijos analizės centro analitinė pažyma: *Tabako ir jo gaminių kontrabandos ir neteisėtos apvartos situacijos analizė ir grėsmių vertinimas*. 2012-01-31, Nr. 4R-52.
29. Palskys, E.; Kazlauskas, M.; Danisevičius, P., *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis. 1985.

30. *Pažyma apie Kauno apygardos vyriausiojo prokuroro 2008-03-17 nurodymo Nr. N-1 „Dėl nusikalstamų veikų. Įvykdytų Jurbarko, Lazdijų ir šakių rajonuose esančiame pasienio ruože su Rusijos federacija, ikiteisminio tyrimo patikrinimo“ įvykdymą.* Kaunas, 2008.08.29.
31. Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai.* Vilnius:Justitia, 2006.
32. Povilauskienė, D., *Teisė ir muitinės veikla.* Vilnius, 2006.
33. *Rekomendacijos dėl fotografavimo, filmavimo, matavimo, rankų atspaudų ir pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimo tvarkos.* Patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003-04-18 įsakymu Nr. I-58.
34. *Rekomendacijos dėl operatyvinės veiklos įstatymo ir baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo.* Patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2007-10-12 įsakymu Nr. I-134.
35. *Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo.* Patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011-01-18 įsakymu Nr. I-14.
36. Rimkus, V., *Kontrabandos ekonominės prielaidos ir pasekmės. Lietuvos Statistikos darbai.* Vilnius, 2010, 49.
37. Schwartz R., Johnson T. Problems, policies and politics: A comparative case study of contraband tobacco from the 1990s to the present in the Canadian context. *Journal of Public Health Policy* [interaktyvus]. 2010, 31 (3): 344 [žr. 2012-09-14].
<<http://ehis.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=65269166-4f82-429c-b055-9868ae889ae3%40sessionmgr114&vid=10&hid=6>>.
38. Sirutavičius, V., *Nusikaltimai ir visuomenė XIX amžiaus Lietuvoje.* Vilnius, 1995.
39. Vaitkevičiūtė, V., *Tarptautinių žodžių žodynas.* Vilnius, 2002.
40. Vidaus reikalų ministerijos informacija. Ministras R. Palaitis pasirašė e.bylos finansavimo sutartį. *Teisės forumas.* [interaktyvus]. Vilnius, 2010-10-28 [žr. 2012-09-11].
<<http://www.teisesforumas.lt/index.php/idomybes-ir-naudinga-informacija/1511-ministras-r-palaitis-pasira-ebylas-projekto-finansavimo-sutart.html>> .
41. VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM duomenys. *Nusikalstamumo žala žmogui ir visuomenei.* [žr. 2012-05-13].
<http://www.pasienis.lt/lit/Nusikalstamumo_zala_zmogui_ir_visuomenei/302>.
42. 2011 m. Lietuvos Respublikos muitinės veiklos ataskaita. [žr. 2012-07-22].
<<http://www.cust.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>>.
43. 2011 m. Prokuratūros veiklos ataskaita. [žr. 2012-08-16].
<<http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentai/Veiklosataskaitos/tabid/515/Default.aspx>>.

44. Быков, Б. М., *Особенности расследования групповых преступлений*. Ташкент, 1980.
45. Васильев, А. Н.; Яблоков, Н. П., *Предмет, система и теоретические основы криминалистики*. Москва, 1984.
46. Екцарксопуло, А. А.; *Криминалистика в схемах и иллюстрациях*. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
47. Ищенко, Е. П., *et al. Криминалистика*. Москва, 2000.
48. Ищенко, Е. П., *et al. Криминалистика*. Москва: Инфра-М. 2007.
49. Перрушу, Р., *Международное миграционное право: глоссарий терминов*. Москва, 2005.
50. Радаев, В. В.; Фадяева, Н. В.; *Методика расследования преступлений с использованием автотранспортных средств*. Волгоград, 2000.
51. Филипов, А. Г., *et al. Криминалистика*. Москва: Юрайт. 2010.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo teismo baudžiamosios bylos:

2K-523/2011; 2K-526/2011; 2K-303/2011; 2K-347/2011; 2A-1/2011; 2K-50/2011; 2K-360/2012; 2K-337/2012; 2K-382/2012; 2A-4/2012; 2K-66/2012.

VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės baudžiamosios bylos:

05-1-3122-06; 05-1-3014-06; 05-1-3121-06; 05-1-3049-06; 05-1-3155-07; 05-1-3129-07; 05-1-3125-07; 05-1-3115-07; 05-1-3108-07; 05-1-3105-07 ; 05-1-3102-07 ; 05-1-3081-07; 05-1-3068-07; 05-1-3056-07; 05-1-3002-07; 05-1-1074-07; 05-1-1009-07; 05-1-3121-07; 05-1-1009-07; 05-1-3016-07; 05-1-3090-08; 05-1-3080-08; 05-1-3049-08; 05-1-3051-08; 05-1-3079-08; 05-1-3030-08; 05-1-3008-08; 05-1-3058-08; 05-1-3033-08; 05-1-3159-09; 05-1-3148-09; 05-1-3139-09 ; 05-1-3110-09; 05-1-3118-09; 05-1-3031-09; 05-1-3116-09; 05-1-3115-09 ; 05-1-3105-09; 05-1-3132-09; 05-1-3131-09; 05-1-3081-09; 05-1-3058-09; 05-1-3050-09; 05-1-1099-09; 05-1-3130-09; 05-1-3127-10; 05-1-3096-10; 05-1-3081-10; 05-1-3070-10; 05-1-3079-10; 05-1-3082-10; 05-1-3083-10; 05-1-3069-10; 05-1-3095-10; 05-1-3012-10; 05-1-3172-10; 05-1-3011-11; 05-1-3051-11; 05-1-3037-11; 05-1-3050-11; 05-1-3005-11; 05-1-3049-11; 05-1-3008-11; 30-9-00051-11.

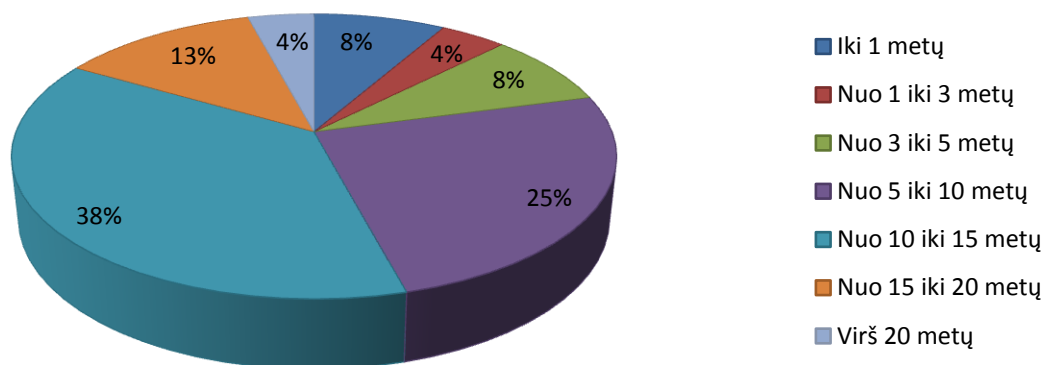
PRIEDAI

- 1. VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM ikiteisminio tyrimo tyrėjų anoniminės apklausos grafikai.**
- 2. VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM ikiteisminio tyrimo tyrėjų anoniminės apklausos anketų suvestinė.**
- 3. Anoniminės apklausos anketos segtuve (96 anketos).**

VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM ikiteisminio tyrimo tyrėjų anoniminės apklausos grafikai

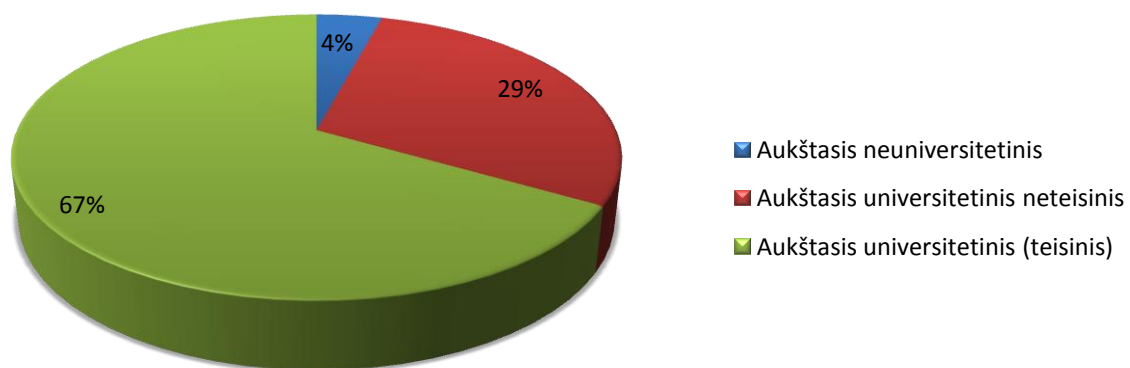
1 grafikas

Pareigūnų darbo stažas ikiteisminio tyrimo įstaigoje

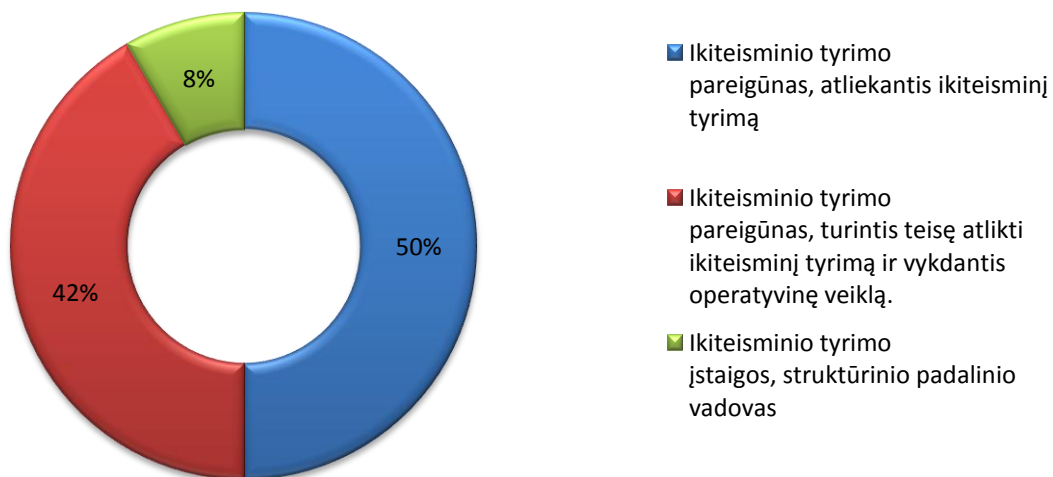
2 grafikas

Pareigūnų išsilavinimas

3 grafikas

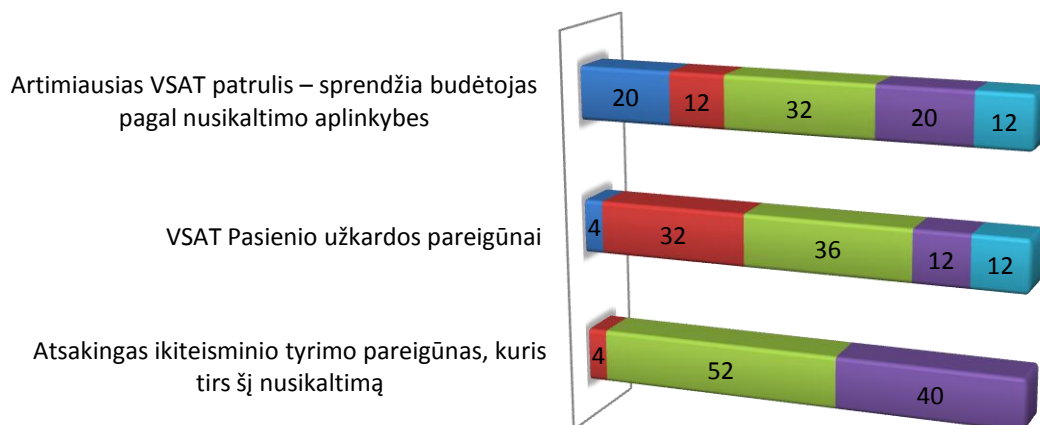
Pareigūnų pasiskirstymas pagal pareigybes

4 grafikas

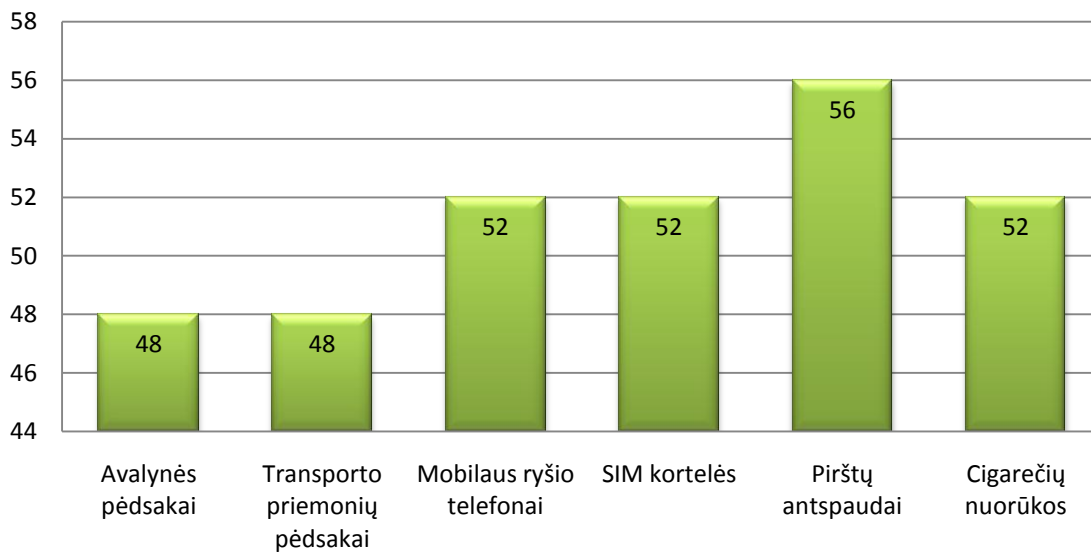
Išvyksta į nusikalstamos veikos padarymo vietą

■ Praktiškai niekada ■ Retai ■ Dažnai ■ Labai dažnai ■ neatsakė

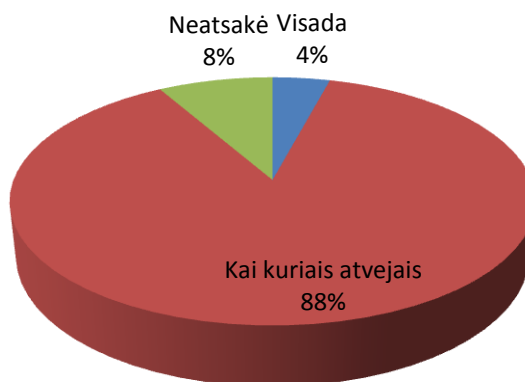
5 grafikas

Įvykio vietoje randami pėdsakai ir daiktai

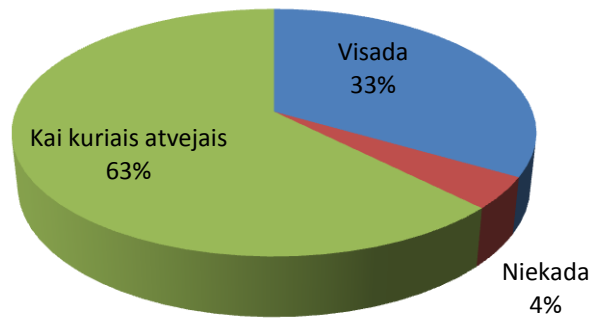
6 grafikas

Ar dažnai atliekant įvykio vietos apžiūrą naudojamas tarnybinis šuo

7 grafikas

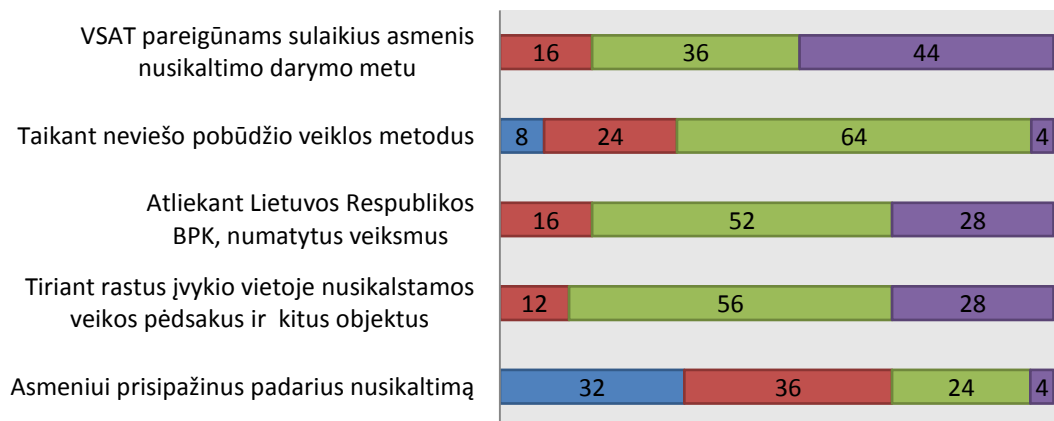
Ar visada pasiteisina papildomos įvykio vietos apžiūros

8 grafikas

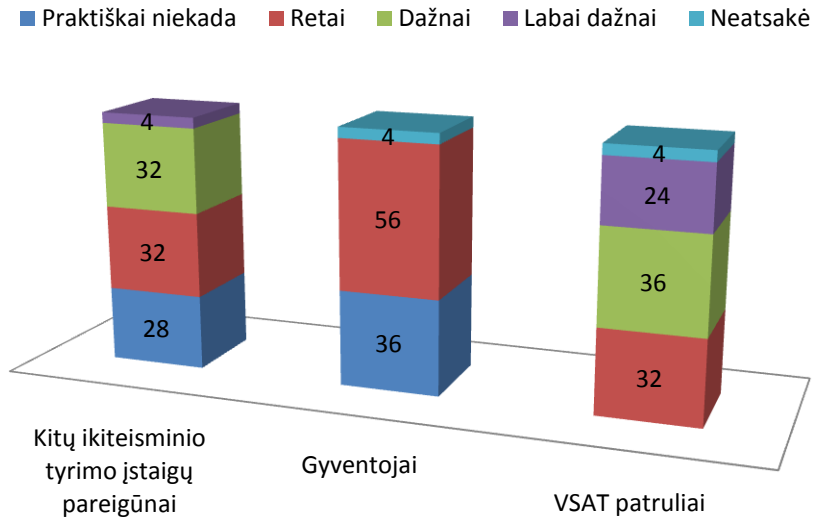
Tiriant kontrabandines nusikalstamas veikas, ikiteisminiame tyrime pagrindiniai duomenys dažniausiai gaunami

■ Praktiškai niekada ■ Retai ■ Dažnai ■ Labai dažnai

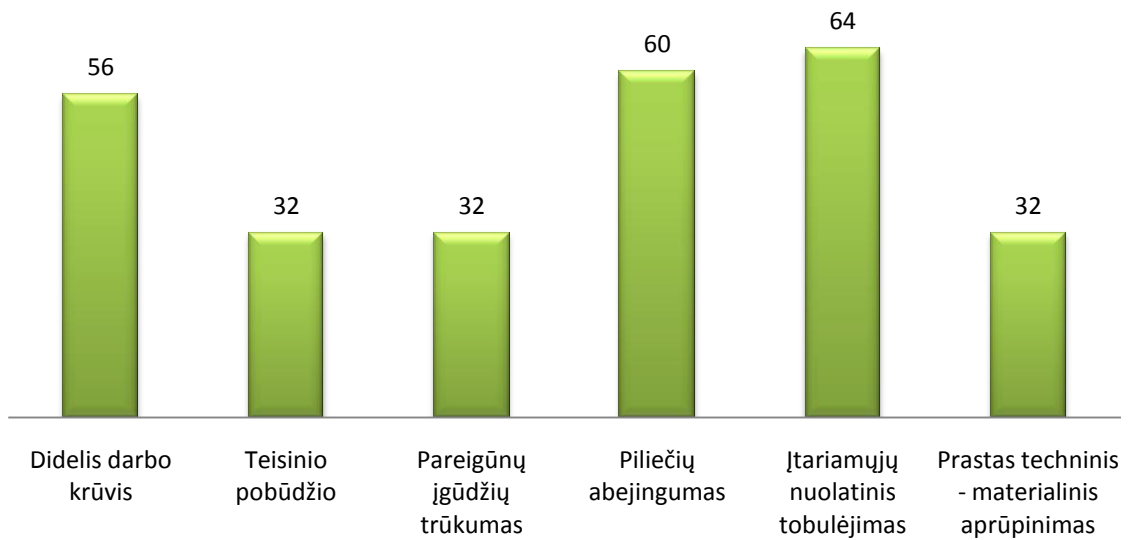
9 grafikas

Kontrabandinės veikos padeda iširti

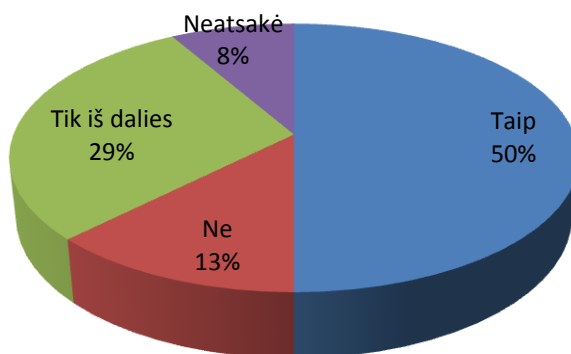
10 grafikas

Didžiausios kliūtys, trukdančios veiksmingesniam kontrabandinių veikų tyrimui

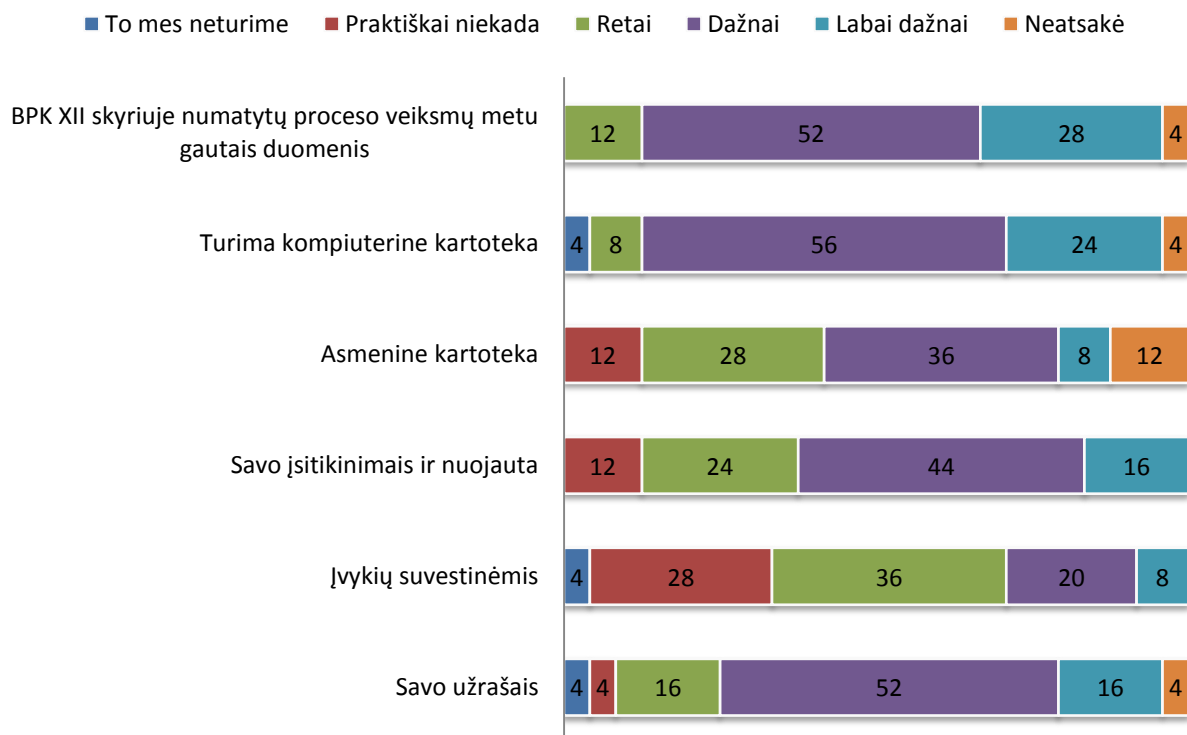
11 grafikas

Ar bendros darbo priemonės su policija, prokuratūra, mokslo institucijų atstovais, padėtų kontrabandinių veikų tyrimui ir prevencijai

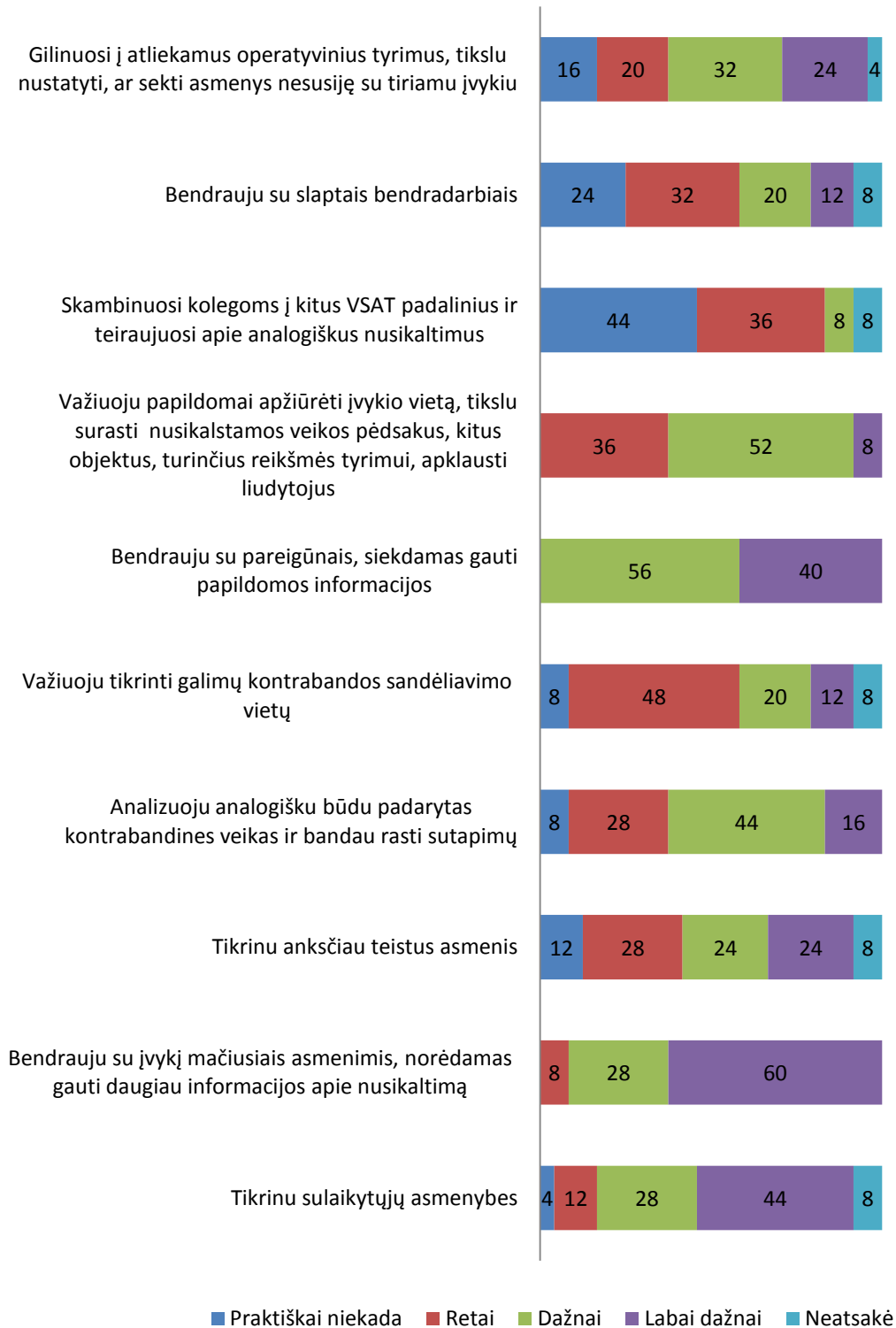
12 grafikas

Nusikaltimų analizei ir tyrimų planavimui naudojama

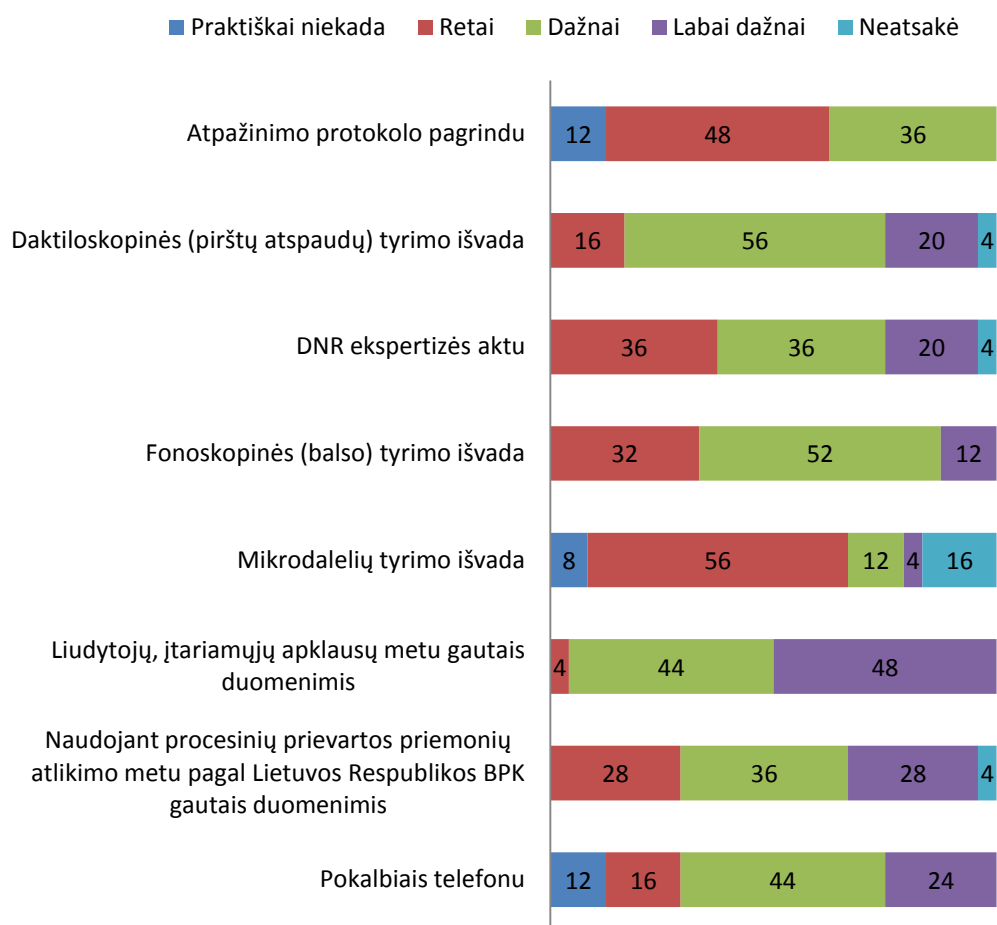
13 grafikas

Tirti kontrabandinės nusikalstamos veikos pareigūnai pradeda

14 grafikas

Kokiais duomenis remiantis pateikiami įtarimai asmeniui, įvykdžiusiam kontrabandą

ANONIMINĖS APKLAUSOS ANKETŲ SUVESTINĖ

Ši anoniminė anketa sudaryta siekiant nustatyti (ištirti) kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo būklę ir problemas Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Pagėgių rinktinės veiklos teritorijoje. Respondentų apklausos duomenys bus panaudoti apibendrinta forma rašant magistro baigiamąjį darbą tema „Kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimo metodika: teoriniai ir praktiniai aspektai, tobulinimo kryptys (remiantis VSAT prie Lietuvos Respublikos VRM Pagėgių rinktinės ikiteisminių tyrimų medžiaga)“. Anketą sudarė Kauno apygardos prokuratūros Kauno apylinkės prokuratūros prokuroro padėjėjas Laurynas Jokšas.

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus.

1. Jūsų darbo stažas ikiteisminio tyrimo įstaigoje: (viso apklausti 96 pareigūnai)

Iki 1 metų	– 8 proc.	Nuo 10 iki 15 metų	– 38 proc.
Nuo 1 iki 3 metų	– 4 proc.	Nuo 15 iki 20 metų	– 13 proc.
Nuo 3 iki 5 metų	– 8 proc.	Virš 20 metų	– 4 proc.
Nuo 5 iki 10 metų	– 25 proc.		

2. Jūsų išsilavinimas:

Vidurinis -	Aukštasis universitetinis neteisinis – 29 proc.
Spec. vidurinis -	Aukštasis universitetinis (teisinis) – 67 proc.
Aukštasis neuniversitetinis – 4 proc.	

3. Jūs esate:

Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, atliekantis ikiteisminį tyrimą	- 50 proc.
Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, turintis teisę atlikti ikiteisminį tyrimą ir vykdomą operatyvinę veiklą	- 42 proc.
Ikiteisminio tyrimo įstaigos, struktūrinio padalinio vadovas	- 8 proc.

Apie kontrabandines nusikalstamas veikas

4. Nurodykite eiliškumą pagal svarbą, kas, Jūsų manymu, vykdo kontrabandines nusikalstamas veikas:

● Pavieniai asmenys	<u>1</u>	- 4 proc.
● Asmenų grupės	<u>2</u>	- 42 proc.
● Organizuotos nusikalstamos grupuotės	<u>3</u>	- 54 proc.

5. Į nusikalstamos veikos padarymo vietą išvyksta:

	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Atsakingas ikiteisminio tyrimo pareigūnas, kuris tirs šį nusikaltimą	-	4 %	54 %	42 %	-
VSAT Pasienio užkardos pareigūnai	4 %	33 %	38 %	12 %	13 %
Artimiausias VSAT patrulis – sprendžia budėtojas pagal nusikaltimo aplinkybes	21 %	13 %	33 %	21 %	12 %

Kiti respondentų pateikti duomenys: operatyvinis darbuotojas, pagal budėjimo grafiką, atsakingas pareigūnas.

6. Ar visada įvykio vietoje randami pėdsakai, objektai, turintys reikšmės ikiteisminiam tyrimui:

Randami visada - 21 proc. Dažnai randami – 78 proc. Kita -

Nerandami - Retai surandami – 8 proc.

Įrašykite, kokie randami pėdsakai ir daiktai:

avalynės pėdsakai – 48 proc.

transporto priemonių pėdsakai – 48 proc.

mobilaus ryšio telefonai – 52 proc.

SIM kortelės – 52 proc.

pirštų antspaudai – 56 proc.

cigarečių nuorūkos – 52 proc.

Papildomai pateikti kiti respondentų atsakymai: kvapo pėdsakai (patalpoje, mašinoje), maisto pakuotės, gėrimų pakuotės, DNR.

7. Ar dažnai atliekant įvykio vietos apžiūrą naudojamas tarnybinis šuo:

Visada – 4 proc. Kai kuriais atvejais - 88 proc.

Neatsakė – 8 proc. Niekada -

Papildomai pateikti kiti respondentų atsakymai: esant asmenims, kai būtina, dažniausiai.

8. Kokie procesiniai dokumentai yra surašomi įvykio vietoje, nustačius pirminius nusikalstamos veikos padarymo požymius:

Įvykio vietos apžiūros protokolas – 100 proc.

Liudytojo apklausos protokolas – 13 proc.

Tarnybinis pranešimas – 46 proc.

Papildomai pateikti kiti respondentų atsakymai: liudytojo apklausos protokolas pildomas, jei toks numatytas.

9. Ar visada pasiteisina atliekamos papildomos įvykio vietos apžiūros:

Visada – 33 proc.

Niekada – 4 proc.

Kai kuriais atvejais – 63 proc.

10. Tiriant kontrabandines nusikalstamas veikas, ikiteisminiame tyrime pagrindiniai duomenys dažniausiai būna gaunami:

	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Asmeniui prisipažinus padarius nusikaltimą	33 %	37 %	25 %	4 %	-
Tiriant rastus įvykio vietoje nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus	-	13 %	58 %	29 %	-
Atliekant Lietuvos Respublikos BPK, numatytus veiksmus	-	17 %	54 %	29 %	-
Taikant neviešo pobūdžio veiklos metodus	8 %	25 %	63 %	4 %	-
VSAT pareigūnams sulaikius asmenis nusikaltimo darymo metu	-	17 %	38 %	45%	-

11. Kontrabandines nusikalstamas veikas padeda ištirti:

	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Kitų ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai	30 %	33 %	33 %	4 %	-
Gyventojai	42 %	58 %	-	-	-
VSAT patruliai	-	33 %	37 %	25 %	5 %

12. Ar tirdami kontrabandines nusikalstamas veikas naudojatės nusikalstamų veikų tyrimo metodinėmis rekomendacijomis:

Visada - 24 proc. Retai - 48 proc. Niekada – 16 proc.
Tiriant rezonansinius nusikaltimus - 12 proc.

13. Ar tyrimo metu gauta, tačiau nepanaudota ikiteisminiam tyrimui, informacija (galinti padėti atskleisti kitus nusikaltimus) yra kaupiama? Jei taip, kur ?:

	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Užrašuose	4 %	38 %	33 %	13 %	12 %
Asmeninėje kartotekoje	4 %	33 %	38 %	21 %	4 %
Nekaupiama	25 %	13 %	8 %	8 %	46 %
Kompiuterinėje kartotekoje	4 %	-	54 %	29 %	13 %
Visa informacija suvedama į duomenų bazę	21 %	17 %	29 %	29 %	4 %

14. Nusikaltimų analizei ir tyrimų planavimui naudojatės:

	To mes neturime	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Savo užrašais	4 %	4 %	17 %	54 %	17 %	4 %
Įvykių suvestinėmis	4 %	29 %	38 %	21 %	8 %	-
Savo įsitikinimais ir nuojauta	-	13 %	24 %	46 %	17 %	-
Asmenine kartoteka	-	13 %	29 %	38 %	8 %	13 %
Turima kompiuterine kartoteka	4 %	-	9 %	58 %	25 %	4 %
BPK XII skyriuje numatytų proceso veiksmų metu gautais duomenis	-	-	13 %	54 %	29 %	4 %

15. Tirti kontrabandines nusikalstamas veikas Jūs pradodate:

	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Tikrinu sulaikytųjų asmenybes	4 %	13 %	29 %	46 %	8 %
Bendrauju su įvykį mačiusiais asmenimis, norėdamas gauti daugiau informacijos apie nusikaltimą	-	8 %	29 %	63 %	-
Tikrinu anksčiau teistus asmenis	13 %	29 %	25 %	25 %	8 %
Analizuoju analogišku būdu padarytas kontrabandines veikas ir bandau rasti sutapimų	8 %	29 %	46 %	17 %	-
Važiuoju tikrinti galimų kontrabandos sandėliavimo vietų	8 %	50 %	21 %	13 %	8 %
Bendrauju su pareigūnais, siekdamas gauti papildomos informacijos	-	-	58 %	42 %	-
Važiuoju papildomai apžiūrėti įvykio vietą, tikslu surasti nusikalstamos veikos pėdsakus, kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, apklausti liudytojus	-	38 %	54 %	8 %	-
Skambinuosi kolegoms į kitus VSAT padalinius ir teiraujuosi apie analogiškus nusikaltimus	46 %	38 %	8 %	-	8 %
Bendrauju su slaptais bendradarbiais	25 %	33 %	21 %	13 %	8 %
Gilinuosi į atliekamus operatyvinius tyrimus, tikslu nustatyti, ar sekti asmenys nesusiję su tiriamu įvykiu	17 %	21 %	33 %	25 %	4 %

16. Ar organizuojamos bendros darbo priemonės su policija, muitine, prokuratūra, mokslo institucijų atstovais, Jūsų nuomone, padėtų kontrabandinių nusikalstamų veikų ištyrimui ar jų prevencijai:

Taip – 50 proc.
Neatsakė – 8 proc.

Ne – 13 proc.

Tik iš dalies - 29 proc.

17. Kokiais duomenimis remdamiesi pateikiate įtarimus asmeniui, įvykdžiusiam kontrabandą:

	Praktiškai niekada	Retai	Dažnai	Labai dažnai	Neatsakė
Pokalbiais telefonu	13 %	17 %	45 %	25 %	-
Naudojant procesinių prievartos priemonių atlikimo metu pagal Lietuvos Respublikos BPK (laikinas sulaikymas, krata, poėmis, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, slaptas sekimas) gautais duomenimis	-	29 %	38 %	29 %	4 %
Liudytojų, įtariamųjų apklausų metu gautais duomenimis	-	4 %	46 %	50 %	-
Mikrodalelių tyrimo išvada	8 %	58 %	13 %	4 %	17 %
Fonoskopinės (balso) tyrimo išvada	-	33 %	54 %	13 %	-
DNR ekspertizės aktu	-	38 %	37 %	21 %	4 %
Daktiloskopinės (pirštų atspaudų) tyrimo išvada	-	17 %	58 %	21 %	4 %
Atpažinimo protokolo pagrindu	13 %	50 %	37 %	-	

18. Išvardinkite, Jūsų manymu, didžiausias kliūtis, trukdančias veiksmingesniam kontrabandinių nusikalstamų veikų tyrimui:

didelis darbo krūvis – 58 proc.

teisinio pobūdžio (nusikaltimų kvalifikavimo problemos, baudžiamojo įstatymo taikymo problemos ir t.t.) – 33 proc.

pareigūnų įgūdžių trūkumas – 33 proc.

piliečių abejingumas – 62 proc.

įtariamųjų nuolatinis tobulėjimas – 67 proc.

prastas techninis - materialinis aprūpinimas – 33 proc.